

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KADINLARIN SİYASAL KATILIMI: AVRUPA
BİRLİĞİNE ÜYE ÜLKELER VE ADAY ÜLKE
TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI**

SELCEN ALTINBAŞ

2501141405

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ BERRİN OKTAY YILMAZ

İSTANBUL – 2019

TEZ ONAY SAYFASI

	T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	
YÜKSEK LİSANS TEZ ONAYI		

ÖĞRENCİNİN;		
Adı ve Soyadı	: SELCEN ALTINBAŞ	Numarası : 2501141405
Anabilim Dalı / Anasanaat Dalı / Programı	: AVRUPA BİRLİĞİ	Danışmanı : DR.ÖĞR. ÜYESİ BERRİN OKTAY YILMAZ
Tez Savunma Tarihi	: 25.07.2019	Saati : 14:00
Tez Başlığı	: "KADINLARIN SİYASAL KATILIMI: AVRUPA BİRLİĞİNE ÜYE ÜLKELER VE ADAY ÜLKE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI"	

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, soruların cevaplarına alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR. Y.YEŞİM ÖZER YÜRÜR		KABUL
2-DR.ÖĞR. ÜYESİ BERRİN OKTAY YILMAZ		KABUL
3- DR.ÖĞR.ÜYESİ SEVGİN BATUK TURAN		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-DR.ÖĞR. ÜYESİ EYLEM ÖZDEMİR		
2-DR.ÖĞR. ÜYESİ ÇIYDEM ÇATAK		

ÖZ

KADINLARIN SİYASAL KATILIMI: AVRUPA BİRLİĞİNE ÜYE ÜLKELER VE ADAY ÜLKE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI

Selcen Altınbaş

Kadınların toplumsal, ekonomik ve sosyal alanda var olduklarını kanıtlama çabaları ve bu çabaların ürünü olan hak talepleri tarihte Fransız Devrimi'ne dayanmaktadır. Dünya üzerinde bütün bireylerin ve dolayısıyla cinsiyetlerin birbiri ile eşit olduğunu temel alarak başlayan mücadelenin, kadın hareketinin, bugün önemli ölçüde mesafe kat ettiği görülse de kadınların cinsiyetler arası eşitsizliğe maruz kalmaya devam ettiği alanlar da hala oldukça fazladır. Bunların başında ise siyasal alan gelmekte; siyasal partiler de bu alandaki en önemli platform olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasal partilerin siyasal alandaki vazgeçilemez öneminden hareketle çalışmada, kadınların siyasal katılımı, Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde karar alma süreçlerine etki eden siyasal partilerdeki konumları üzerinden ele alınarak, bu ülkeler ile aday ülke Türkiye'nin karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda çalışma kapsamında öncelikle siyasal katılım ve kadınların siyasal katılımı açıklanmakta; ardından Avrupa Birliği'nin bu konuya yaklaşımı, yasal düzenlemeleri ve üye ülkelerdeki durum incelenerek bu incelemede kadınların siyasal katılımı konusunda öne çıkan ülkeler detaylandırılmaktadır. Son olarak aday ülke statüsündeki Türkiye değerlendirilmektedir ve incelenen Birlik ülkelerindeki düzenlemeler de göz önünde bulundurularak yapılan karşılaştırma ile çalışma sonlandırılmaktadır.

Çalışmanın amacı, kadınların seçilme hakkı bağlamında aktif siyasal katılımının Avrupa Birliği üye ülkelerinde ve aday ülke Türkiye'de nasıl bir durumda olduğunun ulusal düzeydeki majör siyasal partilerin üst yönetici konumundaki kadın temsili oranları ve ülkelerde işletilen cinsiyet eşitliği mekanizmaları üzerinden incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü'nden alınan istatistikî veriler ve Avrupa Birliği Parlamentosu'nun Cinsiyet Eşitliği Komitesi'nin ülke raporları analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadının Siyasal Katılımı, Siyasal Partiler, Cinsiyet Eşitliği.

ABSTRACT

WOMEN'S POLITICAL PARTICIPATION: COMPARISON OF THE EUROPEAN UNION MEMBER COUNTRIES AND CANDIDATE COUNTRY TURKEY

Selcen Altınbaş

Women's efforts to prove that they exist in the social, economic and social sphere, and their claims as a product of these efforts, date back to the French Revolution. Although the struggle that started on the basis of equality of all individuals and genders in the world and the women's movement has seen a significant distance today, the areas where women continue to be exposed to gender inequality are still quite high. The political field is the leading one; political parties are the most important platform in this field. In this study, considering the indispensable importance of political parties in the political sphere, the political participation of women is discussed in terms of their position in the political parties that affect the decision-making processes in the European Union member states. This is aimed to compare this countries with candidate country Turkey. In this context, firstly political participation and political participation of women are explained; Then, the European Union's approach to this issue, legal regulations and the situation in the member countries are examined and the countries that are prominent about the political participation of women are elaborated in this study. Finally, the status of candidate country Turkey is evaluated and regulations in the countries examined Union are also finalized work with comparisons in mind.

The purpose of the study, women's active political participation in the context of the right to be elected is explored through gender equality mechanisms operated in European Union member states and candidate countries, the representation of women in top executive positions of the major political parties at the national level that how a situation in Turkey rates and countries. For this purpose the study of the European Institute for Gender Equality and the European Union statistical data received Parliament's Gender Equality Committee of the country reports are analyzed.

Keywords: Women Participation, Political Parties, Gender Equality.

ÖNSÖZ

Uzun soluklu bir yolculuktan bu tez ve bu yolculukta bana yoldaşlık eden çok insan vardı. Ama bazılarının adını 4 yıllık emeğin önüne yazmadan geçmek olmaz.

Yolculuğumun başından sonuna dek benimle olan danışmanım Berrin YILMAZ OKTAY'a bana olan sonsuz inancı ve emeği için;

Bana güç vermektan bir dakika olsun vazgeçmeyen Sevgin'e, Duygu'ya, Ezgi'ye, Çiğdem'e, Gül'e, Pelin'e, Büşra'ya güzel dostlukları için;

Yolculuğuma eşlik etmeye başladığı günden beri elimi hiç bırakmayan Alican'a eşsiz yol arkadaşlığı için teşekkür ederim.

En büyük teşekkür ise yalnızca bu yolculukta değil, ömür boyu benimle olan, aileme. Onların sevgisi ve güveni olmadan buraya gelemezdim. Babama bütün yollarda benimle olan cesareti için, anneme şefkatiyle sarıp sarmaladığı bütün emekleri için ve ablama hayatımdaki her mecrada verdiği desteği için ne desem ne kadar teşekkür etsem az...

Son ve en büyük borcum ise bu tezi yazmamda bana ışık olan, tanıdığım, tanımadığım bütün kadınlara... Her birinizin kıymetli varlığı için sonsuz teşekkürler. Sayenizde görünür kılınan bu emeğin, amacına hizmet etmesi dileğiyle...

Selcen ALTINBAŞ

İstanbul, Ağustos 2019

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASAL KATILIM: KADININ SİYASAL KATILIMI

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: SİYASAL KATILIM.....	4
1.2. KADINLARIN SİYASAL KATILIMININ TARİHSEL SÜRECİ.....	6
1.3. KADINLARIN SİYASAL KATILIMINI ENGELLEYEN UNSURLAR... 9	
1.4. KADINLARIN SİYASAL KATILIMINA YÖNELİK MEKANİZMALAR	
12	

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİNE ÜYE ÜLKELERDE KADINLARIN SİYASAL KATILIMI

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ KURUMLARINDA KADININ SİYASAL KATILIMI	
14	
2.2. AVRUPA BİRLİĞİNE ÜYE ÜLKELERDE KADININ SİYASAL KATILIMI.....	15
2.2.1. Belçika.....	29
2.2.2. Danimarka.....	30
2.2.3. Almanya.....	31
2.2.4. İspanya.....	32

2.2.5.	Letonya.....	33
2.2.6.	Portekiz	34
2.2.7.	Hollanda	35
2.2.8.	İsveç	36
2.2.9.	Polonya.....	37
2.2.10.	İrlanda	38
2.2.11.	Çek Cumhuriyeti	39
2.2.12.	Fransa	40
2.2.13.	Slovenya.....	41
2.2.14.	İtalya.....	42
2.2.15.	Yunanistan	43
2.2.16.	Macaristan	44
2.2.17.	Hırvatistan.....	45
2.2.18.	Litvanya.....	46
2.2.19.	Kıbrıs.....	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KADINLARIN SİYASAL KATILIMI VE AVRUPA BİRLİĞİNE ÜYE ÜLKELER İLE KARŞILAŞTIRMA

3.1.	TÜRKİYE	49
3.2.	AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYE ÜLKELER VE ADAY ÜLKE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI	53
SONUÇ		64
KAYNAKÇA		68

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti liderlerinin cinsiyete göre dağılımı, 2011.....	16
Tablo 2.2: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti lider yardımcılarının cinsiyete göre dağılımı, 2011.....	17
Tablo 2.3: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti liderlerinin cinsiyete göre dağılımı, 2012.....	18
Tablo 2.4: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti lider yardımcılarının cinsiyete göre dağılımı, 2012.....	19
Tablo 2.5: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti liderlerinin cinsiyete göre dağılımı, 2013.....	19
Tablo 2.6: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti lider yardımcılarının cinsiyete göre dağılımı, 2013.....	20
Tablo 2.7: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti liderlerinin cinsiyete göre dağılımı, 2014.....	21
Tablo 2.8: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti lider yardımcılarının cinsiyete göre dağılımı, 2014.....	22
Tablo 2.9: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti liderlerinin cinsiyete göre dağılımı, 2015.....	22
Tablo 2.10: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti lider yardımcılarının cinsiyete göre dağılımı, 2015.....	23
Tablo 2.11: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti liderlerinin cinsiyete göre dağılımı, 2016.....	24
Tablo 2.12: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti lider yardımcılarının cinsiyete göre dağılımı, 2016.....	25
Tablo 2.13: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti liderlerinin cinsiyete göre dağılımı, 2017.....	25
Tablo 2.14: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti lider yardımcılarının cinsiyete göre dağılımı, 2017.....	26
Tablo 2.15: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti liderlerinin cinsiyete göre dağılımı, 2018.....	27

Tablo 2.16: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti lider yardımcılarının cinsiyete göre dağılımı, 2018.....	28
Tablo 3.1: Türkiye’de parti lideri temsilinin cinsiyete göre dağılımı (2011-2018)..	52
Tablo 3.2: 2011-2018 Yılları Arasında Ulusal Düzeyde Yer Alan Majör Siyasal Partilerin Lider/Lider Yardımcısı Konumlarındaki Cinsiyet Dağılımına İlişkin Durum, Kadınların Siyasal Katılımına Yönelik Mekanizmalar ile Ülke Karşılaştırması.	62

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
Bkz	: Bakınız
CEDAW	: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
FEMM	: Kadın Hakları ve Cinsiyet Eşitliği Komitesi
KEFE	: Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu
HADEP	: Halkın Demokrasi Partisi
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
WILPF	: Barış ve Özgürlük İçin Uluslararası Kadın İttifakı

GİRİŞ

Kadınların toplumsal alanda yüklendiği cinsiyet rollerinin iktisadi, kültürel ve siyasi alana yansımaları sonucunda iş bölümünün kadın ve erkekler arasında eşit dağılmaması durumu ortaya çıkmıştır. Kadınlar tarafından bu cinsiyetçi iş bölümüne ilk başkaldırı ve dolayısıyla kadın haklarına ilişkin taleplerin ortaya çıkışı 1789'da Fransız Devrimi'nde gerçekleşmiştir. Devrim ile beraber kadınların kamusal alana dahil olma ve yurttaş olarak kabul edilme mücadelesi başlamıştır. (Tekeli, 1982: 70) Bu mücadele özellikle siyasi ve ekonomik hak taleplerinin dile getirilmesi ile büyüyerek devam etmiştir. Her ülkede farklı değişkenlerle kendine özgü şekilde biçimlenen cinsiyet eşitliği taleplerinin yoğunlaştığı alanlardan biri olan siyasi alan, ataerki zihniyetin yansımalarının en yoğun hissedildiği yer olduğundan, diğer alanlara göre daha farklı bir anlam taşımaktadır.

İnsanlığın erkek cinsinde temsil edilmesinin zemininin tek tanrılı dinler vasıtasıyla hazırlandığı bilinmektedir. Buna göre dinsel ve toplumsal kurumlar, ataerki sisteme uygun biçimde inşa edilmiş ve bu doğrultuda kadınlar ev içi alanla sınırlanırken, erkekler kamusal alanda özellikle siyaset, eğitim, hukuk, din gibi alanlarında etkin kılınmıştır. (Kolay, 2015: 5) Böylece erkeğin iktidar ile eşleştirildiği toplumsal ve siyasi alan, kadının ikincilleştirildiği bir yapıya bürünmüştür. Bilindiği üzere Antik Yunan'da yurttaş olarak dahi sayılmayan ve kamusal alana dahil edilmeyen kadınlar, siyasete katılma, iktidarda söz sahibi olma ve karar alma gücünü paylaşma noktasında büyük çaba sarf etmiştir. 20. yüzyıla gelindiğinde kadınların aktif ve pasif siyasi katılımını sağlayan siyasi hakları kazanılması sürecinin ülkelerin çoğunda tamamlandığı görülmektedir (Konan, 2011: 160).

Siyasal alanda seçme hakkı ile eşleşen pasif katılım ve seçilme hakkı ile eşleşen aktif katılım kadınlar için farklı açılardan dezavantajlı durumlar yaratmıştır. Siyasi haklar çoğu ülke için ilk aşamada elde edilmiş olsa da yerleşmiş olan ataerki değerler sebebi ile kadınlar için başka engelleri süreç beraberinde getirmiştir. Kadının özellikle aktif siyasi katılımı söz konusu olduğunda cinsiyetçi iş bölümü kendini göstermekte ve kadınların karar alma mekanizmalarında düşük temsili ortaya çıkmaktadır. Temsilin, siyasi alanda dönüşümü sağlamak için kritik değer olarak görülen %30 oranında olması gerektiği göz önünde bulundurulursa kadının siyasi katılım oranlarının bu

kritik değeri aşması önemlidir. Bu durumda siyasal alanda cinsiyet eşitliğinin sağlanması için ek mekanizmaların gerekliliği ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Cinsiyet eşitliği ulusal düzeyde olduğu kadar uluslararası düzeyde de önem arz eden konular arasında yer almaktadır. Gelişmiş toplumların temelinde “eşitlik” değerinin var olduğu düşünöldüğünde cinsiyet eşitliğinin de bundan hareketle inşası gelişmiş bir toplum seviyesine gelebilmek için kaçınılmaz hale gelmektedir. Her ülke için tarihsel süreç farklı işlediğinden ulusal alanda bu eşitliğin sağlanmasına yönelik motivasyonlar eşit değildir. Dolayısıyla uluslararası bir örgütlenme olan Avrupa Birliği (AB) kadınların hak taleplerinden fırsata erişmeye dönüşen mücadelesinde cinsiyet eşitliğinin bir temel değer olarak yerleşmesinin üye ülkeleri aracılığıyla yönlendiricisi ve güdüleyicisi olma gayretine girmiştir.

Çalışma bu gayretin derinlemesine incelenmesi gerekliliğinden hareketle “Avrupa Birliği’ne üye ülkelerde ve aday ülke Türkiye’de kadının aktif siyasal katılımı karar alma mekanizmalarında nasıldır?” sorusu etrafında şekillendirilmektedir. Bu ana sorunun cevabı çalışmada iki kademeli olarak aranmaktadır. Öncelikle kadının siyasal katılımı aktif siyasal katılım ile sınırlandırılmakta ve bu da yine kendi içerisinde karar alma mekanizmalarında kadının siyasal katılımı üzerinden ele alınmaktadır. Dolayısıyla çalışmada kadının siyasal katılımı ile siyasal partilerin karar alma mekanizmalarında lider ve lider yardımcılığını üstlenmesi kastedilmektedir. Cinsiyet eşitliği temel politika alanı olmasa da üye ülkelerinde bunun bir değer olarak benimsenmesi noktasında güdüleyici olma misyonunu üstlenmesi sebebiyle Avrupa Birliği üye ülkeleri ve aday ülke Türkiye çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Bu ülkelerde öncelikle ulusal düzeyde barındırdıkları majör siyasal partilerin en üst karar mekanizması olarak lider ve lider yardımcısı konumları üzerinden Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü verileri ile kadının siyasal katılımı incelenmektedir. Siyasal partilerin tamamının politika yapım süreçlerinde etkin bir varlık göstermesi mümkün olmadığından bu çalışma, parlamentoda temsil görevini üstlenen ve dolayısıyla ulusal ve uluslararası politika yapım süreçlerinde rol alan partilere, majör siyasal partilere, odaklanmaktadır. Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü verileri 2011 yılından başladığından Birliğe üye ülkeler ve Türkiye için majör siyasal partilerin lider ve lider yardımcısı konumlarına ilişkin inceleme 2011-2018 yılları arasında kapsamaktadır.

Sayısal verilerin anlamlandırılabilmesi için Birliğin Kadın Hakları ve Cinsiyet Eşitliği Komitesi'ne Avrupa Birliği üye ülkelerinin ilettiği Cinsiyet Eşitliği Raporları üzerinden ülke bazlı inceleme ile çalışma devam ettirilmektedir. İlgili raporu Komiteye sunan ve Avrupa Birliği'nin coğrafi olarak da her bölgeden temsili niteliğinde değerlendirilebilecek 19 ülke ve aday ülke Türkiye ulusal düzeyde kadının siyasal katılımı açısından ele alınmaktadır ve raporlar çerçevesinde belirlenen ülkeler için çalışma derinleştirilmektedir. Ülkelerin raporlarına bakıldığında da yıl sınırlamasını burada da yapmak mümkündür. Dolayısıyla hem sayısal verilerin hem de Komite raporlarının 2011-2018 yılları arasında ele alınması planlanmıştır. Böylece verilerin erişilebildiği tarihten günümüze bir bakış sağlanabilecektir. İçinde bulunulan 2019 yılı ise sonlanmadığından ve veriler değişebileceğinden çalışmaya dahil edilmemiştir. Son olarak çalışmada incelenen ülkelerde yer alan mekanizmalar ve genel bakış açısının sunulması ile ortaya çıkan farklar ve benzerlikler karşılaştırılarak Avrupa Birliği'nin bu konudaki etkinliği görülmeye çalışılmaktadır.

Literatüre bakıldığında Dahlerup (1975, 1988), Uysal (1981), Tekeli (1982), Yaraman (1999), Threlfall (2005), Altındal (2009), Konan (2011), Çağlar (2011), Sabine de Bethune (2013), Yenilmez (2016) gibi isimler kadınların siyasal katılımı konusunda eserler ortaya koymuştur. Ancak kadınların siyasal katılımının karar alma düzeylerinde ele alındığı ve bu karar alma pozisyonlarında kadınların temsil oranını etkileyen ek mekanizmaları kapsayan herhangi bir bütüncül çalışmanın olmadığı görülmüştür. Bu eksiği giderme gayreti olarak kaleme alınan çalışmanın bahsedilen plana göre bölümlendirmesi ise şöyledir: İlk bölüm, kadının siyasal katılımına ilişkin kavramsal ve teorik çerçeveyi ele almaktadır. İkinci bölümde Avrupa Birliği üye ülkelerinin ulusal düzeyde majör siyasal partilerinde kadın temsili sayısal veriler ve Birliğe sunulan Kadın Hakları ve Cinsiyet Eşitliği Komitesi (FEMM) raporları üzerinden incelenmektedir. Üçüncü bölümde ise Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak Türkiye ulusal düzeyde majör siyasal partilerinde kadın temsiline ilişkin sayısal verileri ve Kadın Hakları ve Cinsiyet Eşitliği Komitesi (FEMM) raporu çerçevesinde değerlendirilerek önceki bölümde incelenen Avrupa Birliği üye ülkeleri ile karşılaştırmaya tabi tutulmaktadır. Çalışma sonuç bölümü ile sonlandırılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASAL KATILIM: KADININ SİYASAL KATILIMI

1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: SİYASAL KATILIM

“Halk tarafından yönetim” her ne kadar demokrasinin temel tanımlarından biri olsa da aslında doğrudan siyasal katılımı da işaret etmektedir (Parry vd, 1992: 3). İsteğe bağlı bir siyasal eylem düşünen birey, siyasi kaynağa, motivasyona ve siyasal eylem imkânı gibi temel üç kaynağa ihtiyaç duymaktadır (Kalaycıoğlu, 1994: 505). Bu üç kaynağa sahip bireylerin dolaylı veya doğrudan gerçekleştirdiği tüm siyasal faaliyetler, siyasal katılım olarak tanımlanmaktadır (Nie & Verba, 1975: 2). Nitekim tanımlanırken de demokrasi ile eşleştirilen siyasal katılım, demokrasinin kurulması ve yerleşmesi için de önem taşımaktadır. Çünkü katılım, siyasal sistem¹ değerleri ile bireyleri bütünleştirerek, bireylerin bu sisteme etki edebilmesi imkanını yaratmaktadır ki her siyasal sistem bağlı olduğu değerleri korumak, bu bağlılığı sürdürmek gibi gerekçelerle katılım mekanizmasını işletmek durumundadır. (Uysal, 1981: 111) Bunun için de siyasal kararların alınması ve uygulanmasını etkilemek üzere düzenli ve sürekli olarak gayret gösteren bireylere gereksinim vardır. Siyasal katılma olarak tanımlanan bu davranış örüntüsünün temsili demokrasinin doğal olarak sahip olduğu ve özendirdiği seçim, seçim kampanyası, siyasal sorunları tartışma ve onları çözmek için girişimde bulunma gibi faaliyetleri içermesi söz konusudur. (Kalaycıoğlu, 2008: 5)

Katılma ile bireylerin demokrasiyi içselleştirmesi, buna bağlılığın devam etmesi amaçlanmaktadır. Böylece bireyler salt siyasal davranışları açısından etkileşime girmemekte aynı zamanda demokratik değer ve süreçlere de yönelişi sağlayarak toplumsal bir role bürünmektedir. (Uysal, 1981: 115) Ancak maalesef her birey katılımı aktif olarak üstlenmemekte, siyasal sistem ile ilişkisini pasif olarak yürütmektedir. Esas olarak siyasal bir topluluk üyesi olan birey tarafından

¹ Siyasal sistem tanımı için David Easton’a bakmak gerekmektedir. Easton, girdi olarak sınıflandırılan talep ve desteklerin sistemin süreçleri ile politikalar, kararlara dönüşerek çıktığı haline gelmesi sürecini/ilişkisini siyasal sistem olarak ifade etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Easton, David, (1957) An Approach to the Analysis of Political Systems, World Politics, Vol. 9, No. 3 (Apr., 1957), pp. 383-400.

gerçekleştirilen eylemler siyasal katılma olarak addedilebileceğinden bir başka birey zoru ile gerçekleşen katılım yalnızca “uyarılmış siyasal katılım” olarak nitelendirilebilecektir. Bu da başlı başına zedelenmiş bir katılma eylemini ifade etmektedir (Çağlar, 2011: 57). Dolayısıyla bu noktada katılımın uyarılmış ve zedelenmiş halini dışarda bırakarak, Milbrath’ın (1981) yaptığı sınıflandırma temel alınarak siyasal katılımın aktif ve pasif olarak gerçekleşmesi durumuna bakmak, yani aktif ve pasif siyasal katılımı ele almak, yerinde olacaktır.

Bireysel siyasal katılım olarak da adlandırılan pasif siyasal katılım, bireylerin otonom olarak yaptığı tercihler ve verdiği kararlar sonucunda, siyasal karar mevkilerine gelecek olanları ve bu mevkileri ellerinde bulunduranları etkilemek üzere yaptıkları eylem ve faaliyetler”dir. (Kalaycıoğlu’ndan akt. Altındal, 2007: 31) Tanıma göre pasif siyasal katılımın oy verme davranışını karşıladığı görülmektedir. Dolayısıyla bu katılım seçmen katılımı olarak da adlandırılmaktadır (Tatar, 2003: 337). Toplumsal siyasal katılım, faaliyete geçme katılımı yani aktif siyasal katılım ise oy verme davranışının ötesinde bireylerin siyasette aktif olarak rol almasını, yani siyasal partilere üye olmasını, seçimlere aday statüsünde katılmasını içermektedir. Yani denilebilir ki, pasif siyasal katılım bireylere “seçme hakkını”, aktif siyasal katılım ise “seçilme hakkını” kullanılmaktadır. Siyasal tutumların eyleme dönüştürdüğünden aktif siyasal katılım gerçek anlamda siyasal katılım olarak da düşünülebilir (Özbudun, 1975: 2).

Kadınların siyasal katılımı, bu iki alt başlıkta farklılaşmakta ve bir inceleme alanı olarak ele alınmayı gerekli kılmaktadır. Pasif siyasal katılımında kadın ve erkekler arasında belirgin bir eşitsizlik gözlenmese de aktif siyasal katılıma bakıldığında kadınların toplumsal hayatın hemen her alanında maruz kaldığı eşitsizliği burada da yaşadığı görülmektedir. Tatar (2003: 342-348) tarafından yapılan araştırmada da görüldüğü üzere cinsiyete bağlı olarak, pasif katılımdan aktif katılıma gidildikçe kadınların oranı düşüş göstermektedir, hatta oy verme davranışı dışında katılımın diğer bütün boyutlarında sonuçlar kadınlar aleyhine ortaya çıkmıştır. Bu sonuçları anlamlandırabilmek ve kadınların siyasal katılımının bugüne kadar ne gibi süreçlerden geçtiğini görmek amacıyla bu noktada çalışmayı derinleştirmek gerekmektedir.

1.2. KADINLARIN SİYASAL KATILIMININ TARİHSEL SÜRECİ

Kadınların hak talepleri Fransız Devrimi ile insanların sahip olduğu temel haklarda “eşitlik” vurgusuyla şekillenmeye başlamıştır. Fransız Devrimine hakim olan bu eşitlik vurgusunda ve İhtilal sürecinde kadınlar önemli roller üstlenmiştir. Ancak İhtilali şekillendiren eşitliğin kendilerini kapsamadığını gören kadınların mücadeleleri asıl olarak buradan itibaren başlamıştır (Tekeli, 1982:70). 1915 yılında Lahey’de düzenledikleri uluslararası kongre sonucunda kadınlar bu süreçteki ilk adımı atmış ve bir ittifak oluşturulmuştur. Bu ittifak, Barış ve Özgürlük İçin Uluslararası Kadın İttifakı (WILPF- Women’s International League for Peace and Freedom), I. Dünya Savaşı sırasında ittifakın ilk başkanı olarak da sayılan Jane Addams tarafından kurulmuş; varlığını, insan topluluğunun her üyesi için barış, özgürlük ve adalet sağlayabilecek ekonomik, sosyal ve psikolojik bir ortamın oluşması için çalışmalar yapmaya başlamıştır (WILPF, www.wilpfus.org, Erişim Tarihi: 05.05.2017). Bununla başlayan süreç İttifak’ın amacında belirtildiği gibi erkek ve kadınları birlikte kapsayan bir barış, adalet, eşitlik ortamı kurgusu ile devam etse de II. Dünya Savaşı’nın ortaya çıkmasına engel olamamış ve dünyanın büyük kısmının yeniden anlamlandırmasını sağlayan yıllar yaşanmıştır. II. Dünya Savaşı’nın sona ermesi ile kadınlar hak talebi mücadelelerine kaldıkları yerden devam etmiştir. 1952’de Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme’nin kabulü ile kadınlara siyasal hayatta erkekler ile birlikte var olma yolu açılmıştır. Bu sözleşmenin kabulü, kadınların siyasal alanda var oluşu açısından önemli bir adım olarak kabul edilebilir. Birleşmiş Milletler’in bu sözleşmesinde ilk 3 madde ile kadınların hiçbir ayırım gözetilmeksizin erkeklerle eşit koşullarda seçimlerde oy kullanması; yasalarca kurulmuş tüm kamu organlarına seçilmesi ve bütün kamu görevlerinde yer alma/kamu görevlerini yerine getirmesi onaylanmıştır (Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme, www.ombudsman.gov.tr, Erişim Tarihi: 05.05.2017). Bunun ardından ise 1981 yılında Birleşmiş Milletler kadınlar için her türlü ayrımcılığın önlenmesini sağlamak adına aynı adı taşıyan bir uluslararası yasal düzenlemeyi daha, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (CEDAW) ni ortaya çıkarmıştır. Bu düzenlemede, sözleşmeye taraf devletlerin ülkenin politik hayatında kadınlara erkeklerle eşit seçme seçilme, hükümet politikalarının hazırlanmasına ve uygulanmasına katılma hakkını sağlayacaklarını hükme bağlamıştır (Kadınlara Karşı

Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi, www.unicef.org, Erişim Tarihi: 10.11.2017). Dünyada kadınlara yönelik oluşturulan Eylem Platformları da bu noktada büyük önem taşımaktadır. Şöyle ki, Dünya Kadın Konferansı'nın dördüncüsü 90lı yılların başında Pekin'de toplanmış, bunun sonucunda Pekin Deklerasyonu ve Eylem Platformu yayınlanmıştır. Bu deklerasyonda kadınların doğrudan “kadınların yetkili ve güçlü mevkilere ve karar alma süreçlerine eşit ulaşmalarını ve tam katılmalarını sağlayacak önlemler almalarını” stratejik hedef olarak belirlemiş ve katılımcı devletlere bu hedefe yönelik belirlenen eylemler;

“Uygun olan yerlerde, siyasi partileri, seçim ve atama yoluyla belirlenen kamu görevlerinde kadınları erkeklerle aynı oranda ve aynı düzeyde değerlendirmeye teşvik etmenin dahil olduğu önlemler almak; kadın ve erkeklerin siyasi faaliyetlere eşit olarak katılma hakkını ve siyasi partiler ile sendikalara üyeliğın dahil olduğu dernek kurma özgürlüğünü korumak ve yaygınlaştırmak; seçim sistemlerinin, kadınların seçilmiş organlardaki politik temsiline ilişkin farklı etkilerini gözden geçirmek ve uygun olan yerlerde, bu sistemlerin uyarlanmasını veya değiştirilmesini düşünmek; kadınların karar alma mekanizmalarına katılımı, bu mekanizmalar üzerindeki etkisi ve karar alma ortamlarına ilişkin çalışmalar yürüten hükümet dışı kuruluşları ve araştırma kurumlarını desteklemek”

şeklinde belirtilmiştir (Pekin Deklerasyonu, www.tbmm.gov.tr, Erişim Tarihi: 10.11.2017). Pekin Deklerasyonu, siyasal partilere ilişkin olarak da özel eylem planları içermektedir. Siyasal partileri öncelikle kadınların katılımı konusunda doğrudan veya dolaylı olarak ayrımcılık yapan bütün engelleri kaldırmak için partinin yapısını incelemeyi, kadınların bütün dahili politika oluşturma yapılarına ve atama ile seçime bağlı aday gösterme süreçlerine tam katılımını sağlamak için teşvikler geliştirmeyi ve son olarak kadınların siyasal partilerin liderliğine erkeklerle eşit koşullarda katılmalarını sağlayacak önlemler olarak, cinsiyete ilişkin konuları politik gündeme dahil etmeyi düşünmek ile sorumlu tutmuştur. (Pekin Deklerasyonu, www.tbmm.gov.tr, Erişim Tarihi: 10.11.2017). Buna benzer uluslararası anlaşmalar, konferanslar, forumlar düzenleyen ve üstlendiği insan hakları koruyuculuğu misyonu kapsamında kadınların hak taleplerinin görünür kılınması yolunda büyük çaba gösteren Birleşmiş Milletler, en nihayetinde kurumsal bir oluşum da gerçekleştirerek 2010 yılında Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Güçlendirilmesi birimi olan “Birleşmiş Milletler Kadın”ı yaratmıştır (Birleşmiş Milletler Kadın, www.unwomen.org, Erişim Tarihi: 05.05.2017). Bu ve benzeri kurum ve kuruluşlarca kadınların farklı politika alanlarına dahil edilmeye başlanması, düzenlenen etkinlikler ve yapılan eylem

planlarında kadınların karar alma mekanizmalarında var olması hakkında eylemler hazırlanması, ulusal ve uluslararası örgütler tarafından kadınların siyasal alanda görünürlüğüne yönelik projelerin ortaya çıkması kadınların politika yapım süreçlerinde aktif rol üstlenme sürecinin zeminini oluşturması açısından önem arz etmektedir. Kadınların hak talepleri zaman içerisinde iyice görünür hale gelmiş olsa ve ülkeler buna yönelik belli politikalar oluştursa da çok daha temelde, Pekin Eylem Planı'nda da hedeflendiği gibi kadınların politika yapım süreçlerinde yani hükmetme mekanizmalarında erkekler ile eşit oranda var olması gerekmektedir.

Kadınların siyasal yaşamda var oluşu salt seçme hakkını üzerinden değerlendirilemeyeceğinden ve bu çalışma kapsamında seçilme hakkı temel alınacağından; bugün pek çok ülkede bütün vatandaşlara verilmiş olmasına rağmen çeşitli sebeplerle erkekler kadar geniş temsil görevi üstlenemeyen kadınların durumunu değerlendirmek, bunu yaparken de buna ilişkin mekanizmalara bakmak önemlidir. Seçilme hakkının kullanılabilmesi için en önemli mekanizmalardan biri siyasal partilerdir. Karar alma süreçlerine doğrudan katılan ve geniş kesimleri temsil görevini üstlenen siyasal partiler ise major siyasal partiler olarak adlandırılmaktadır. Kadınlar dünya nüfusunun% 50'sinden fazlasını temsil ediyor olsa da seçmen, seçim adayı, görevli ve siyasi lider olarak yetersiz temsil edilmeye devam edilmektedir (Bethune & Van Hoo, 2013: 113). Major siyasal partilerde de durum açıkça görülmektedir. Dahlerup'ın (1988:275) makalesinde vurguladığı kadınların politikada fark yaratabilmesinin sınırı olan %30, çoğu Avrupa ülkesinde bugün kısmen görülür hale gelse de bütün dünyada bunun görülür hale gelmesinin orta vadede ancak mümkün olduğu söylenilebilir.

Nüfusun büyük kısmının temsil edilemediği düşünüldüğünde kadınların siyasal temsilinin vurgusu netleşecektir. Refah ve sağlık, iş-aile dengesi ve her türlü şiddetin önlenmesi ve ortadan kaldırılması gibi konuların da politika yapım süreçlerinde gündeme alınması kadınların siyasal katılımı ile mümkün hale gelerek politika yapım süreçlerinde bunların göz önünde bulundurulması sağlanabilecektir. Bunun yanında siyasal kültürde de önem arz etmektedir. Kadınlar farklı çalışma eğiliminde olduklarından, katılımları geniş bir insan sermayesi oluşmasını sağlayacağından ve en önemlisi kadın politikacıların toplumun diğer alanlarındaki kadınlar için rol modeli

olacağından kadınların aktif ve pasif siyasal katılımının teşviki oldukça önemlidir. (Bethune & Van Hoo, 2013: 114-115) Özellikle kadınların aktif siyasal katılım ile politika yapım süreçlerine etki etmesi mümkün olabilecektir. Böylece var olduğu coğrafyadaki kadınlar açısından hak taleplerini dile getirme, sahip olduğu hakları genişletme, maruz kaldığı ekonomik, psikolojik ve fiziksel şiddetin önüne geçme gibi önemli başlıklarda daha etkili politikalar yürütülebilecektir. Bu noktada ise kadınların siyasal katılımı konusunda var olan engellere bakmak yerinde olacaktır.

1.3. KADINLARIN SİYASAL KATILIMINI ENGELLEYEN UNSURLAR

“Erkek işi” olarak görülen siyasete kadınlar aktif katılım göstermek “istediğinde” dahi birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bunlardan ilki ve en temeli, bilgi yetersizliği ve özgüven eksikliğidir (Gökçimen, 2008: 45; Çağlar, 2011: 58). Toplumsal cinsiyet rolleri ve siyasetin eril yapısından dolayı kadınların yeterli derecede temsil edilemedikleri ve siyasi süreç içerisinde partilerin kadın sorununa gereken önemi vermediği bilinmektedir (Altındal, 2009: 34). Aslında bu durum siyasal alanın ilk oluşmaya başladığı Antik Yunan’dan beri kabul edilenin devamı niteliğinde yorumlanabilir. Bilindiği üzere Antik Yunan’da da bir bireyin siyasete katılabilmesi için varlıklı olması, reşit olması gibi özelliklerin yanında erkek olması gerekmekte idi. Dolayısıyla bu kabul siyasal hayat için o dönemden beri süregelen bir durumdur denilebilir. Kadınların siyasî alandan tarihsel olarak dışlanması, geleneksel cinsiyet rol beklentileri ile birleştiğinde, bu seçim politikalarında eril bir değer sistemini teşvik etmektedir (Fox & Lawless, 2011: 60). Bugün bakıldığında da erkek uğraşı olarak kurgulandığı daha önce de ifade edilen siyasetin cinsiyet bazlı değişkenlerle de şekillendiği görülmektedir. Hatta kadın aday sayısının genel ve yerel seçimlerde oldukça az sayıda olması veya belirlenen seçim sistemine göre kadın adayların seçilemeyecekleri sıralamada, yerde olmaları, “kadın adayların da var olduğu”na ilişkin sembolik bir anlamdan öte değer taşımamaktadır. (Anbarlı Bozatay & Kutlu, 2014: 132-133) Kadınların aktif siyasal katılımının bir başka göstergesi olan siyasal partilerin kadın liderleri veya yönetici kadrosunda yer alması ise seçimlerde yer alan kadın adaylardan farklı bir durum ortaya koymamaktadır. Seçilen ülkeler özelinde bu ikinci olarak bahsedilen göstergenin, buna yönelik ortaya konulan mekanizmaların ve

sonuçlarının detaylı incelenmesi ve karşılaştırılmasına geçmeden önce kadınların siyasal katılımında karşılaştığı engellere bakmak gerekmektedir.

Kadınların karşılaştığı engelleri politik, sosyo-ekonomik, ideolojik ve psikolojik engeller olarak dört başlıkta toplamak mümkündür. Kadınlar seçim süreçlerinde çoğunlukla partilerde kayıtlı olmadıklarından sandıktan uzaklaştırılmaktadırlar. Siyasal partiler ve liderleri, kadınları genellikle aile içinde ve ailesi ile değerlendirmektedir. Buna ek olarak seçim beyannameleri oluşturulurken de kadınlardan destek alınmamaktadır. Siyasi pozisyonlardaki kadınların çoğunluğu, inisiyatifini elde etmekte güçlük çekmektedir. Nitekim parti liderleri, bu pozisyonlardaki kadınlarla genellikle önemli konuları tartışmaz, paylaşmaz ve görüşlerini almaz konumdadırlar. Örneğin kadın milletvekilleri erkek meslektaşlarına göre çoğunlukla daha az değer görmektedir. Siyasal partiler ve kadın milletvekillerinin de içinde bulunduğu bütün parti üyeleri sorunlarını tartışmak ve ortak stratejiler geliştirmek için ayrı toplantılar düzenlememektedir. Bununla birlikte, toplantı sıklıkları düşük oranda olsa da kadın meclis üyelerinin bu cephede daha aktif oldukları görülmüştür. Siyasal partiler, genel olarak, kadınları, parti politikaları ile uyumlu olsalar bile bağımsız girişimlerden vazgeçirmektedir. Nitekim parti toplantılarında yapılan tartışmalar da erkek egemen olup, yalnızca erkek bakış açılarına dayanmaktadır. Bu problemler kadınları siyasal katılım ve buna ilişkin sorunlarla karşı karşıya gelerek çözüm üretme noktalarında daha da fazla engellemektedir (Khan'dan akt. SDPI, 2013: 16-17).

Araştırmalar başlangıçta kadınların siyasette temsil edilmemesini siyasal bir hırs eksikliğine bağlı olarak sürdürürken, artık daha yapısal ve toplumsal engellerin kadınların seçilmelerini ve görevlerini yerine getirmelerini veya seçildiklerinde liderlik pozisyonlarına erişmelerini engellemeye devam ettiği kabul edilmektedir. Ayrıca ek veya belirli engeller konusunda endişeler de vardır. Yaşları, sınıfları, etnik kökenleri, dinleri, özürllükleri veya cinsel yönelimleri nedeniyle farklı gruplarla karşılaşmaktadır. Kadınların siyasal katılımına ilişkin engeller bu şekilde kategorize edilse de farklı kültürel, ekonomik ve politik bağlamlar ve seçim sistemleriyle yakından bağlantılı olduklarından, bu engeller hiçbir ülkede aynı ve tek tip değildir.

Çalışmada ele alınan Avrupa Birliği ülkelerinde ve aday ülke Türkiye'de de engeller ve bununla beraber ülkelerin konuyu ele alışları her biri için farklılaşmaktadır. Avrupa

Birliği tarafından 2019 yılında hazırlanan raporda birbiriyle ilişkili üç faktör setinin kadınların yetersiz temsil edilmesine katkıda bulunduğu ortaya koyulmakta; bunlar, kadınların aktif siyasal katılım “arzının” önündeki engeller, kadınların siyasal katılım “talebinin” önündeki engeller ve son olarak seçim sistemlerinin yol açtığı engeller olarak sıralanmaktadır (Women in Politics in the EU, 2019: 6).

İlk olarak kadınların kendi yeteneklerine ve siyasal katılımın onlar için yaratacağı maliyete duydukları endişe temelli kişisel algılarını ifade etmektedir. Bunun temel sebepleri ise zaman, para ve siyasi ağlar gibi temel kaynaklara eşitsiz erişim; eşit olmayan aile sorumlulukları, parti ve parlamentolardaki erkek egemen siyasal kültürler, toplumsal cinsiyet rolleri, siyasal alanda kadın rol modellerinin olmaması ve kadın milletvekillerine yönelik istismar ve saldırılar şeklinde ele alınmaktadır. 2018 yılında Parlamentolar Arası Birlik, Avrupa Konseyi ve Parlamenterler Meclisi tarafından yayınlanan “Avrupa’da Parlamentolarda Cinsiyetçilik, Taciz Ve Kadına Yönelik Şiddet (Sexism, Harassment and Violence Against Women in Parliaments in Europe)” başlıklı bilgilendirme raporunda, 45 Avrupa ülkesinden 123 kadınla yapılan görüşme sonuçlarına göre, çalışmaya katılan kadın milletvekillerinin %85,2’si, psikolojik şiddete; %46,9’u ölüm tehdidi veya tecavüz veya dayak tehdidine; %58,2’si sosyal ağlarda çevrimiçi cinsiyetçi saldırılara; %67,9’u fiziksel görünümüyle ilgili veya cinsiyet klişelerine dayanan yorumlara hedef olmuştur. Ayrıca %24,7’si cinsel, %14,8’i ise fiziksel şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Bu saldırılara maruz kalan siyasetçilerin ise yoğunlukla 40 yaşın altındaki cinsiyet eşitsizliği ile mücadelede aktif olan kadın milletvekilleri olduğu görülmüştür. (Issues Brief, 2018: 1) Bir başka engel ise kadınlar için siyasal alanda sınırlı bir aday talebinin olması olarak karşımıza çıkmaktadır. Partilerin ve seçmenlerin bu konuda göreceli etkisi, farklı seçim sistemlerinde değişiklik gösterse de siyasal partilerin kadın adaylara seçilme ve seçilme şansı verilmesi ve seçmenlerin kadınların kamusal hayata ya da politikacı olarak katılımına yönelik tercihleri ya da tutumları bulunması noktasında eksik talebinin olduğu görülmektedir. (Issues Brief, 2018: 1-2) Son olarak bahsedilmesi gereken engel ise temsil sistemi ile alakalıdır. Seçim sistemleri kadın adaylar için potansiyel bir engele dönülebilmektedir. (Women in politics in the EU, 2019: 6-7).

Ele alınan engellerin tamamı kadınların siyasal katılımında büyük önem arz etmektedir. Bu engellerin bir kısmı bireylerin buldukları coğrafyanın etkisiyle şekillenen kültürün etkisiyle zihinlerinden, bir kısmı da siyasal alanda yer alan aktörler sayesinde örgütlenmeden ortaya çıkmaktadır. Bunlara yönelik iyileştirmelerin neler olabileceği düşünüldüğünde ise ilki için bireyin öz bilinçlenmesi öne çıkarken ikinci husus için birtakım mekanizmalardan bahsetmek mümkündür.

1.4. KADINLARIN SİYASAL KATILIMINA YÖNELİK MEKANİZMALAR

Kadınların siyasal hayata katılımını engelleyen unsurların ardından bunlara yönelik mekanizmalara değinmek gerekmektedir. Bilindiği üzere cinsiyet eşitliği politikaları yasal düzenlemelerle desteklenerek ekonomide, siyasette ve kamusal alanda kadınların haklara erişimi noktasındaki engeller ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Örneğin kadınların istihdama dahil olmasındaki engeller iş kanununda, devlet memurları kanununda ve benzeri diğer kanunlarda düzenlenmiştir. Bu mekanizmaların kadınların siyasal katılımı noktasında zaman zaman daha fazla bariyer görevi üstlendiği savunulsa da özellikle siyasal katılım noktasında zihinlerde başlayacak cinsiyet eşitliğinin belirli mekanizmalar aracılığı ile toplumsal bilincin yerleşmesini destekleyeceği açıktır. Bu sebeple bu çalışmada değinilecek olan mekanizmalar büyük önem arz etmektedir. Mekanizmaların detaylandırılmasının ardından ülke örneklerinde bunların uygulaması görülmektedir.

Kadınların siyasal katılımına yönelik mekanizmalar yasal mekanizmalar ve yasal olmayan mekanizmalar olarak ikiye ayrılabilir. Bunlardan ilki, yasal mekanizmalar, devletlerin cinsiyet eşitliği politikaları çerçevesinde kadınların siyasal katılımını artıracak hükümlerin var olan kanunlara eklenmesi veya cinsiyet eşitliğine ilişkin mevzuat oluşturmak şeklindedir. Pek çok ülkede görülen bu yasal düzenlemelerden özellikle var olan kanunlara konu ile ilgili yeni hükümlerin eklenmesi pozitif ayrımcılığı da işaret etmektedir. Buna ilişkin tartışmalar mevcut olsa da sıklıkla kullanılan bir mekanizma olduğu görülmektedir. Yasal olmayan mekanizmalar ise herhangi bir şekilde yazılı olarak kabul edilmemiş ancak siyasal kurumların işletme kararı aldığı kota uygulamaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kota uygulamaları

hükme bağlandığı takdirde yasal mekanizmalardan biri olmaktadır. Ancak bazı Avrupa Birliği ülkelerinde rastlanılan herhangi bir yasal düzenlemeye bağlı olmadan gerçekleşmiş siyasal hayatta yüksek oranda kadın katılımının bu mekanizmaların kabulünden ziyade yerleşmiş demokrasi ve siyasal katılım bilinci ile de çok ilişkili olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bunların yanında kadın adaylara kadın seçmen desteğinin sağlanması, kadın partilerinin kurulması, iktidara karşı muhalif örgütlenme olarak kadın hareketi gibi seçenekler de kadınların aktif siyasal katılımını yani kadın temsilinin sayısını artırmak için alternatif yöntemler olarak sıralanabilir (Yaraman, 1999: 33-37).

Kadınların siyasal katılımında ülkede kabul edilen seçim sisteminin de etkili olduğu bilinmektedir. Seçim sistemleri kadınların adaylık olasılığını artırarak siyasal katılımlarına yönelik dolaylı bir mekanizma görevi görmektedir. Tekeli'nin (1982; 161) ifade ettiği üzere kadınlar, yerel seçimlerde ve "liste" ve "orantılı" seçim sistemlerinde daha yüksek oranda siyasete katılım gerçekleştirmektedir.

Çalışmanın ana alanı ve demokratik süreçlerin ana mekanizması olan siyasal partilere bakıldığında bu örgütlerin çoğu ülkede siyaseti erkeklerle bağdaştıran yaklaşımın taşıyıcı ögesi olarak yapılandığı bilinmektedir (Çağlar, 2011: 70). Bu yaklaşımın kırılması için partilerin aktif olarak kullandığı mekanizma ise kota uygulamalarıdır. Siyasal parti yapılanmalarında görülen kadın kolları ise çoğunlukla kadınların aktif siyasal katılımında yönetsel konumlara gelmesini sağlayan mekanizmalar değil, parti üyesi kadınların yer aldığı ve merkez örgütte etkisi bulunmayan yan mekanizmalar olarak işlemektedir. Bunun sebebi de çoğu ülkede siyasette yer alabilmiş kadınların, "parti merkezli siyaset" yapmak durumunda kaldığı görülmektedir (Mutlu, 2017: 32). Bu noktada mekanizmaların işlerliğine ilişkin sorunların varlığı ortaya çıkmaktadır. Örneğin kota uygulamalarına bakıldığında yasal olarak gerekli hükümler eklenmiş olsa da parti merkezli siyaset ve partilerin eril baskınlıkları bu mekanizmaların kadınların siyasal katılımına yönelik katkısının düşük kalmasına sebep olmaktadır. Mekanizmaların pratiğe yansımaları Avrupa Birliği üye ülkeleri ve aday ülke incelemelerinde de ortaya konulmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİNE ÜYE ÜLKELERDE KADINLARIN SİYASAL KATILIMI

2.1.AVRUPA BİRLİĞİ KURUMLARINDA KADININ SİYASAL KATILIMI

Avrupa Birliği, bilindiği üzere bir dizi değerden hareketle şekillenmiştir. Bu değerlerin başında gelen eşitlik, kadın-erkek arasındaki eşitliği de teşvik etmektedir. Buna ilişkin temel hükümler de Avrupa Birliği Antlaşması'nın ilk maddelerinde yer almaktadır. (EU Parliament, www.europarl.europa.eu, Erişim Tarihi: 20.04.2019) Avrupa Birliği'nin işleyişine ilişkin hükümler barındıran antlaşma Avrupa Birliği'ne "bütün faaliyetleri aracılığıyla eşitsizliklerin giderilmesi ve erkekler ile kadınlar arasındaki eşitliği sağlama görevi" vermektedir (The Treaty On The Functioning Of The European Union, article 8). Ancak her alanda görüldüğü gibi Avrupa Birliğinde de kadınlar açısından bir cam tavan sorunu gözlenmektedir. Avrupa Komisyonu tarafından 2018 yılında hazırlanan "Avrupa Birliği'nde Kadın-Erkek Eşitliği Raporu"nda belirtildiği üzere kadınlar, Avrupa Parlamentosu üyelerinin %36,1'ini oluşturmaktadır (Report on equality between women and men in the EU, 2018: 25). Nitekim 2019 yılının başında hazırlanan bir başka rapora göre Avrupa Birliği'nde etnik azınlıklardan kadınlar, LGBTİ bireyler, kadınlar, yaşlı veya genç kadınlar veya engelli kadınlar gibi farklı kadın gruplarının siyasi temsili konusunda veri dahi bulunmamaktadır, ancak mevcut verilerin de bu grupların yeterince temsil edilmediğini gösterdiği belirtilmektedir (Women in politics in the EU, 2019: 4). Bunun nedenleri ise Avrupa Komisyonu tarafından geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ve basmakalıpları, kadınlarla erkeklerin bakım sorumluluklarını işle dengelemelerine destek olmayışı ve yaygın siyasi ve kurumsal kültürler olarak sıralanmaktadır (EU Commision Gender Equality, ec.europa.eu, Erişim Tarihi: 23.04.2019). Avrupa Birliği'nin kendi iç yapısında kadın-erkek cinsiyet dengesini korumasına bakıldığında ise bu konuda özellikle Avrupa Komisyonu'nda cinsiyet dengesinin kurulamadığı; mevcut 28 Komisyon Üyesi'nin sadece dokuzunun kadın olduğu görülmektedir (Women in politics in the EU, 2019: 3). Birliğin bu konudaki tutumunu 2019 yılında

yapılan Komisyon başkanlığı seçimleri için ilk defa birinin kadın adayın çıkması ve Başkan seçilmesi de açıkça gösterir niteliktedir (EU Commision Meetings, www.consilium.europa.eu, Erişim Tarihi: 24.07.2019). Birliğin en önemli organlarından biri olan ve yürütme görevini üstlenen Komisyon'un bugüne dek hiç kadın başkanının olmaması Birlik örgütlenmesinde yer alan cinsiyet eşitsizliğini ortaya koyan bir durum olarak değerlendirilebilir. Burada Birliğin üye ülkeleri için cinsiyet eşitliği konusunda örnek olamadığı görülmektedir. Üye ülkelerde durumun nasıl olduğuna ise detaylı bakmak yerinde olacaktır.

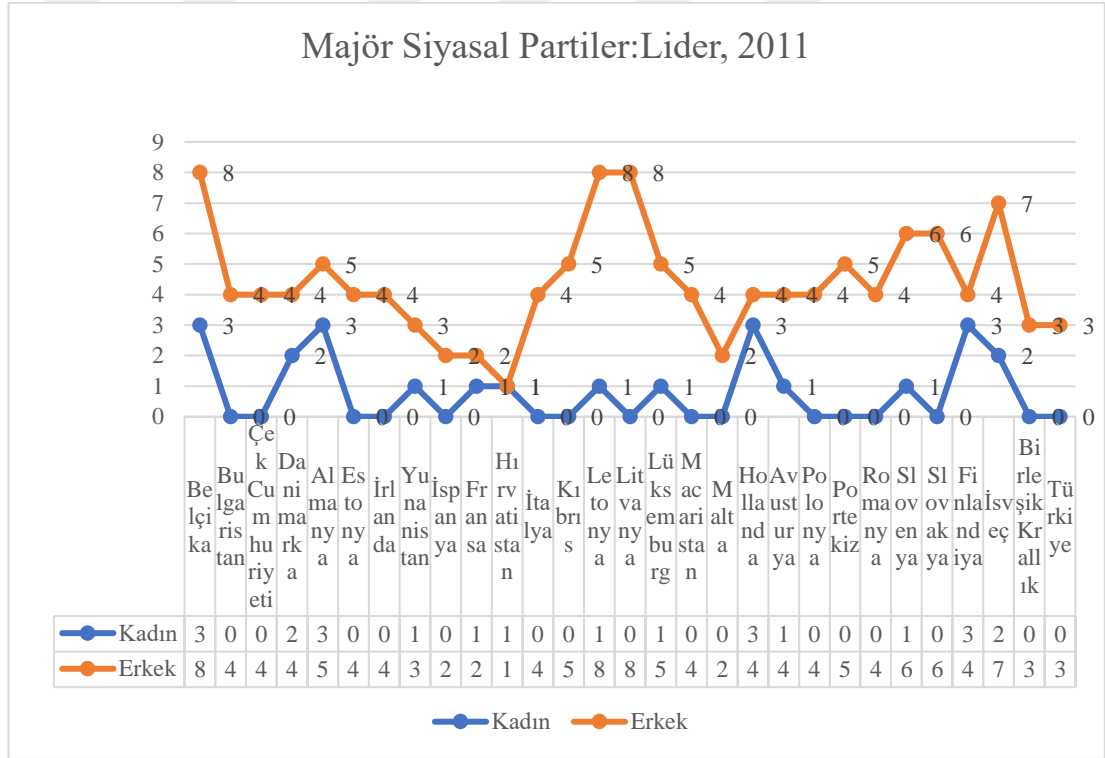
2.2.AVRUPA BİRLİĞİNE ÜYE ÜLKELERDE KADININ SİYASAL KATILIMI

Avrupa Birliği ülkelerinde kadınların siyasal katılımlarını detaylı incelemeye Birliğe üye devletler açısından genel görüntü ile başlamak yerinde olacaktır. Cinsiyet eşitliği için Avrupa Enstitüsü'nün verilerine göre Avrupa Birliği Üye Devletlerinden, Çek Cumhuriyeti, Kıbrıs, Estonya, Fransa, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Malta, Portekiz, Slovakya'da tüm büyük siyasal partiler erkekler tarafından yönetilmektedir (Kadın Lobisi, www.womenlobby.org, Erişim Tarihi: 14.05.2019). Bu da göstermektedir ki Avrupa Birliği'nin konuya ilişkin tavsiye kararları² üye devletlerde kısmen etki yaratmaktadır. Cinsiyet eşitliği politikaları Avrupa Birliği'nin direktif çıkardığı temel politika alanlarından olmadığı ve bu konuda verdiği kararlar tavsiye niteliği taşıdığı için gerekli mekanizmalar üye devletlerce inşa edilmiş olsa da uygulama noktasında önemli eksikliklerin ortaya çıktığı görülmektedir. Cinsiyet eşitliğine ilişkin çoğu düzenlemeye istihdam politikalarında rastlanması ise bir başka önemli noktadır. Sosyal politika başlığı altında ele alınan cinsiyet eşitliği siyasal alanda büyük ölçüde göz ardı edilmiştir. Nitekim Avrupa Birliği için önem taşıyan Amsterdam Antlaşması'nda da cinsiyet eşitliğinin öncelikle istihdam açısından ele alındığı

² İlgili tavsiye kararlarından bazıları şöyledir, detaylı bilgi için bkz. Council Recommendation of 2 December 1996 on the balanced participation of women and men in the decision-making process (96/694/EC), Recommendations European Parliament P8_TA(2017)0029 Priorities For The 61st Session of the UN Commission on the Status of Women European Parliament recommendation of 14 February 2017 to the Council on the EU priorities for the 61st session of the UN Commission on the Status of Women, European Endowment for Democracy P7_TA(2012)0113 European Parliament recommendation of 29 March 2012 to the Council on the modalities for the possible establishment of a European Endowment for Democracy (EED) (2011/2245(INI)) (2013/C 257 E/03).

görülmektedir. Antlaşmanın “Sosyal Politika, Eğitim, Mesleki Eğitim ve Gençlik” isimli 11. Başlığında yer alan maddelerde ilk olarak yer alan sosyal hükümler cinsiyet eşitliğini eşit işe eşit ücret üzerinden ele almaktadır (Amsterdam Antlaşması, md 137). Dolayısıyla cinsiyet eşitliği politikalarının üye ülkeler için bağlayıcılığı da bu üst başlıklar düzeyinde kısmi olarak mümkün hale gelmektedir.

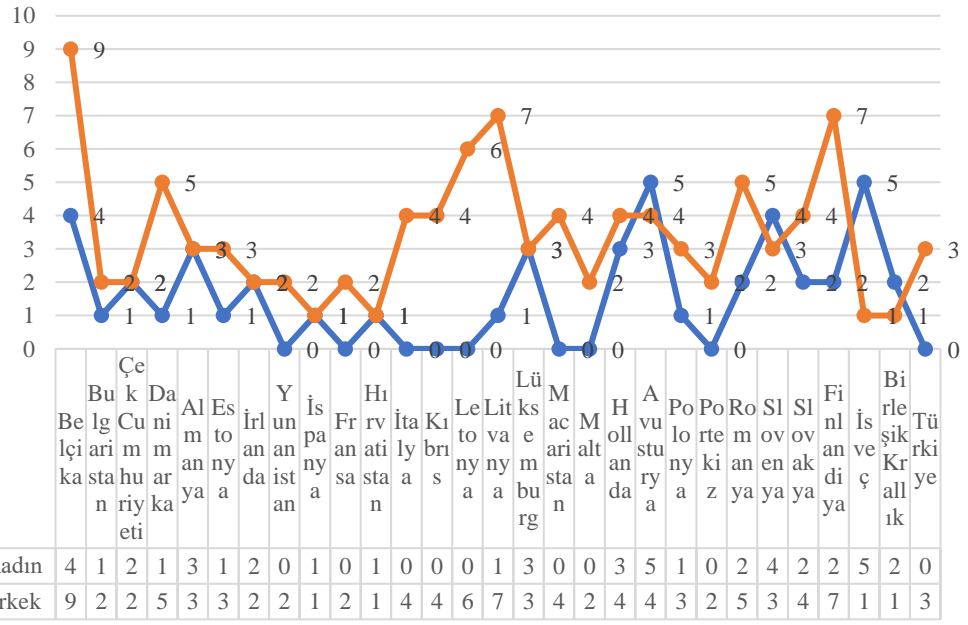
Avrupa Birliği’ne üye devletlerin cinsiyet eşitliği politikaları bakış açısı ve özellikle siyasal alanda, karar verici konumlarda, kadınların temsiline yönelik yaklaşımlarına daha detaylı bakmadan önce majör siyasal partilerde lider ve lider yardımcısı rollerinin Avrupa Birliği ülkelerinde kadınlara ne ölçüde düştüğü grafikler³ aşağıdaki gibidir.

Tablo 2.1: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti liderlerinin cinsiyete göre dağılımı, 2011.

³ Grafikler yazar tarafından oluşturulmuştur. Veriler için bkz. European Institute for Gender Equality, Women and Men in Decision Making, Political Parties, http://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/wmidm_pol_part_wmid_polpart/bar/year:2016/geo:BE,BG,CZ,DK,DE,EE,IE,EL,ES,FR,HR,IT,CY,LV,LT,LU,HU,MT,NL,AT,PL,PT,RO,SI,SK,FI,SE,UK,TR/sex:W,M/UNIT:N/R/POSITION:PRES_PART/EGROUP:POL_PART, Erişim Tarihi: 29.05.2019.

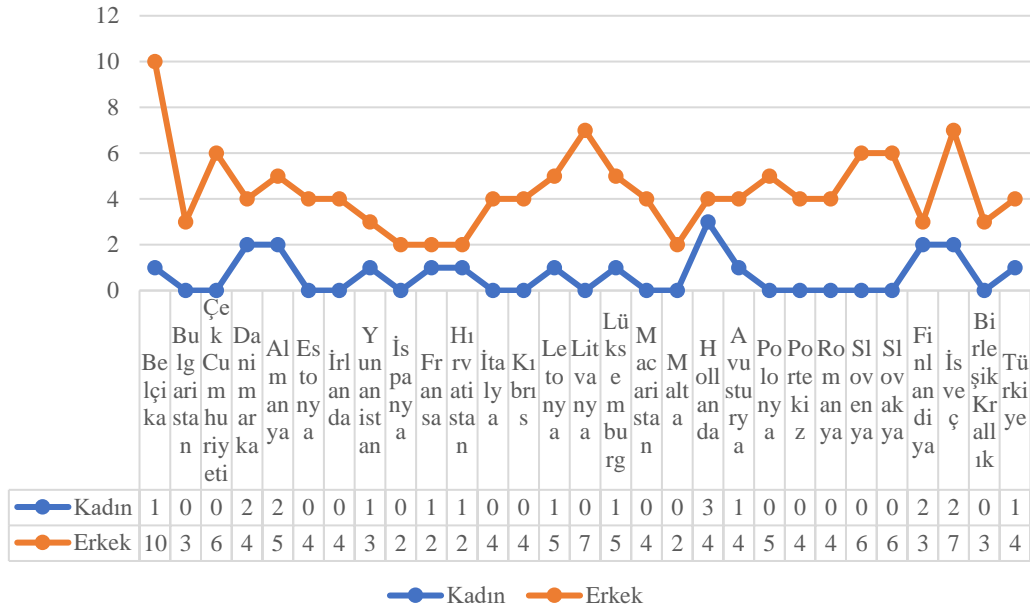
Majör Siyasal Partiler: Yardımcı Lider, 2011

Tablo 2.2: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti lider yardımcılarının cinsiyete göre dağılımı, 2011.

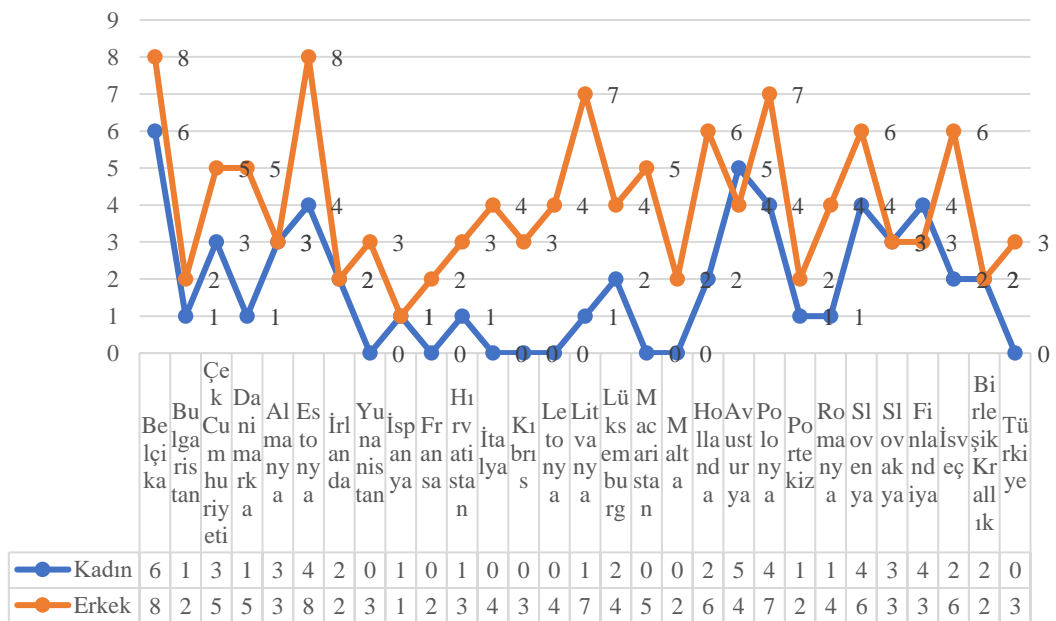
Grafiklere göre, 2011 yılında Hollanda ve Finlandiya’nın parti liderleri açısından cinsiyet dengesini büyük oranda sağladığı görülmektedir. Lider yardımcıları açısından cinsiyet dengesinin görüldüğü ülkeler ise Çek Cumhuriyeti, Almanya, İrlanda, İspanya, Hırvatistan, Lüksemburg’dur. Lider yardımcıları açısından cinsiyet dağılımının liderlere göre daha iyi durumda olduğu söylenilebilir.

Majör Siyasal Partiler:Lider, 2012

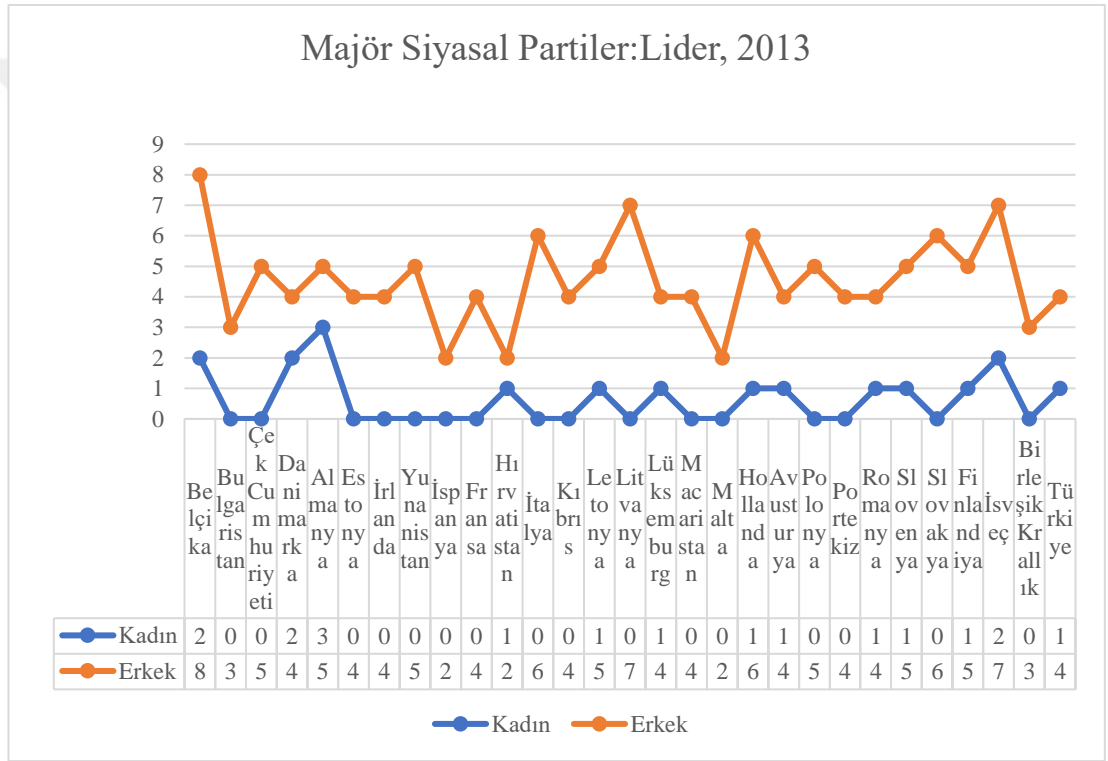
Tablo 2.3: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti liderlerinin cinsiyete göre dağılımı, 2012.

Majör Siyasal Partiler: Yardımcı Lider, 2012

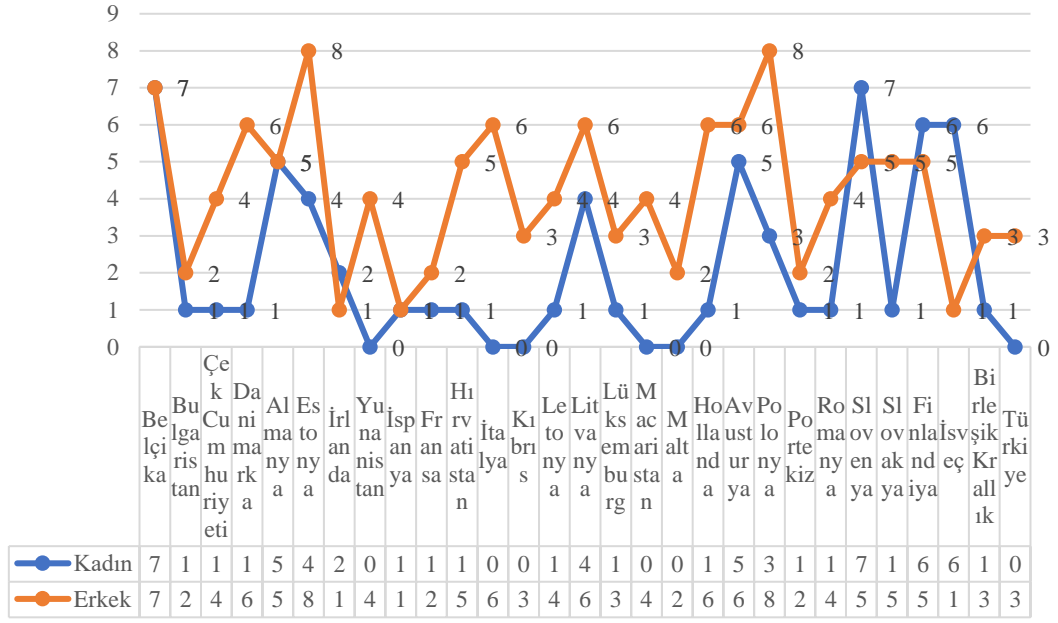
Tablo 2.4: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti lider yardımcılarının cinsiyete göre dağılımı, 2012.

2012 yılında ise parti liderleri açısından cinsiyet dengesinin Fransa, Hırvatistan, Hollanda ve Finlandiya’da kısmen var olduğu görülmektedir. Yardımcı lider konumlarına bakıldığında ise Yunanistan, Fransa, İtalya, Kıbrıs, Letonya, Macaristan, Malta ve Türkiye için bu pozisyonda kadın temsili bulunmamaktadır.

Tablo 2.5: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti liderlerinin cinsiyete göre dağılımı, 2013.

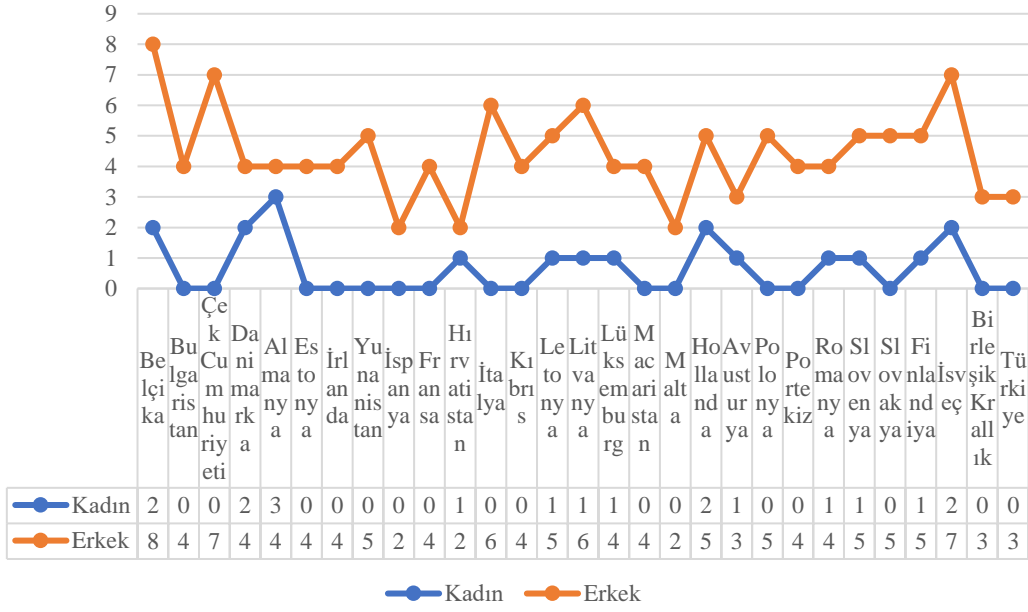
Major Siyasal Partiler: Yardımcı Lider, 2013

Tablo 2.6: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de major siyasal parti lider yardımcılarının cinsiyete göre dağılımı, 2013.

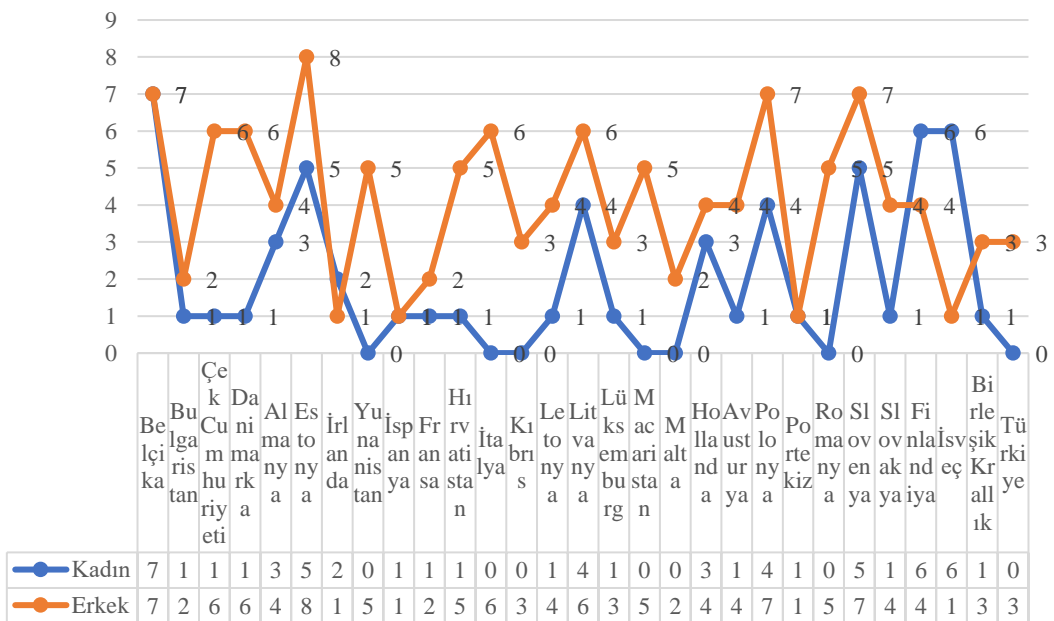
2013 yılına gelindiğinde lider pozisyonlarında önceki senelerde belli ülkelerde görülen cinsiyet dağılımındaki dengenin bozulduğu görülmektedir. Lider yardımcılığı pozisyonlarında ise Belçika, İspanya ve Almanya’da cinsiyetlerin eşit temsili tam olarak sağlanmaktadır.

Majör Siyasal Partiler:Lider, 2014

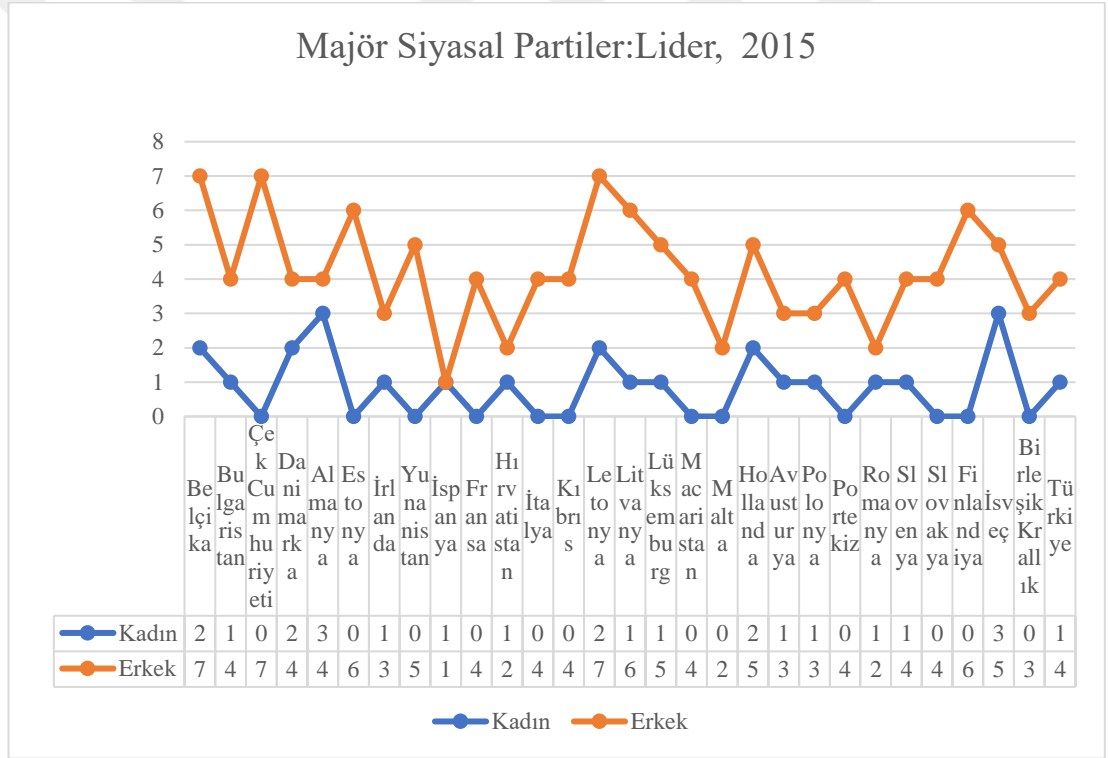
Tablo 2.7: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti liderlerinin cinsiyete göre dağılımı, 2014.

Majör Siyasal Partiler: Yardımcı Lider, 2014

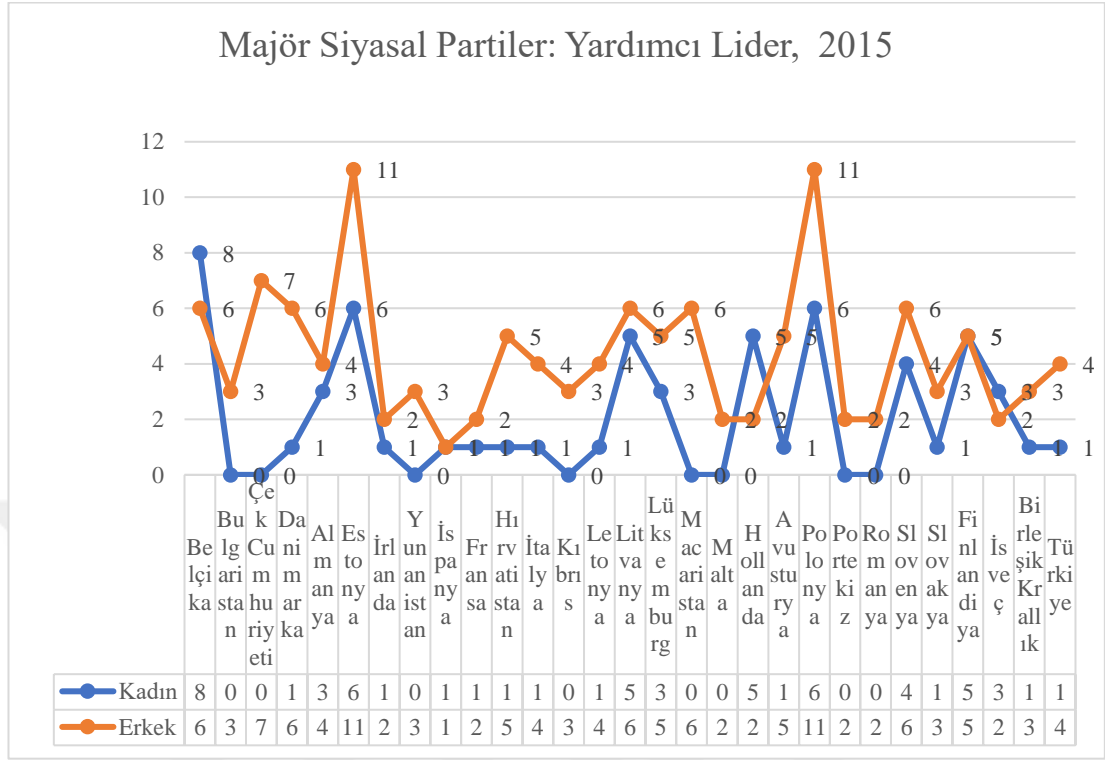
Tablo 2.8: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti lider yardımcılarının cinsiyete göre dağılımı, 2014.

2014 yılı verilerine göre Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, İrlanda, Yunanistan, İspanya, Fransa, İtalya, Kıbrıs, Macaristan, Malta, Polonya, Portekiz, Slovakya, Birleşik Krallık ve Türkiye’de parti lideri konumunda kadın temsili bulunmamaktadır. Belçika ve İspanya 2014 yılında lider yardımcıları açısından cinsiyet dengesinin var olduğu ülkeler olarak öne çıkmaktadır.

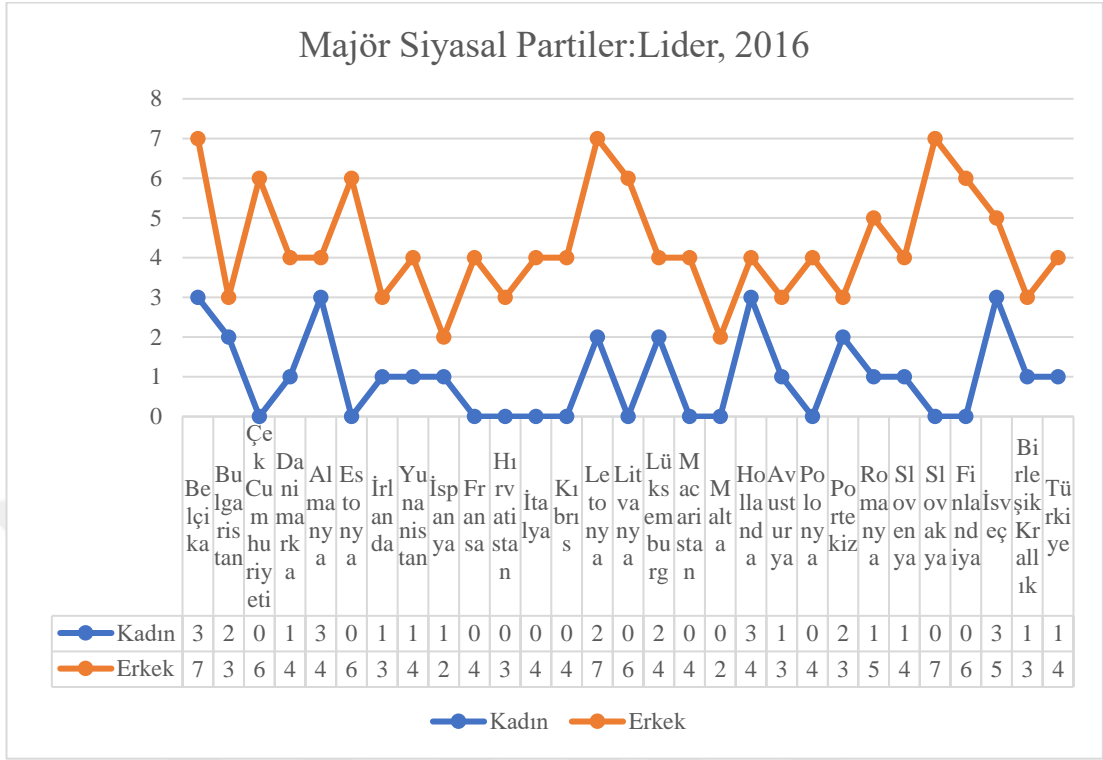
Tablo 2.9: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti liderlerinin cinsiyete göre dağılımı, 2015.

Majör Siyasal Partiler: Yardımcı Lider, 2015

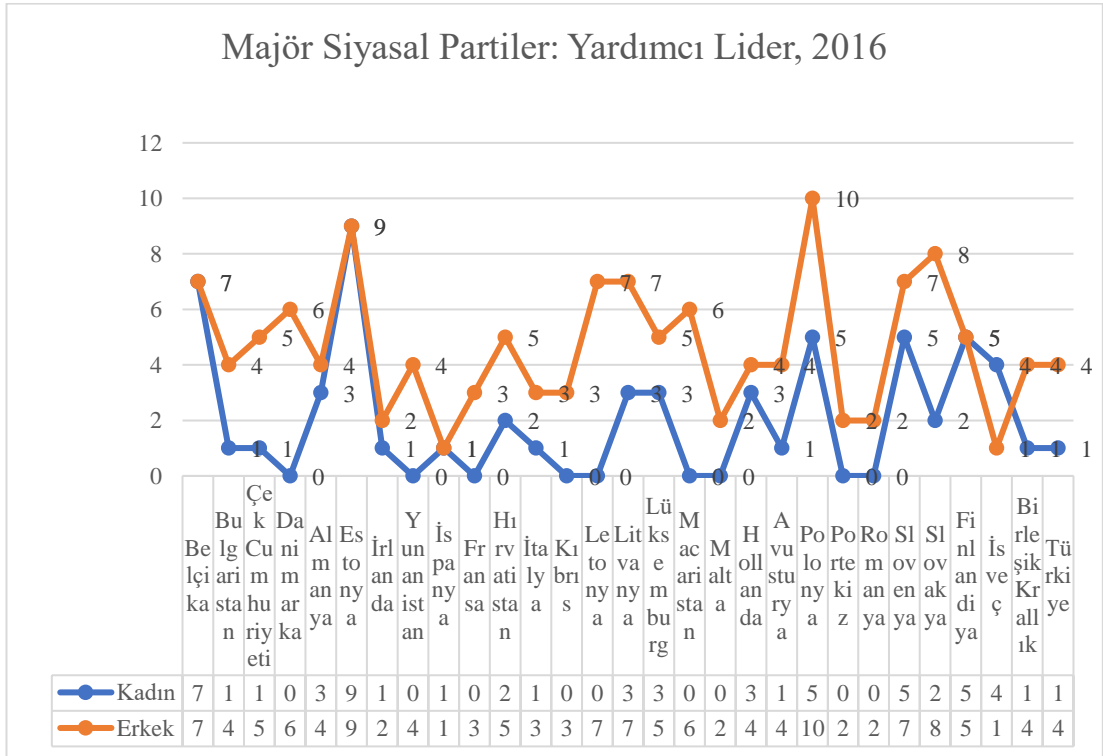

Tablo 2.10: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti lider yardımcılarının cinsiyete göre dağılımı, 2015.

2015 yılında majör siyasal parti liderlikleri için cinsiyet dengesi yalnızca İspanya’da görülmektedir. Lider yardımcılığı konumunda da İspanya dengeyi sürdürmektedir. İspanya’ya ek olarak yardımcı lider konumunda eşit temsilin Finlandiya’da da sağlandığı görülmektedir.

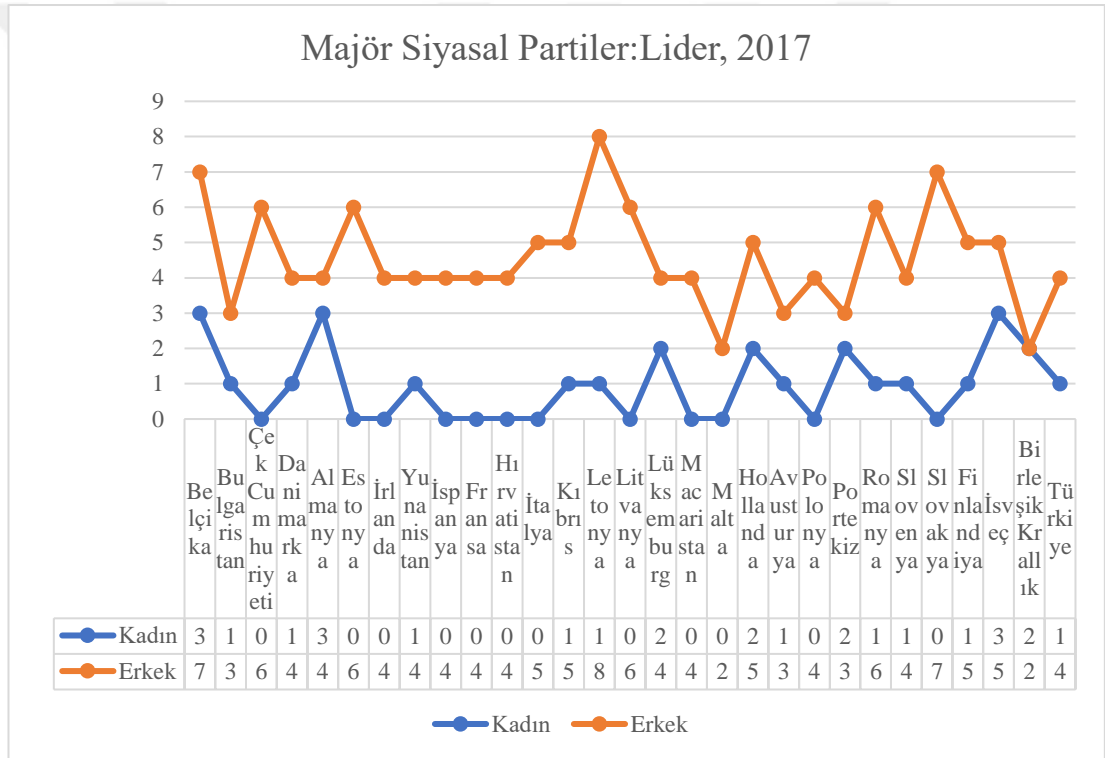

Tablo 2.11: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti liderlerinin cinsiyete göre dağılımı, 2016.

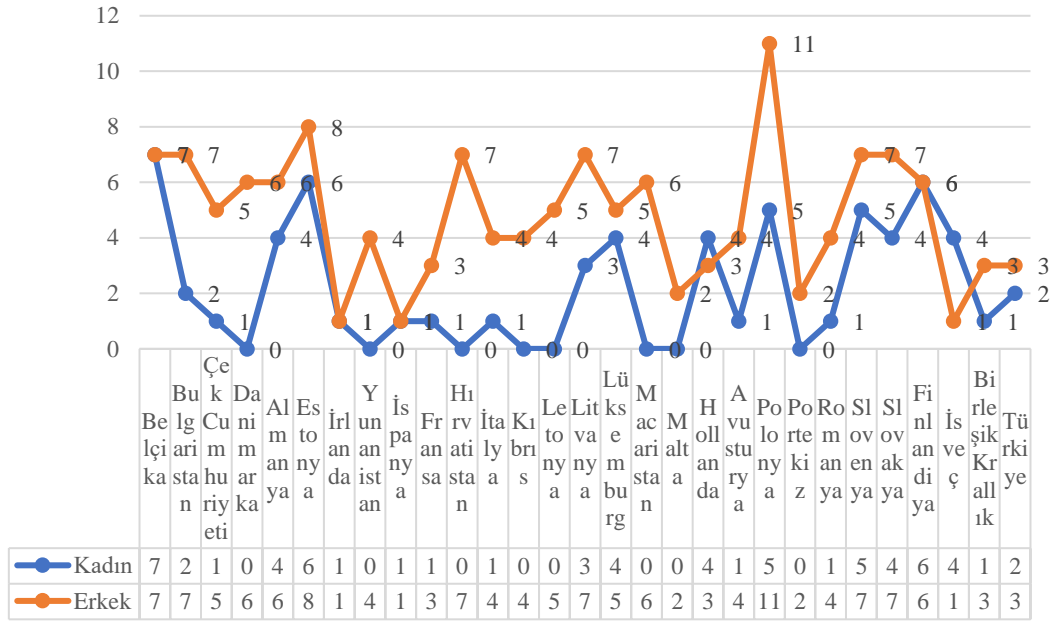
Tablo 2.12: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti lider yardımcılarının cinsiyete göre dağılımı, 2016.

Verilere göre, 2016 yılında lider pozisyonunda hiç kadın temsilci bulunmayan ülkeler Çek Cumhuriyeti, Estonya, Fransa, Hırvatistan, İtalya, Kıbrıs, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Finlandiya’dır. Aynı sene Belçika, Estonya, Finlandiya ve İspanya ise lider yardımcılığı konumunda eşit oranda temsili sağlayarak öne çıkan ülkelerdir.

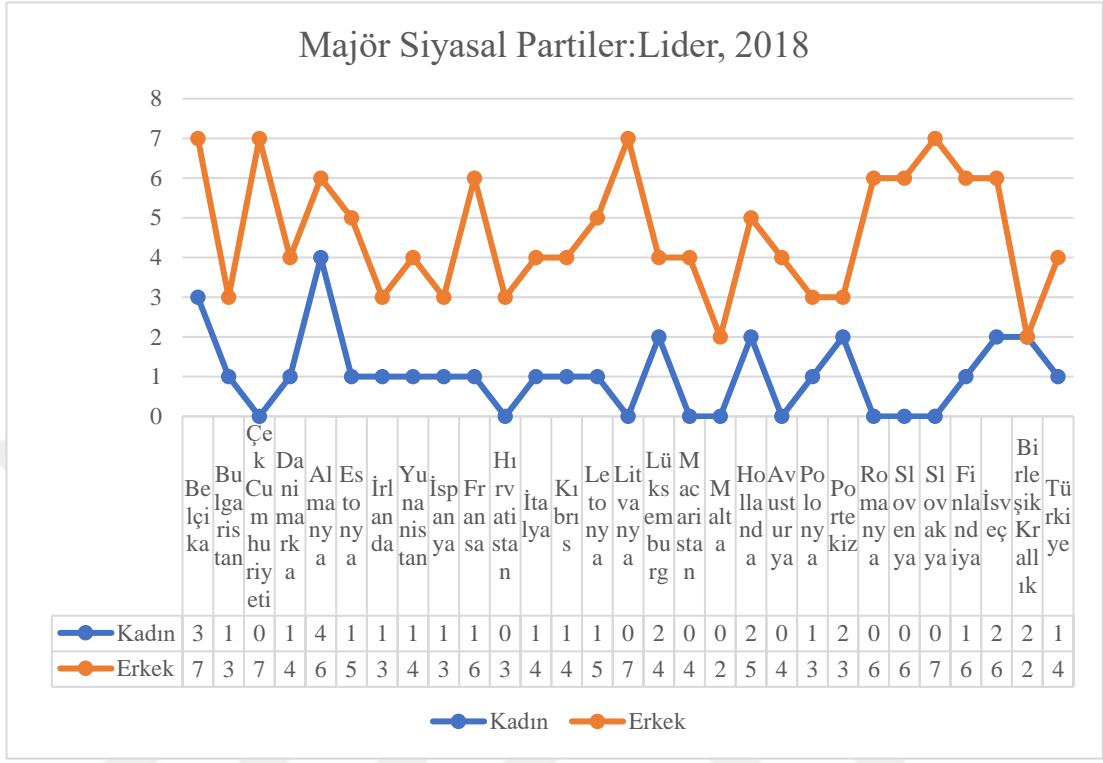
Tablo 2.13: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti liderlerinin cinsiyete göre dağılımı, 2017.

Majör Siyasal Partiler: Yardımcı Lider, 2017

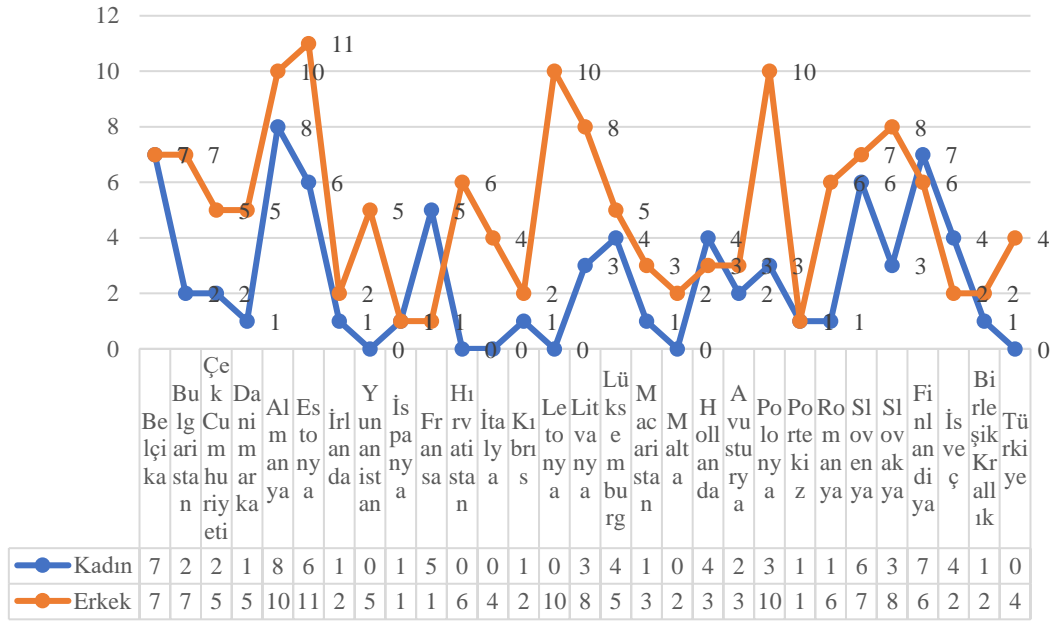
Tablo 2.14: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti lider yardımcılarının cinsiyete göre dağılımı, 2017.

2017 yılında parti liderlerindeki cinsiyet dağılımı yalnızca Birleşik Krallık ’ta eşittir. Almanya ve Portekiz ise eşit temsile yaklaşmış diğer ülkelerdir. Parti lider yardımcılığı verileri ise eşit temsil açısından 2017 yılı için Belçika, İrlanda, İspanya, Finlandiya’yı öne çıkarmaktadır. Türkiye için de parti lider yardımcılığı konumunda kadın temsili artışı görülmektedir.

Tablo 2.15: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de majör siyasal parti liderlerinin cinsiyete göre dağılımı, 2018.

Major Siyasal Partiler: Yardımcı Lider, 2018

Tablo 2.16: Avrupa Birliği Üye Ülkelerinde ve Aday Ülke Türkiye’de major siyasal parti lider yardımcılarının cinsiyete göre dağılımı, 2018.

2018 yılı verilerine göre ise Birleşik Krallık parti liderliği konumunda eşit temsili sağlamış tek ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Lider yardımcılığı konumunda ise Belçika, İspanya, Portekiz eşitliğin sağlandığı ülkelerdir.

Cinsiyet Eşitliği için Avrupa Enstitüsü (EIGE) tarafından toplanan veriler ile oluşturulan tablolarda görüldüğü üzere bütün Avrupa Birliği üye ülkelerinde kadının siyasal katılımı major siyasal partilerdeki ana yönetici kadroları açısından istenildiği ölçüde değildir. Parlamentolarda yer alan kadın vekil sayıları yerine ülkelerdeki ana siyasal partilerin yönetici kadrosundaki kadın sayısına bakılması kadınların aktif siyasal katılımının siyasal hayatın ana örgütlenmelerinden doğru gerçekleşeceği kabulünden hareketle seçilmiş olup incelemenin devamında Avrupa Birliği’nin Kadın Hakları ve Cinsiyet Eşitliği (FEMM) komitesinin talebi üzerine üye ülkeler tarafından hazırlanan ülke raporlarında kadınların siyasal hayattaki karar mekanizmalarındaki durumları ele alınmaktadır. 19 üye ülke için hazırlanmış cinsiyet eşitliği politikası raporları, Avrupa Birliği’nin bölgesel dağılımı da göz önünde bulundurularak, ilgili

ülkelerdeki kadınların aktif siyasal katılımına yönelik mekanizmaların değerlendirilmesinde çalışma için temel belge olarak kabul edilmektedir.

Raporları ile beraber incelenen ülkeler, Belçika, Danimarka, Almanya, İspanya, Letonya, Portekiz, Hollanda, İsveç, Polonya, İrlanda, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Slovenya, İtalya, Yunanistan, Macaristan, Hırvatistan, Litvanya ve Kıbrıs'tır. Bu ülkeler Kadın Hakları ve Cinsiyet Eşitliği (FEMM) komitesinin talebi üzerine cinsiyet eşitliği raporlarını hazırlamış ve sunmuş ülkeler olduğundan Avrupa Birliği'nin temel politika alanı olmasa bile cinsiyet eşitliği konusunda hassasiyet geliştirmiş ülkeler olarak kabul edilebilecektir. Dolayısıyla bu ülkeler için parti yönetici kadrolarındaki kadın lider ve yardımcı sayıları ile raporları beraber değerlendirilerek Avrupa Birliği üye ülkelerinin kadının siyasal katılımı noktasında genel bir görünümü çıkarılmaktadır.

2.2.1. Belçika

1948'de kadınların siyasal haklarını elde ettiği Belçika, bugün kota uygulamalarını en katı hali ile uygulayan ülkelerden biri kabul edilmektedir (Turan, 2015: 24). Tarihsel süreçte Belçika'nın 1970'lerde gördüğü ilk feminist harekete kadar kadınların siyasal katılımını %5'in üzerine çıkaramadığı görülmektedir. 1970lerin başında gerçekleşen feminist hareket sonrasında yapılan seçimlerde kadın milletvekili sayısında artış yaşayan Belçika 1994'e kadar bu gelişmeyi destekleyici bir tavır göstermemiştir. (Bethune & Van Hoo, 2013: 115) 2002 yılı da Belçika'da cinsiyet eşitliği için önemli bir başka tarih olarak karşımıza çıkmaktadır. Belçika Anayasası'nda 2002 yılı itibariyle güvence altına alınan kadın-erkek eşitliği, federal düzeyde yürürlüğe giren yasalarla desteklenmiştir. Bu yasalar siyasal partilerin, erkek ve kadın aday sayısı arasındaki farkın birden fazla olduğu seçim listelerini ve ilk iki adayın aynı cinsiyetten olduğu seçim listelerini yasaklamaktadır. Bu kurallara uygun olmayan seçim listeleri geçersiz sayılmaktadır. Nitekim Kota Kanunu da, seçim listesindeki tüm adayların sadece üçte ikisinin aynı cinsiyetten olmasına izin vermektedir. Belçika'nın Flanders, Valon Bölgesi ve Brüksel bölgelerinde yerel düzeyde benzer hükümlere rastlanmaktadır. (The Policy on Gender Equality in Belgium, 2015: 10, Bethune & Van Hoo, 2013: 115-116)

“Smet-Tobback” adıyla bilinen yasa ile 1994 yılından itibaren seçim listelerinde cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını amaçlayan Belçika, 2012 yılında da federal idarenin ilk iki seviyesi için yapılan seçimlerde de kota uygulaması başlatmıştır (The Policy on Gender Equality in Belgium, 2015: 9). 1994 yılındaki bu kota hareketi ile başlayan atılım bugün Belçika’yı en sert kota uygulayıcı ülkelerden biri haline getirmiştir. Kota sisteminin savunucuları, kotaların demokratik meşruiyetini artırdığına, çünkü kadınların seçilmiş yetkililer ya da siyasi liderler olma çabalarında karşılaştığı engelleri düzelttiğine vurgu yaparak yasanın geçmesini sağlamıştır. Sonrasında yapılan değişikliklerle de kota hareketi güçlendirilmiştir. Son düzenlemelerle Belçika’da siyasal partiler eşit sayıda kadın ve erkek aday çıkarmak durumundadır. Liste yaptırımları da düşünüldüğünde yerelde de uygulanan kota sisteminin başarısı açıkça görülmektedir. (Bethune & Van Hoo, 2013: 115-116)

2.2.2. Danimarka

En düşük gelir eşitsizliğine ve yoksulluk düzeyine sahip ülke olan Danimarka, eşitlik konusunda hassasiyetini her noktada vurgulamaktadır. Danimarka’nın koalisyonlarında Eşitlik Bakanı’nın daima yer alması bunun bir göstergesi olarak sunulabilir. (Denmark, <https://denmark.dk/society-and-business/equality>, Erişim tarihi: 17.04.2019.) Ancak Danimarka cinsiyet eşitliği hususunda yüksek kadın istihdamı, özellikle yarı zamanlı işlerde kadınların yüksek oranda temsili, eğitim tercihlerinde ve iş piyasasında ise cinsiyet ayrımı ve kadınların ekonomik alanda karar alma mekanizmalarında, bilimde ve araştırmalarda düşük düzeyde temsil edilmesi ile karakterize edilmektedir (The Policy on Gender Equality in Denmark, 2015: 8).

Danimarka cinsiyet eşitliğine ilişkin çıkışını, 1924’te de kadın bakanı olan bir ülke olsa da, 2011 parlamento seçimleri ile göstermektedir. Hükümet platformunda ve eylem planlarında belirtilen cinsiyet eşitliği hedeflerine uymadığı için yapılan eleştiriler, seçim sonrasında milletvekillerinin %38.9’unun kadın olması, ilk defa kadın başbakanın seçilmesi, ilk kez kadın erkek eşitliği bakanının seçilmesi, bakanların % 39’unun kadın olması ve parti liderlerinin % 50sinin kadın olması ile sonuçlanmıştır (The Policy on Gender Equality in Denmark, 2015: 8). 2014 yılında bu yüzdeler düşme eğilimi göstermiştir. Siyasal katılım noktasında belirli bir mekanizmanın yer almaması bu rakamlardaki değişimleri kolaylaştırmaktadır.

Her yıl Danimarka Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı'nın yayınladığı Ulusal Perspektif ve Cinsiyet Eşitliği Eylem Planlarında özellikle ekonomik karar alma pozisyonlarında kadınların temsili vurgulanmakta, ancak siyasal katılım noktasında mekanizmalar eylem planlarında yer bulamamaktadır. Danimarka'da kabul edilen çokça revizyona giren Cinsiyet Eşitliği Yasası temel amacını “toplumdaki tüm işlevlerde eşit entegrasyon, eşit etki ve eşit fırsatlar dahil olmak üzere cinsiyet eşitliğini teşvik etmek.” Olarak belirtse de spesifik mekanizmalar oluşturmamaktadır (Danimarka Cinsiyet Eşitliği Yasası, md1). Danimarka siyasal partilerinde de benzer bir mekanizma yoksunluğu görülmektedir. (The Policy on Gender Equality in Denmark [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/510026/IPOL_IDA\(2015\)510026_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/510026/IPOL_IDA(2015)510026_EN.pdf), Erişim Tarihi: 17.04.2019)

2.2.3. Almanya

Diğer Avrupa Birliği ülkeleri ile karşılaştırıldığında Avrupa Cinsiyet Eşitliği Endeksi tarafından ortalama bulunan Almanya'da kadınlar ekonomik alanda karar almada yeterince temsil edilmese de siyasal alanda diğer Birlik ülkelerine oranla kadın temsili ortalamanın üstündedir. Siyasal partilerin çoğu, özellikle cinsiyet kotaları ve sıkıştırma sistemleri olmak üzere aday gösterme prosedürlerini uygulamaya koymuştur. Buna rağmen gerek burada gerek ekonomik karar almada, kadınların yaygın olarak temsil edilmediği savunulmaktadır. Almanya'nın politika uygulamada yetersiz bulunmasının en temel sebeplerinden biri ise uygulamaya koyduğu mekanizmaların takibini ve kontrolünü yapmamasıdır. Örneğin federal düzeyde uygulamaya geçirdiği cinsiyet eşitliği politikalarını etkili şekilde takip etmemiştir. Bu da politikaların hayata geçirilmesi noktasında aksaklıklar ortaya çıkarmıştır. (The Policy on Gender Equality, 2015: 5)

Avrupa Birliği'nin özellikle cam tavan (glass ceiling)⁴ sorununu siyasette de çözmeye çalışan ülkelerinden biri olan Almanya'da siyasal karar vericilerin rolünün büyük olduğuna dikkat çekilmektedir. Her alanda kadının karar verici rolü üstlenme oranının düşük olması siyasal karar mekanizmalarında kadınların yer almasının önemini

⁴ Cam tavan diğer eşitsizlik türlerinden ayrılabilen belirli bir cinsiyet veya ırk eşitsizliğidir. Özellikle iş yaşamında sıklıkla kullanılmaya başlanılan bu kavram Federal Cam Tavan Komisyonuna göre kadınların veya azınlıkların önündeki yapay engeller olarak tanımlanmaktadır (Shaw, Champlin, Spalter-Roth, & Hartmann, 1993).

artırmaktadır. 2013 yılında Alman Federal Meclisi'nde sandalye sahibi kadınların sayısının yükselmesi siyasal partilerin işlettiği cinsiyet eşitliği temelli aday gösterme prosedürlerinin bir neticesi olarak yorumlanmaktadır. (The Policy on Gender Equality, 2015: 12) Bundan sebeple Almanya'da kadınların karar verici pozisyonlara atanmasını veya seçilmesini destekleyici kota uygulamaları öne çıkmaktadır. Majör siyasal partilerin kadın ve erkek adayları dengeli dağıtma gayretinde olduğu; bunun için çoğu partinin de iç yapılarında yasal düzenlemeler getirdiği görülmektedir. Bu kota uygulamalarından birkaçı ise; kadınlar için yüzde 50'lik bir iç kota, yeterli sayıda kadın aday olduğu sürece listelerde kadınların dengeli biçimde dağıtılması, tüm örgütlenmelerinde yüzde 40'lık bir kota oluşturulması şeklindedir. (The Policy On Gender Equality in Germany, 2015: 12) Almanya'daki majör siyasal partilerin kadınların siyasal katılımı noktasında özgül mekanizmalar işletmesi önem arz etmektedir. Yerel ve federal düzeyde de gerekli eşit katılım mekanizmaları öngörülmekte, bu mekanizmaların etkili kullanılması ile siyasal katılım ve karar alma pozisyonlarında cinsiyet eşitliğinin büyük oranda sağlanacağı muhtemeldir.

2.2.4. İspanya

İspanya, cinsiyet eşitliği politikalarının, 1980'lerden 2008'e kadar cinsiyet eşitliği politikalarının merkezi ve bölgesel düzeylerde kurumsallaştırılması ve cinsiyet eşitliği politikalarının plan ve yasalar gibi araçlarla benimsenmesiyle birlikte olumlu bir gelişme yolunu tutan üye ülkelerden birisidir. Özellikle 2004-2010 yılları arasındaki ekonomik kriz öncesi dönemde, toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti düzenleyen önemli yasaların kabul edilmesini, istihdamda eşitliği, siyasi ve ekonomik karar almayı, bağımlı kişilerin bakımını gösteren hükümet gündeminde öncelik haline gelmiştir. Ancak yaşanan ekonomik kriz ile 2009 yılından itibaren bu politika uygulamaları kademeli olarak azalmıştır. (The Policy on Gender Equality in Spain, 2016: 6)

Siyasal katılım noktasına bakıldığında İspanya, kota uygulamasının yoğunlukla görüldüğü ülkelerden birisidir. Partilerde görülen gönüllü kota uygulamaları ile başlayan bu sürecin ve kadınların aktif siyasal katılımı ile parti siyasetindeki yükselişlerinin gözlemlendiği İspanya'daki bu durumun temel sebebinin feminist lobilerin etkisi ve parti kararlarıyla doğrudan bağlantılı olduğu düşünülmektedir

(Threlfall, 2005: 8, The Policy on Gender Equality in Spain, 2016: 20). Nitekim yasalaşan bu kota uygulamalarının yaptırım gücünün de var olduğu bilinmektedir.

İspanya'nın 2007'de kabul ettiği Eşitlik Yasasında, siyasal partilerin her beş adayın her bir grubundaki aday listelerinde her cinsiyetin %60'ından ve en az % 40'ından daha fazla bir payına saygı duymalarını gerektiren bir hükmünün onaylandığı görülmektedir. Ancak 2004-2008 yılları arasında parlamentoda kadınlar düşük oranda temsili üstlenmiş ve siyasal partiler de kadın adaylarını listeden daha dezavantajlı konuma getirdiği gerçeğini onaylarcasına erkek adaylara seçimlerinde daha iyi pozisyonlar vermiştir. Örneğin, her beş aday grubunda bir ya da iki kadın sonuna yerleştirilirken, erkekler merkezi pozisyonlara yerleştirilmiştir. Dolayısıyla bu kural başka bir dezavantaj yaratmıştır. Bu sebeple eşitlik yasası yenilenmeli tartışmaları kendini İspanya'da göstermeye başlamıştır. Çünkü İspanya cinsiyet eşitliği politikalarında lokomotif ülkedir. Hatta çıkardığı yasa ise “denklik” ülkesi haline geldiği kabul edilmektedir. (The Policy On Gender Equality in Spain, 2009: 8-9)

2.2.5. Letonya

Letonya'nın politik ve ticari alanlarda eşit cinsiyetçi temsilciliğin tanıtımı için herhangi bir mevzuatı veya önerisi bulunmamasına rağmen Avrupa Cinsiyet Eşitliği Endeksine göre gücü, ortalamanın üstünde görülmektedir.

Cinsiyet eşitliği kavramı, dolayısıyla cinsiyet eşitliği politikaları da Letonya için oldukça yenidir. 1999 yılından itibaren cinsiyet eşitliği kavramı ile tanışan Letonya'nın Avrupa Birliği'ne katılımı cinsiyet eşitliğinin desteklenmesine katkıda bulunmuştur. Letonya'da kadınlar siyasi alanda oldukça görünür durumdadır. 1999 yılından 2007'ye kadar ilk kadın cumhurbaşkanı Letonya'da görülmektedir. 2014 yılında ise Straujuma ilk kadın başbakan olarak seçilmiştir. Bu kadınlar Letonya için olumlu rol modelleri olarak görev yapıyor olsa da karar alma pozisyonlarında kadınlar düşük temsil oranına sahip olduğu bilinmektedir. (The Policy On Gender Equality in Latvia, 2015: 10-11)

Letonya'da siyasette kadınların başlıca engelleri, siyasette dikey toplumsal cinsiyet ayrımı, kadınların siyasete ahlaki gerekçelere dayanan olumsuz tutumları, kadınların bir parçası olmadığı kayıt dışı ağların siyasetteki yeri, toplumsal cinsiyet kalıpları,

medyanın etkisi ve kadın politikacılar arasında karşılıklı destek ve iş birliği eksikliği olarak sıralanmaktadır (CGS, 2004: 11-12).

Letonya'nın siyasi ve iş alanlarında eşit cinsiyet temsilinin teşviki için herhangi bir mevzuat ve mekanizmasının olmadığı ve Letonyalı kadınlar karar alma pozisyonlarında diğer Üye Devletlerinde, özellikle iş yönetiminde kadınlardan daha iyi temsil edildiği göz önünde bulundurulduğundan cinsiyet klişeleri genel olarak eşit temsili engelleyen ana engel olarak belirtilmesine rağmen bunun aşılabileceği görülmektedir. (The Policy On Gender Equality in Latvia, 2015: 4) 1999-2007 yılları arasında sahip olduğu kadın Cumhurbaşkanı Vaira Vīķe-Freiberga, 2010-2014 yılları arasında parlamento başkanlığını üstlenen kadın siyasi lider Solvita Āboltiņa ve 2014 yılında seçilen kadın başbakan Laimdota Straujuma gibi siyasal alanda önemli rol modelleri barındırması da bu mekanizmasız temsilin önemli bir gereğesidir.

2.2.6. Portekiz

1980li yıllara kadar ataerkil ve muhafazakâr otoriter bir rejimle yönetilen Portekiz, tarihsel sürecinin ve oluşan siyasal kültürün etkisiyle uzun yıllar boyunca cinsiyet eşitliğine ilişkin göstergeler ve politikalar açısından diğer Batı Avrupa ülkelerinin gerisinde kalmıştır. Son yıllarda yükselen cinsiyet eşitliği kavramı ve buna ilişkin haklar toplumsal değişimle beraber belirginleşmeye başlamıştır. (The Policy On Gender Equality in Portugal, 2013: 5)

Portekiz için siyasal katılım noktasında Eşitlik Kanunu öne çıkmaktadır. Bu Kanuna göre, ulusal Parlamento ve yerel otorite seçimleri için aday listelerinin, az temsil edilen cinsiyetin asgari% 33,3'ünü (her 3 ismin 1'inde) içermesini gerektirmektedir. Bu kurallara uymayan taraflar finansal yaptırımlarla karşı karşıya kalmaktadır. (The Policy On Gender Equality in Portugal, 2013: 7) Bunun dışında herhangi bir mekanizma barındırmayan Portekiz'in sahip olduğu Ulusal Eşitlik Planı - Cinsiyet, Vatandaşlık ve Ayrımcılık Yapmama Planı da az da olsa cinsiyet eşitliğine vurgu yapmaktadır. Planda belirtilen 14 stratejik alandan birisi de uluslararası ilişkiler, kalkınma için iş birliği ve yurtdışındaki Portekiz toplulukları girişimlerinde cinsiyet eşitliğinin yaygınlaştırılmasıdır. Üçüncü ülkelerdeki cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi de bir başka stratejik alandır.

Portekiz için mevcut kalkınma ve iş birliği politikasını şekillendiren Portekiz İş birliği Stratejik Vizyonu başlıklı belgede de toplumsal cinsiyet meselelerine çok az atıfta bulunmaktadır. Ancak yine de ilgili belgede cinsiyet eşitliğinin teşviki açıkça öne sürülen ilkelere birisi olarak öne çıkmaktadır. (The Policy On Gender Equality in Portugal, 2013: 9)

Görüldüğü üzere eşitlik kanunu dışında spesifik siyasal katılım mekanizması barındırmayan Portekiz'in bu durumu tarihsel süreci ile bağlantılandırılmaktadır. Bununla beraber cinsiyet eşitliği ve kadınların siyasal karar alma mekanizmalarına katılımı noktasında görülen ilerleme ise oldukça ağırdır. Ancak yine de 2003 sonrası dönemin bu konuda en zengin dönem olduğu kabul edilmektedir. Ekonomik kriz sürecinin başlaması ile bu dönem son bulmuş olsa da bu zorlukların ortadan kalkması ile ilerlemelerin devam edeceği düşünülmektedir. (The Policy on Gender Equality in Portugal, 2013: 14)

2.2.7. Hollanda

Politikalarında genel amacı, kadınlar ve erkekler için eşit haklar, eşit fırsatlar, eşit özgürlükler ve paylaşılan sorumluluklar olarak belirleyen Hollanda için kadınlara ve erkeklere eşit fırsatlar yaratılması öncelikli konular arasında görülmemektedir. Ancak buna rağmen diğer Avrupa Birliği ülkeleri ile karşılaştırıldığında Hollanda cinsiyet eşitliği konusunda başarılı olarak değerlendirilmektedir. (The Policy on Gender Equality in Netherlands, 2015: 6)

Politikada cinsiyete dayalı dengeli bir temsili teşvik etmek için özel önlemler yoktur. Çeşitli karar alma mekanizmalarında kota benzeri uygulamalardan bahsedilse de Hollanda bunların bir kota olarak değil hedef olarak görülmesi gerektiğini savunmaktadır. Özellikle 1995 yılından sonra cinsiyet eşitliği politikaları noktasında iki ana duruş sergilemeye başladığı bilinen ülkede bir yanda hükümet yeni politika ve araçlarla mevcut eşitlik politikalarını optimize etmeye çalışmış, diğer yandan cinsiyet eşitliğinin devlet politikalarında ana akımlaşması gayretine girmiştir. (EIGE Fachsheet for Netherlands, 2015: 1)

Herhangi bir mekanizma olmaksızın kadınların siyasal katılım durumuna bakıldığında ulusal düzeyde karar alma konularında Hollanda'da kadın siyasi olmadığı bilinmektedir. Hatta 2012 yılında yapılan seçimler sonucu ulusal parlamentoda 58

kadın vekil var iken 2017 yılında yapılan seçimlerde hükümetteki kadın temsili azalmış ve kadın vekil sayısı 54'e düşmüştür. 2002 yılından beri "cinsiyet artık bir sorun değil" yaklaşımını kabul eden Hollanda'nın, cinsiyet eşitliği politikalarında ve özellikle kadınların siyasal katılımı noktasında etkin politikalar ve mekanizmalar işletmediği görülmektedir. (The Dutch Elections 2017 from a feminist perspective, www.womenlobby.org, Erişim Tarihi: 11.05.2019) Majör siyasal partilere bakıldığında kadın adayların bulunmadığı, lider olarak ise ancak 2014 yılı itibarıyla kadın siyasal parti liderlerinin siyasal hayatta kendine yer bulabildiği görülmektedir. Bu durum siyasal katılımda mekanizmaların işletilmemesinin temsil oranlarında tutarsızlık yarattığı şeklinde yorumlanabilir. Nitekim bu tutarsızlık verilere de yansımakta, Birleşmiş Milletlerin 2017 yılında yayınladığı Cinsiyet Eşitsizliği İndeksine göre Hollanda 10. Sırada yer almaktadır (Gender Inequality Index, www.hdr.undp.org, Erişim Tarihi: 05.06.2019).

2.2.8. İsveç

Avrupa Birliği'nin cinsiyet eşitliği ortalaması ile karşılaştırıldığında Birliğin önüne geçen İsveç, bunun temel sebebinin toplumun ve siyasal kültürün temelinde kabul edilen eşit muamele olduğunu savunmaktadır. Kabul edilen ve içselleştirilen temel eşitlik değerlerinden hareketle cinsiyet eşitliğinin doğal bir sonuç olduğunu düşünen İsveç'te 2005 yılında siyasal alanda da bir feminist partinin doğduğu bilinmektedir. Temsil hakkı elde etmese de bu gelişen eşitlik söylemi açısından önemli bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. 2015 yılında ise "sosyal-demokrat/yeşil" hükümetin de kendisini "Feminist Hükümet" olarak ilan ettiği bilinmektedir. Bu hükümet cinsiyet eşitliği politikalarında dört temel amaç belirlemiş ve cinsiyet eşitliği yaklaşımını bu dört amaç üzerinden formüle etmiştir. Bu amaçlardan ilki, kadın ve erkeklerin toplumda ve karar alma mekanizmalarında eşit gücünün teminidir. Kadın ve erkekler için ekonomik eşitlik ikinci amaç olarak öne çıkmaktadır. Bu amaç yaşam boyu ekonomik bağımsızlığı sağlayacak olanaklara erişimi kapsamaktadır. Ücretsiz ev ve bakım çalışmalarının eşit dağılımı, kadın ve erkeklere bu alanlarda eşit sorumluluk ve hak verilmesi ise bir diğer cinsiyet eşitliği politikaları amacıdır. Son olarak ise kadına yönelik erkek şiddetine son verilmesi için temel oluşturan hakların inşası amaçlar arasında yer almaktadır. (The Policy on Gender Equality in Sweden, 2015: 5-8) Devlet

kurumlarında da bu amaçlara ve dolayısıyla cinsiyet eşitliğine önem veren İsveç'te bu konu hakkındaki uyumsuzluklar için var olan Cinsiyet eşitliği ombudsmanı diğer ülkelerden farklı olarak öne çıkmaktadır.

Siyasal alanda 1921 yılında parlamento için oy kullanma hakkını elde eden kadınların temsili uzun süre oldukça düşük seyretmiş olsa da 1990lı yılların başından itibaren temsil oranının arttığı ve %40'a kadar çıktığı görülmektedir. Mevcut hükümette de etkili bakanlıklarda kadınlar siyasal temsili üstlenmektedir. İsveç'te özellikle siyasal alanda görünür hale gelen bu cinsiyet dengesi, cinsiyet kotalarına başvurmaksızın gönüllü olarak elde edilmiştir. Son yıllarda da siyasal partiler arasında genel bir uygulamanın ortaya çıktığı ve seçimlerde ikinci bir adayın kadın olarak belirlendiği bilinmektedir. Bunun ana nedeni ise kota gibi mekanizmaların ötesinde kamuoyu ve seçmenler arasındaki genel beklenti olarak ifade edilmektedir. (The Policy on Gender Equality in Sweden, 2015: 15)

2.2.9. Polonya

Polonya 1952 Anayasası ile cinsiyet eşitliği ilkesini benimsemiş ve 1997 yılında kabul edilen yeni anayasa da kadınlara ve erkeklere eşit haklar hükmüne yer vermiştir. (The Policy On Gender Equality in Poland, 2011: 5) Bunlar Polonya'da cinsiyet eşitliğinin temel değerler arasına girmesini elbette sağlamamıştır. Hatta 1990lı yıllarda kadınların aile ve toplum içindeki toplumsal cinsiyet rollerini destekleyen "anti-feminist" akımın da etkisiyle Polonya için cinsiyet eşitliği bir politika alanı haline gelememiştir. 2007-2015 yılları arasında da, daha öncesinde görüldüğü gibi, kurulan hükümetler cinsiyet eşitliği politikalarına önem atfetmemiştir. Hatta toplumsal cinsiyet rollerinin bu hükümetlerde yer alan temsilciler için de değerli olduğu bilinmektedir. (The Policy On Gender Equality in Poland, 2016: 7)

2011 yılına kadar kadınların siyasete katılımını artırmak için herhangi bir yasal düzenleme yapmayan Polonya'da bazı siyasal partilerin aday listelerinde cinsiyet kotaları işlettiği görülmektedir. 2011 yılının başında ise parlamento ve yerel seçimler ile Avrupa Parlamentosu seçimleri için bir cinsiyet kotası sistemi kabul edilmiştir. Buna göre aday listeleri her bir cinsiyet için temsilini en az %35 oranında içermelidir. Bu teklifin ilk hali %50 kota şeklinde olsa da nihai olarak %35 kabul edilmiştir. Bakanlık kademelerinde kadınların siyasal temsili görülse ve kadınların aktif siyasal

katılımı kısmen artmış olsa da Polonya’da rakamların önemli ölçüde değişmediği cinsiyet eşitliği raporlarında belirtilmektedir. (The Policy On Gender Equality in Poland, 2016: 15)

Polonya’nın cinsiyet eşitliği ve dolayısıyla kadınların siyasal katılımı noktasında pasif bir tutum sergilemesi ve hükümetlerin de toplumsal cinsiyet rollerini derinleştirici tavır takınması karar mekanizmalarında kadınların temsil görevini üstlenememesi ile sonuçlanmaktadır. Nitekim devlet politikalarında da bu bakış açısı 1986 yılında kadınlar için kurulan hükümet temsilciliği kurumunun zaman içerisinde isim değiştirilerek kadın yerine “aile” kelimesinin kullanımı ile de görünür hale gelmektedir. Sonrasında ilgili kurumun ismi Kadınlar, Aile ve Ayrımcılığa Karşı Mücadele Genel Kurulu olarak değişmiş olsa da Polonya’nın cinsiyet eşitliğine yaklaşımının farklılaşmadığı bilinmektedir.

2.2.10. İrlanda

Anayasasında cinsiyet eşitliğine ilişkin bir hüküm barındırmamasına rağmen İrlanda, aynı cinsiyetten evliliği yasal bulan ilk ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. 2000’li yıllarda şekillenen eşitlik vurgusu ile daha geniş bir eşitlik mevzuatına kavuşan İrlanda’da hem istihdam hem de hizmetlere erişimde yaş, engellilik, cinsel yönelim, din ve etnik köken dahil 9 alanda ayrımcılığa karşı koruma sağlanmıştır. (The Policy On Gender Equality in Ireland, 2015: 10)

Siyasal hayata bakıldığında ise kadınların İrlanda ulusal siyasi yapılarında gösterdiği düşük temsil dikkat çekmektedir. Bunun temel sebebi olarak da kadınların siyasal alanda temsilinin öncelikli bir eksiklik olarak görülmemesi sunulmaktadır. Kadınların bakanlar düzeyinde temsili artış gösterirken yerel düzeyde de bu sayı yükselmektedir. Son yıllarda ortaya çıkan yeni cinsiyet eşitliği politikası ise İrlanda için olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Bu süreçte siyasal partilerin öne sürdüğü adaylara cinsiyet kotaları getiren politika, 2012’de yasalaşarak İrlanda sisteminde ilk kez bir cinsiyet kotasının varlığını ortaya koymuştur. Buna göre siyasal partiler artık seçilen tüm parlamento adaylarının en az %30’unun kadın olmasını sağlamak zorundadır. Kotalar yasal statüde olduğundan bağlayıcı ve yaptırıma tabidir. Siyasal partilerin kotayı göz ardı etmesi durumunda partilerin devlet yardımı %50 oranında kesilmektedir.

İrlanda için cinsiyet eşitliği politikaları ve siyasal katılım boyutu ile kotaya ilişkin yasal düzenlemeler ülke düzeyinde ciddi tepkiler toplamıştır. Özellikle siyasal partilerin aday kotasının %40'a çıkarılacak olması karar mekanizmalarınca yoğunlukla eleştirilmiş, hatta bu eleştiriler sonucunda 2014 yılında yapılan seçimlerde kotaların uygulanmaması kabul edilmiştir. Ancak 2016 yılında yapılacak seçimler için siyasal partilerin kota uygulamalarını içeren yeni yasaların oluşturulacağı planlanmıştır. (The Policy On Gender Equality in Ireland, 2015: 11-12)

Cinsiyet eşitsizliği indeksine de bakıldığında görülmektedir ki İrlanda cinsiyet eşitliği politikalarına yaklaşımdaki karmaşa rakamlara yansımaktadır. İrlanda indekse göre 4. Sırada yer almaktadır. Bu da cinsiyet eşitliği konusundaki hassasiyetini yansıtır bir gösterge olarak kabul edilebilir. (Gender Inequality Index, www.hdr.undp.org, Erişim Tarihi: 05.06.2019).

2.2.11. Çek Cumhuriyeti

Avrupa Birliği üyeliğine 2004'te kavuşan Çek Cumhuriyeti'nde de kadınların siyasal temsiline ilişkin rakamlar oldukça düşüktür. Diğer Birlik ülkeleri ile karşılaştırıldığında benzer bir profil çizen Çek Cumhuriyeti, Avrupa Birliği mevzuatını uygulama ve Birlik direktiflerine uyum konusunda hassas davranırsa da kadınların toplumda her alanda görünür olmasında ve cinsiyet eşitliğine ilişkin bilincin yerleşmesinde istenilen düzeyde yer almamaktadır. Nitekim Çek Cumhuriyeti'nde ülke çapında kabul edilen bir cinsiyet eşitliği yasası yoktur.

Kadınların siyasal hayata katılımı noktasında ise kadınların siyasal partilerde yer aldığı ancak seçim listelerinde seçilemeyecekleri sıralara konuldukları bilinmektedir. (The Policy On Gender Equality in Czech Republic, 2015: 5) Dolayısıyla denilebilir ki, kadınlar siyasal karar alma pozisyonlarında temsili üstlenememiştir. Bazı siyasal partilerin kendi içlerinde kota uyguladığı görülmektedir ancak siyasal alanda kadınların temsil oranı %20yi aşamamıştır. Karar alma pozisyonları yalnızca siyasal alanda değil şirketler açısından da kadınlar için "kapalı" olarak görünmektedir. Siyasal alanda parti listelerinde dezavantajlı konumda yer almalarının da ötesinde seçmenlerin de yüksek popülarite sahibi olmayan kadın adaylara karşı yöneliminin düşük olduğu bilinmektedir. (The Policy On Gender Equality in Czech Republic, 2015: 20) Bu da toplumsal cinsiyet rollerinin beslenen bir yapının Çek

Cumhuriyeti'nde hâkim olduğunu göstermektedir. Erkekler özellikle "iktidar" ile ilişkilendirilirken, parlamento ve hükümet seviyesindeki kadınlar genellikle daha az güçlü ve prestijli olarak algılanan hümanist ve sosyal alanlarda konumlanmaktadır. Dolayısıyla bu da eşitsizliği, pozisyon ne kadar yüksek olursa, kadınlar o kadar az olur şeklinde yorumlanmaktadır.

Siyasal alanda kadınların siyasi katılımına yönelik yasal düzenleme veya buna ilişkin çalışma bulunmamasıyla birlikte sivil toplum örgütlerinin de etkisiyle partilerin kendi içinde iç kota uygulamalarını hayata geçirdiği bilinmektedir. Ancak Çek Cumhuriyeti için de bakıldığında cinsiyet eşitliğine ilişkin yasal düzenlemelerle beraber toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşümü noktasında çeşitli mekanizmaların kullanılması gerekliliği açıktır.

2.2.12. Fransa

Avrupa Birliği'nin lokomotif ülkelerinden birisi olan Fransa, cinsiyet eşitliği politikalarını çeşitli alanlara uygulama gayretindedir. Yoğun olarak mevzuata dönüşmüş bu politikaların uygulanabilirliği ise mevzuatı ortaya çıkarmaktan daha önemli bir konumdadır.

2012 yılında kurulan hükümet Fransa'da kadın hakları için bir bakan önerisinde bulunarak konu hakkındaki kararlılığını ortaya koymuştur. Yine aynı dönem ortaya konulan cinsiyet eşitliği politikalarının başında ise kamu görevlilerinin daha iyi eğitilmesi ve cinsiyet eşitliğinin kamu politikalarının tüm alanlarına daha iyi entegre edilmesi yer almıştır. Politikalar, kadınların karar almaya, cinsel ve üreme sağlığına katılımı alanında özellikle geliştirilmiş ve başarılı olmuştur. (The Policy on Gender Equality in France, 2015: 6)

Siyasal katılım noktasında bakıldığında ise Fransa, 1990lı yılların sonunda seçilen siyasi organlarda cinsiyet kotalarına izin vermek için Anayasasını yenilemiştir. 2000'de kabul edilen "Eşitlik Yasası" ile de tüm liste sistemiyle yapılan seçimlere kesinlikle uygulanan bu kotaların sınırları belirlenmiştir. Buna göre mevzuata uygun hareket edilmediğinde maddi yaptırımlar ön görülmüştür. Kademeli olarak gerçekleştirilen yeniden yapılandırmalar ile belirlenen sınırları güçlendiren ve genişleten bir dizi yasayla tutarlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Yaptırımı da bulunan bu yasa artık fermuar sistemi aracılığıyla liste sistemi olan tüm seçimlere

uygulanmaktadır. Fermuar sistemi ise bir erkek aday-bir kadın aday değişimini ifade etmektedir. Ancak fermuar sistemini uygulamada yaşanan eksikler ve sorunlar kadınların siyasal katılımında yeterli oranlara ulaşılamadığını göstermektedir. Fransa cinsiyet eşitliği konusundaki çalışmalarına devam etmekte ve kadınların karar alma mekanizmalarına geldiğinde karşılaştıkları koşulları iyileştirmeye çalışmaktadır. 2014 yılında yapılan bir mevzuat düzenlemesi bunun gibi kolaylaştırıcı pek çok önlem getirerek kadınların siyasal katılımı noktasında karşılarına çıkabilecek unsurları her yönüyle bertaraf etmeye çalışmaktadır. (The Policy on Gender Equality in France, 2015: 10)

2.2.13. Slovenya

Avrupa Birliği Cinsiyet Eşitliği İndeksine göre Birlik ortalamasının az da olsa üstünde olan Slovenya, cinsiyet eşitliği politikaları açısından kendisini geliştirme gayretinde bir ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada kadın hareketi en uzun soluklu sivil toplum hareketi olarak anılmakta ve sürecin kurumsallaşmasına yoğun katkı sunulmaktadır.

Kadınların siyasal katılımı noktasındaki sürece bakıldığında %30 luk kota uygulamasının Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyet döneminde başladığı bilinmektedir. Slovenya'nın bağımsızlığını ilan etmesini takiben ilk yıllarda ise cinsiyet kotaları mevcut değildir. Hatta kadınların siyasi karar alma pozisyonunda temsil edilmesi zayıftır. 1996 sonrasında ise giderek yükselen temsil oranı görülse de yasal mekanizmanın eksikliğini giderilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Nitekim 2000li yılların ortasında olan Slovenya Cumhuriyeti Ulusal Konseyi seçimleri hariç diğer seçimlerde cinsiyet kotaları getiren yasal değişiklikler kabul edilmiştir.

2005 yılında Sloven Üyelerinin Avrupa Parlamentosu Yasası'na seçilmesi cinsiyet kotalarını içerecek şekilde değiştirilen ilk yasa olmuştur. %40 kota uygulaması ile başlayan süreçte değiştirilen Yerel Seçimler Yasası, her aday listesinin karşı cinsiyetin adaylarının en az %40'ını içermesini sağlarken, listenin ilk yarısındaki noktalar cinsiyete göre sırayla tahsis edilmesi hükmünü getirmiştir. Bu hükümler hemen uygulanmamıştır ancak kademeli olarak, 2006 yerel seçimlerinde %20 kota ve 2010 seçimlerinde %30 kota ile geçiş dönemi sağlanmıştır. Nihai olarak 2014 yerel seçimlerinde %40 kotanın tamamen uygulandığı bilinmektedir. Yerel düzeyde

belediye başkanlığı seçimleriyle ilgili olarak ise bazı olumlu dönüşümlere rağmen, zorunlu kotaların henüz önemli bir etkisi olmadığı ve belediye başkanlığı görevlerinde kadınların payının düşük kaldığı görülmektedir. 2006 yılında yapılan Ulusal Meclis Seçimleri Yasası değişikliği ile de %35 kota uygulaması ön görülmüştür. Bu mekanizmanın işlerliği düzenlemesi sonrasındaki seçimlerde kadınların temsil oranı üzerinden gözlenmiştir. Mevcut kanıtlar belirli alanlarda iyileşmelere işaret etse de kadınların siyasi karar alma pozisyonlarındaki payı hala genel nüfus içindeki paylarını yansıtmamaktadır. (The Policy on Gender Equality in Slovenia, 2015: 24-25)

2.2.14. İtalya

Kadınların kamusal hayata katılımı İtalya'da iyi bir şekilde kurulmamış olup, sistem merkezi düzeyde cinsiyet eşitliği alt yapısından yoksundur. Bu da İtalya'yı sağlık alanı dışında diğer bütün alanlarda cinsiyet eşitliği en düşük Avrupa Birliği ülkelerinden biri yapmaktadır.

Siyasal katılım noktasına bakıldığında, ulusal politikalarda cinsiyet kotaları tarafından desteklenirse de cinsiyet kotaları yerel düzeyde yürürlükte değildir. Buna göre, seçim listeleri 5.000'den fazla nüfusu olan belediye seçiminde 2 / 3'den fazla erkek veya kadına sahip olamaz. 15.000'den fazla nüfusu barındıran belediyeler için yasa, cinsiyet kotasına uyulmaması durumunda listenin seçim yarışmasından çıkarılması hükmünü barındırmaktadır. Ayrıca, seçmenlerin iki farklı cinsiyetten aday seçmeleri veya ikinci tercihin geçersiz olması şartıyla en fazla iki tercihte bulunmalarına izin verilir. Ayrıca yerel yönetimlerin tüzükleri, her iki cinsiyetin karar organlarında ve komiteler de dahil olduğu tüm kurum ve kuruluşların karar organlarında temsil edilmesini sağlayan normları içermelidir. Merkez siyasette ise partiler bazında gönüllü kotalar mevcuttur ancak bu İtalya için yaygın bir uygulama değildir. İtalyan kadınların politik karar alma süreçlerine katılımının düşük olmasının Cumhuriyet tarihini de şekillendirdiği kabul edilmektedir. 1946'da devlet kurulduktan sonra, yalnızca 1 kadın bakana sahip olan İtalya'da başbakan veya başkan olarak hiçbir kadının karar mekanizmalarında yer almadığı görülmektedir. Kadınların siyasi katılımı için ulusal düzeyde yürürlükte olan tek yaptırım aynı cinsiyetten en fazla 2 / 3'lük oranı gözetmeyen partilere %5 oranında yapılan devlet yardımını azaltan yasadır. Bu yaptırım sayesinde özellikle son dönemde partilere yapılan bu devlet yardımının son zamanlarda büyük ölçüde azaldığı

hatta tamamen iptal edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. (The Policy on Gender Equality in Italy, 2014: 14)

Parlamentoda fermuar sisteminin partiler için ve ulusal karar mekanizmalarında uygulanması, genel kurullarda her bir partinin tüm listelerinin %50 cinsiyet kotasına sahip olması gibi cinsiyet eşitliğini siyasal karar mekanizmalarına yerleştirmeye çalışan tartışmalar yoğun olarak yapılıyor olsa da bu mekanizmaların hayata geçirilmesi ciddi dirençle karşılanmaktadır. (The Policy on Gender Equality in Italy, 2014: 14-15)

2.2.15. Yunanistan

Yunanistan için cinsiyet eşitliği politikaları ve mevzuatı Avrupa Birliği'nin konuya ilişkin yönlendirmeleri ile gündeme gelmiştir. 1980li yıllarda sol partilerde feminist üyeler yer almış olsa da parti içindeki ataerkil baskılar ve iddialarını politika yapım süreçlerini etkileyebilecek düzeyde ifade edememiş olmaları hareketin Yunanistan için etkisiz kalmasına neden olmuştur. (The Policy on Gender Equality in Greece, 2013: 6)

Kadınların siyasal karar alma noktasındaki konumlarına bakıldığında ise 1990 yılı itibariyle kadınların temsilinin artırılmasının bir amaç olarak gündeme gelmeye başladığı bilinmektedir. Buna yönelik bilinçlendirme kampanyaları, çalışmalar ve konferanslar ile cinsiyet eşitliği konusunda farkındalığı ve politika yapım süreçlerine etki etmek amaçlanmıştır. Bunun ardından ilk göze çarpan sonuç ise kadınların Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu'ndaki temsilinin o dönemde artması olmuştur. Yunanistan cinsiyet eşitliğine yönelik ilk yasal düzenlemesini de aynı dönem yapmıştır. Bu yasa kamu sektöründe kadın istihdamına ek olarak yerel ve ulusal seçim listelerinde cinsiyet eşitliğine de yer vermektedir. Yasaya göre, kamu sektöründeki tüm çalışanların 1/3'ünün, yerel makamların ve ilgili kurum ve işletmelerin kadın olması gerektiği hükme bağlanmaktadır. Yasaya yapılan düzenleme ile ulusal ve yerel seçimlerde tüm seçim listelerinin 1 / 3'ünün kadın olması gerektiği öngörülmüştür. Kadın örgütlerinin mobilizasyonunun da artmış olmasına ve durumdaki iyileşmeye rağmen, Yunanistan'da da diğer Avrupa Birliği üye devletlerinde olduğu gibi kadın temsili düşük kalmaktadır.

Yunanistan için yapılan araştırmalarda görölmektedir ki yerel düzeyde politika, kadınlar arasında daha popüler ve çıkarlarına ve yaşam tarzlarına daha uygundur. Özellikle genç kadınlar geleneksel politikaları reddederek, alternatif veya yeni siyasi katılım biçimlerinde aktif olmayı istemektedir. Bunun kadınların siyasal katılım noktasında neden düşük oranda temsil edildiğini açıkladığı da savunulsa da mekanizmaların işler hale getirilerek cinsiyet eşitliği farkındalığının artırılması Yunanistan için katılım oranlarını değiştirebilecek bir husus olarak düşünülebilir. (The Policy on Gender Equality in Greece, 2013: 9)

2.2.16. Macaristan

Kadınların siyasi karar alma düzeylerinde temsil edilmesi Macaristan'da 1989'dan bu yana oldukça düşük olmuştur. Bilindiği gibi Macaristan komünist yapının yerini çok partili rejimin alması ile karma bir yapıya sahip olmuştur. Bunun yansımalarını fikir, kültür ve siyasal hayatta görmek mümkündür. Rejim değişikliği kadınların da toplumsal hayattaki konumunu olumsuz açıdan etkilemiştir. Rejim değişikliğini takip eden ilk yıllarında, cinsiyet eşitliği konularına çok az ilgi gösterildiği bilinmektedir. Bunun sebebi ise, komünist hükümetin, kadınların özgürleşmesine ilişkin açık düzenlemelere sahip olmasıdır. Dolayısıyla ilk demokratik hükümetler cinsiyet eşitliği vurgusunu görmezden gelmeyi tercih etmiştir. (The Policy on Gender Equality in Hungary, 2013: 4)

Avrupa Birliği'ne üyelik sürecine girmesi ile Macaristan için cinsiyet eşitliğini politika alanına dahil etme süreci başlamıştır. Ancak toplumun da bu konuda yeterli isteğe sahip olmaması, kadınların özellikle siyasal alanda karar alma mekanizmalarında temsili üstlenememesine sebep olmuştur. Siyasal alanda kadınların temsil görevine ilişkin gelişmelere bakıldığında 2010 yılında yapılan seçimlerden sonra, Macaristan Parlamentosu'nun ancak %9'unun kadın olduğu görölmektedir. Bu Avrupa Birliğindeki en düşük orandır. Yerel düzeyde kadınların karar alma mekanizmalarında bulunma oranı daha yüksek olsa da siyasal alanda mekanizmaların eksikliği hissedilmektedir. (The Policy on Gender Equality in Hungary, 2013: 7) En etkili sayılabilecek kota mekanizmasının ise sınırlı sayıda majör siyasal partide kullanıldığı bilinmektedir. Örneğin, Macar Sosyalist Partisi, ulusal seçimlere ilişkin listesinde %20 kota uygulamaktadır. Buna ek olarak 2014 yılı itibariyle geçilen seçim sistemi de

kadınların siyasal alanda karar mekanizmalarında yer almasını güçleştirecek yapıdadır. Siyasal katılımı cinsiyet eşitliğini teşvik eden özel bir mevzuat veya önlem de önerilmediğinden ve bu tür mekanizmaların inşası için yeterli destek de toplumdaki gelmediğinden kadınlar ancak toplumsal cinsiyet rolleri sınırlarında toplumsal hayatta konumlanabilmektedir. Bu bakış açısının bir yansıması olarak da hükümette yer alan kadın temsilcilerin de politika yapım süreçlerinde etkileri oldukça düşüktür. (The Policy on Gender Equality in Hungary, 2013: 7-8)

2.2.17. Hırvatistan

Hırvatistan, cinsiyet eşitliğini sağlamanın anahtarını, cinsiyet eşitliği politikalarının ve hedeflenen yasal araç ve önlemlerin etkin bir şekilde uygulanması olduğu kabulü ile cinsiyet eşitliği, demokratik ve sosyal hukuk düzeninin temel ilkesi olarak saymaktadır. Cinsiyet ayrımcılığına karşı mücadelenin temel politika aracı olarak da her beş yıllık dönemde benimsenen ve uygulanan Cinsiyet Eşitliğinin Desteklenmesine İlişkin Ulusal Politika'dır. (The Policy on Gender Equality in Croatia, 2017: 6) Yaşanan ekonomik kriz sebebiyle 2017 yılında hayata geçmesi beklenen yeni ulusal cinsiyet eşitliği politikası için ise süreç uzamıştır. Ancak bakıldığında cinsiyet eşitliğinin uygulanması noktasında kurumsal çerçeve oldukça kapsamlıdır. Parlamentoda cinsiyet eşitliği komitesi ve ombudsman, hükümet kanadında cinsiyet eşitliği ofisi ve koordinatörlüğü, yerel düzeyde de komisyonlar yer almaktadır.

Kadınların siyasal katılımına bakıldığında Hırvat Parlamentosu seçim listeleri, yerel ve bölgesel özerk yönetim birimlerinin temsilci organlarının üyelerinin seçilmesi veya Avrupa Parlamentosu'na temsilciler seçilmesi için siyasal partiler ve diğer siyasi aktörler %40 cinsiyet kotası gözetmekle yükümlüdür. Bu yükümlülük, Cinsiyet Eşitliği Yasası tarafından öngörülmektedir. Mayıs 2017 seçimleri itibarıyla uygulamaya geçen %40 kota mekanizmasının ihlali durumunda da maddi yaptırım bulunmaktadır. (The Policy on Gender Equality in Croatia, 2017: 26) Ancak bütün mekanizmalara rağmen siyasal karar alma konumunda kadınların temsil oranı istenilen seviyede değildir. Bunun da temel sebebi toplumdaki cinsiyet rolleriyle ilgilidir. Geleneksel tutum ve önyargıları ortaya koymak, genel olarak toplumsal cinsiyet kalıplaşma ve cinsiyetçiliğin ortadan kaldırılması için özellikle önemlidir. Hırvat

toplumdaki birçok politika alanı hâlâ cinsiyet eşitliğinden öncelikli konumda yer aldığından her ne kadar mekanizmalar inşa edilmiş olsa da cinsiyet eşitliği toplumun her alanında istenilen düzeye erişememektedir. (The Policy on Gender Equality in Croatia, 2017: 6) Dolayısıyla Hırvatistan örneği ile mekanizmaların inşa edilmesinin zihniyet dönüşümü sağlanmaksızın işler hale gelemeyeceği görülmektedir.

2.2.18. Litvanya

1990ların başında rejim değişikliği yaşayan Litvanya, kadınları özel alanda “ayrıcalıklı” kılarak “bu çifte yükü azaltmak” amacıyla cinsiyet eşitliğine toplumsal cinsiyet rollerini tercih etmiştir. Sosyalist dönemdeki cinsiyet eşitliği vurgusu da böylece Avrupa Birliği’ne üyelik dönemine kadar geri plana itilmiştir. Kadınlar bu süreçte özellikle ekonomik alandan uzaklaştırılmış ve cinsiyet eşitsizliği yoğun bir şekilde güçlenmiştir. Sivil toplum gelişmeye başlayana kadar da süreç kadınları gittikçe dezavantajlı konumda bırakmıştır. 2000-2004 yılları arasındaki Birliğe üyelik süreci Litvanya’da cinsiyet eşitliği politikalarının da konuşulmaya başlaması için önemli bir çıkış noktası olmuştur. Ancak Litvanya’nın Avrupa Birliği’ne katılımından bu yana, toplumdaki muhafazakâr güçler geleneksel aile, millet ve ulusal devletin korunmasına ilişkin tutum ve normları teşvik etmekte ve homofobik yaklaşım açıkça ifade etmektedir. (The Policy on Gender Equality in Lithuania, 2013: 5)

Pasif tutum sergilenerek cinsiyet eşitsizliğinin güçlendirildiği Litvanya’da kadınların siyasal hayata katılımına bakıldığında da cinsiyet istatistikleri, kadınların karar almada yeterince temsil edilmediğini göstermektedir. Kadınların Litvanya Parlamentosu’ndaki siyasi temsili ise sürekli dalgalanmalarla yavaş yavaş artmaktadır.

(The Policy on Gender Equality in Lithuania, 2013:13) Ancak yukarıda vurgulandığı gibi karar mekanizmalarının toplumsal cinsiyet rollerinin altının çizilerek buna ilişkin normların teşvik edilmesi cinsiyet eşitsizliği indeksinde 35. Sırada yer alan Litvanya için kadınları dezavantajlı konuma uzun süre hapsetmesi sonucunu doğurmaktadır (Gender Inequality Index, www.hdr.undp.org, Erişim Tarihi: 05.06.2019).

2.2.19. Kıbrıs

Avrupa Birliği’ne üyelik ve yasal uyum süreci sebebiyle Kıbrıs’ta cinsiyet eşitliğine ilişkin bir dizi yasal düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeler istihdam sürecinde

erkeklerle ve kadınlara eşit muamele, eşit işe eşit ücret, doğum koruma yasasını, ebeveyn izinleri gibi konuları içermektedir. (The Policy on Gender Equality in Cyprus, 2012:5)

Kadınların siyasal katılımı açısından ise Kıbrıs'ta siyasete aktif olarak katılan kadınlarda bir artış olduysa da ilerlemenin yavaş olduğu bilinmekte ve hatta hükümette hala kadınların yeterince temsil edilmediği görülmektedir. Seçim süreçlerinde Kıbrıs Ulusal Kadın Örgütleri tarafından gerçekleştirilen kampanyaların da seçimlerde kadınların siyasal temsil oranını yükseltmek noktasında kayda değer bir faydası olmamıştır. Bir dönem Hukuk Komiseri, İdare Komiseri (Ombudsman), Denetçi Genel Müdürü, Cumhuriyet Baş Muhasebeci Yardımcısı ve Kişisel Verilerin Korunması Komiseri gibi üst düzey görevlerdeki siyasi atamalarda kadınlar görülse de karar alma mekanizmalarında etkin görevlerde kadınlar yer almamıştır. (The Policy on Gender Equality in Cyprus, 2012: 10)

Kıbrıs'ta siyasal partilere bakıldığında ise kadınların karar alma konularında bulunmasını desteklemek için aday listelerinde kota sistemini işlettiği görülmektedir. Ayrıca, Cinsiyet Eşitliği Eylem Planı kapsamında ve özellikle "Kadınların ve Erkeklerin Siyasi / Sosyal ve Ekonomik Yaşama Dengeli Katılımı" başlıklı bölüm kapsamında, hedef ve kotaların etkili bir biçimde uygulamaya konması için önlemler ön görülmektedir. Buna göre, kadınların yerel düzeyde siyasal hayata katılımı için %40, ulusal düzeyde parlamento ve Avrupa parlamentosu seçimlerinde ise %30'luk bir kota verilmesi planlanmış olsa da kotaların uygulanması Kıbrıs'ta önemli bir destek bulamamıştır. Yerel düzeyde kadın ve erkeklerin eşit temsilini teşvik etmek amacıyla belediye birliklerinin kurulmasının ise gerçekleştiği bilinmektedir. Mekanizmaların var olduğu ancak uygulama noktasında noksanlığının ön plana çıktığı bir başka Birlik ülkesi olan Kıbrıs'ta da cinsiyet eşitliği vurgusunun temellendirilmesi ve bunun doğal sonucu olarak cinsiyet eşitliğinin inşa edilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. (The Policy on Gender Equality in Cyprus, 2012:10)

Ülke örneklerinde de görüldüğü üzere her ülkedeki cinsiyet eşitliği algısı, tarihsel süreç, siyasal kültür ve kadınların siyasal alanda aktif olarak yer alması yaklaşımı birbirinden oldukça farklıdır. Bu farkın bireyler için temel değer kabul edilen eşitliğe zarar vermemesi için cinsiyet eşitliği politikaları ortaya çıkmaktadır. Kadınlar

ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda cinsiyet eşitsizliğine büyük oranda maruz kaldığından politikalar ve özellikle politika yapım süreçlerinde kadınların varlığı da bu noktada büyük önem kazanmaktadır. Avrupa Birliğine üye ülkelerde kadınların siyasal katılımına bakıldığında temsil oranlarının istenilen ölçüde olmadığı açıktır. Dahası bu konudaki mekanizmaların da etkili bir şekilde işlemesine ilişkin engellerin de var olduğu görülmektedir. Avrupa Birliği'nin cinsiyet eşitliğini temel politika alanı olarak almamasının da bir sonucu olarak üye ülkelerde siyasal alan kadınların hala dezavantajlı olduğu alanlardan birisidir. Tarihsel süreçler de göz önünde bulundurulduğunda bu eşitsizliğin ortadan kalkması için hem ulusal hem de uluslararası alanda büyük çaba harcanması gerekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KADINLARIN SİYASAL KATILIMI VE AVRUPA BİRLİĞİNE ÜYE ÜLKELER İLE KARŞILAŞTIRMA

3.1. TÜRKİYE

Avrupa Birliği üyelik süreci 1999 yılında aday ülke olarak kabul edilmesi ile başlayan Türkiye, 2005 yılı itibarıyla de Avrupa Birliği’ne katılım müzakerelerini başlatmıştır. Bu süreçte 35 müzakere başlığından 16 başlık açılmış olup, bunlardan yalnızca “Bilim ve Araştırma” faslı kapatılabılmıştır. (The Policy on Gender Equality in Turkey, 2012: 4) Cinsiyet eşitliği ise müzakere alanlarından biri olmadığından bu noktada Türkiye dünyadaki gelişmelerden ve hareketlerden yola çıkmaktadır. Cinsiyet eşitsizliği indeksine göre 64. Sırada yer alan Türkiye için ataerkil düzenin kadını içermeyen kamusal alana sahip oluşunun bir dönüşüm sürecine girmesi oldukça zorlu olmuştur (Yaraman, 1999: 9, Gender Inequality Index, www.hdr.undp.org, Erişim Tarihi: 05.06.2019). Özellikle siyasal alanın erkekle ilişkilendirilerek, siyasetin “erkek işi” olarak görülmesi, yukarıda bahsedilen pek çok ülkede görüldüğü gibi, Türkiye için de geçerlidir. Her ne kadar birinci dalga feminist hareketi olarak kabul edilen kadın-erkek eşitliği talebi Osmanlı Devleti’nin son döneminden itibaren ortaya çıkmışsa da Türkiye’de kadınların kamusal hayata katılmak için verdiği mücadele kolaylıkla ilerlememiştir 1930 yılında sağlanmaya başlanan önce yerelde sonrasında genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı gibi siyasal hakların ardından “Türk kadınının siyasal haklarını elde etmesi ve sosyal yaşama eşit olarak katılmasının sağlanması” amacıyla var olan Türk Kadınlar Birliği’nin kendini lağvetmesi ile 1980li yıllara kadar kadın hareketi Türkiye için gündeme gelmemiştir. (Eryılmaz, 2013: 281-282)

1980li yılların başında aile içi şiddet olaylarının sayısının hızla artması Türkiye’de kadın hareketi için yeni dalgayı başlatmıştır. Bu sebeple yapılan protestolar kadına yönelik şiddet noktasında yasal düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir. Ulusal düzeyde başlatılan yasal düzenleme çalışmaları uluslararası alana da yansımıştır. Yapılan uluslararası toplantıların sayısı artmış, bu toplantılar da somut sonuçlar ortaya koymuştur. (Eryılmaz, 2013: 283, Türk Kadınlar Birliği Tarihçesi,

www.turkkadinlarbirligi.org/tr, Erişim Tarihi: 14.06.2019). 1985 yılında Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni (CEDAW) belirli çekincelerle imzalayan Türkiye, 1987 yılında, Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde kamu politikalarında cinsiyet bilincinin artırılmasına yönelik politikalar için bir Danışma Kurulu olarak ayrı bir birim kurmuştur. Bu kamu sektöründe cinsiyet eşitliği için oluşturulan ilk birim olduğundan büyük önem taşımaktadır. 1990 yılı ise misyonunu “toplumsal cinsiyete dayalı her türlü ayrımcılığı azaltmak için programlar ve politikalar geliştirerek Türkiye'de cinsiyet eşitliğini teşvik etmek” olarak belirleyen Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü faaliyete geçmiştir. Devam eden süreçte kadın ve aile işleri için bir devlet bakanlığı tahsis edilse de bu kurum 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına⁵ dönüştürülmüştür. (The Policy on Gender Equality in Turkey, 2012: 6) 2000li yıllar Avrupa Birliği adaylık sürecinin başlamasına denk gelen yıllar olduğundan bu dönem Birliğe uyum çalışmalarını cinsiyet eşitliği politikaları ve bunların yasal düzeye yansımada da görmek mümkündür. Özellikle İş Kanunu, Medeni Kanun, Ceza Kanunu cinsiyet eşitliği ve kadın hakları açısından büyük ölçüde revize edilmiştir. (CEDAW'daki bu kanunlarla ilişkili çekinceler de yapılan değişikliklerle beraber ortadan kalkmıştır.) Meclis bünyesinde kurulan Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu da yine bu dönem çıktılarında birisidir. Ulusal düzeyde kadın haklarının ve cinsiyet eşitliği politikalarının parlamento kademesinde de bir mekanizmaya sahip olması anlamını taşıyan bu komisyon 2009 yılında faaliyete geçmiştir (TBMM KEFE Komisyonu, www.tbmm.gov.tr, Erişim Tarihi: 14.06.2019). Komisyon her ne kadar fırsata ulaşan kadınlar için bir anlam taşıdığı yönünde eleştiri olsa da parlamento düzeyinde olması gereken bir mekanizma eksikliğini giderdiği için önem arz etmektedir. 2014 yılında yürürlüğe giren ve bir çok devletin imza attığı İstanbul Sözleşmesi olarak da adlandırılan Avrupa Konseyi'nin Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi de uluslararası alanda ortaya konulmuş somut sonuçlardan bir başkasıdır. Türkiye'nin de imzaladığı bu sözleşme kadına karşı ve aile içi şiddetten arınmış bir Avrupa yaratmayı hedef edinmektedir (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin

⁵ Bakanlığın kuruluşundan sonra ismi değişmiş ve nihai olarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olmuştur.

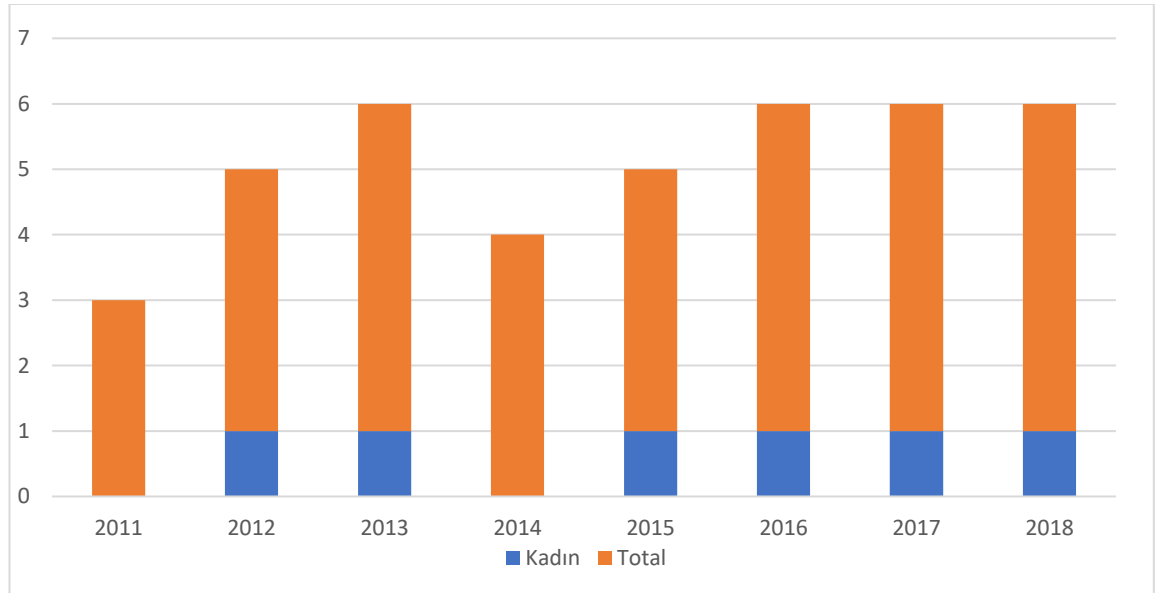
Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, www.rm.coe.int, Erişim tarihi: 07.06.2019).

Türkiye’de cinsiyet eşitliği söyleminin kuvvetlenmesi için Birliğe adaylık süreci motive edici olsa da sürecin yavaşlaması ile cinsiyet eşitliği politikaları ve uygulamaları tekrar geri plana düşmüştür. Sürecin yeniden ivme kazanması için siyasal alanda cinsiyet eşitliği vurgusunun yapılması ve siyasal aktörlerin toplum desteğini de sürece dahil ederek cinsiyet eşitliğine ilişkin temel değerleri bütün politika alanlarına yerleştirmesi büyük önem taşımaktadır. Ancak siyasal alana bakıldığında Türkiye için durum Avrupa Birliği üye ülkelerinden çoğu ile benzer bir noktadadır.

Kadınların siyasal katılımına bakıldığında Türkiye’de karar mekanizmalarında kadınların sayısı oldukça düşük düzeydedir. Özellikle aile ve sosyal politikalar gibi alanlarda bakanlık kademelerine gelen kadınlar bu şekilde toplumsal cinsiyet rollerinin kuvvetlendirilmesine maruz kalmaya devam etmektedir. Cinsiyet eşitliğinin partiler düzeyinde uygulamalarına bakıldığında ise siyasal hayatta öncelikle cinsiyet eşitliğini temel değer olarak kuruluşundan itibaren var etmiş bir partinin bile çıkmadığı görülmektedir. Bu durumda mevcut partilerde kadınların aktif siyasal katılımını güçlendirecek mekanizmalara değinmek gerekmektedir. En yaygın kullanılan mekanizma olan kota uygulaması Cumhuriyet’in kurulduğu yıllarda, 1935-1950 yılları arasından itibaren ortaya çıkmaktadır. Cumhuriyet’in kurucu kadrosu kadınların siyasal alanda bulunması için gayri-resmi kotalar uygulamaya çalışmıştır. Ancak devam eden dönemde bu kota yasalaşmadığından işletilmemiş ve kadınların zaten düşük olan temsil oranı daha da düşmüştür. 1990lı yılların başında kota teşviki yeniden gündeme gelmiş, sivil toplum örgütleri de bu konuda ciddi çalışmalar, lobiler, toplantılar yapmıştır. 1993-1996 yılları arasında ise Türkiye için bir ilk gerçekleşmiş, ilk kadın Başbakan Tansu Çiller olmuştur. Bu gelişmenin yükselen kota talepleri ile doğrudan bağı bulunmamakla beraber, esas amacın siyasetteki “imaj” değişikliğini sağlamak olduğu bilinmektedir. 1993 yılında Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğünün Devlet Bakanlığı’na dönüşmesi de ülke içi siyasette bu “imaj” dönüşümünün bir yansıması olarak kabul edilebilir. (Yaraman, 1999: 63-64). Cumhuriyet Halk Partisi bu talepleri takiben karar organlarında %25 kota uygulaması ile karşılaşmış ancak ilerleyen süreçte seçim listelerinde %33 kota talebi reddedilmiştir.

Bir diğerkota uygulayıcısı parti ise Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) olmuştur. Partinin %25 ve %40 kotalarının uygulandığı ancak bunun parti üyelerinde ciddi tepki topladığı bilinmektedir. (Yenilmez, 2016: 117-119) Şuan itibariyle Türkiye’deki majör siyasal partilerden İyi Parti, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Halkların Demokratik Partisi (HDP) haricinde tüzüğünde cinsiyet kotasına ilişkin hüküm barındıran parti bulunmamaktadır. Tüzüklerinde İyi Parti için kota %25, Cumhuriyet Halk Partisi için ise %15 kota hükme bağlanmıştır. Halkların Demokratik Partisi ise “Tüm karar alma mekanizmalarında kadınlar lehine en az eşit temsili esas alır ve uygular.” İbaresini ile kadın temsiline ilişkin bir kota geliştirmiştir. Parti tüzüğünde yer alan eş genel başkanlık pozisyonu ile cinsiyetlerin eşit temsili genel başkanlık düzeyinde de dolaylı olarak işaret edilmiştir. (HDP Parti Tüzüğü, www.hdp.org.tr, Erişim Tarihi: 05.06.2017, İyi Parti Tüzüğü, <https://iyiparti.org.tr>, Erişim Tarihi: 14.06.2019, Cumhuriyet Halk Partisi Tüzüğü, <https://content.chp.org.tr>, Erişim Tarihi: 14.06.2019.)

Siyasal partilerin ana karar alma mekanizmalarına, liderlik düzeyinde temsil durumuna, 2011-2018 yılları arası için bakmak gerekirse de tablo aşağıdaki şekildedir.

Tablo 3.1: Türkiye’de parti lideri temsiline cinsiyete göre dağılımı (2011-2018).

Görülmektedir ki, majör siyasal partilerde lider ve yardımcı lider olarak kadının temsili ve dolayısıyla aktif siyasal katılımı oldukça düşüktür. Özellikle 2011 ve 2014

yıllarında karar pozisyonlarında kadın temsili bulunmamaktadır. Bugün parlamentoda temsil edilen majör siyasal partilerde ise yalnızca bir partide liderliğin bir kadın siyasi tarafından üstlendiği görülmektedir. Partilerin kota ve diğer mekanizmalara yaklaşımı ise parlamentoda 2 majör siyasal partiler arasında 3 partiyi geçmemektedir. Parlamentoda temsil görevini üstlenen Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ise kotadan veya herhangi bir mekanizma ile kadının siyasal katılımının teşvikinden resmi veya gayri-resmi olarak bahsetmemektedir. Türk siyasal partilerinin tamamının örgütlenmesinde yer alan kadın kolları ise her ne kadar kadının parti örgütlenmesinde bir yan karakter olarak konumlanmasını teşvik etse de literatürde kadın kollarının siyasal katılım noktasında desteğine ilişkin tartışmalar devam etmektedir. Parlamentoda temsil görevini üstlenen yalnız İyi Parti kadın kolları yapılanmasına yer vermemiştir. İlgili parti tüzüğüne de cinsiyet eşitliği değerlerine diğer parti tüzüklerine göre daha yakın olduğu görülmektedir.

Türkiye açısından genel durumun kadının siyasal katılımı noktasında iyi durumda olmadığı açıktır. Bunun da temel sebebi diğer dünya ülkelerinden çok farklı değildir. Mekanizmaların varlığının ötesinde cinsiyet eşitliğinin toplumda bir ana değer olarak kabulünün sağlanması gerekmektedir.

3.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NE ÜYE ÜLKELER VE ADAY ÜLKE TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI

Avrupa Birliği'ne aday ülke Türkiye ve Avrupa Birliği üye ülkeleri cinsiyet eşitliği ve kadının siyasal katılımı hususunda karşılaştırıldığında üye ülkelere cinsiyet eşitliği değerlerini ana değerleri arasında benimsemiş ülke sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Türkiye için de durum çoğunlukta yer alan Avrupa Birliği üye ülkelerinden farklı değildir.

Cinsiyet eşitliği her ne kadar ekonomik sebeplerden hareketle doğmuş Avrupa Birliği'nin temel politika alanı olmasa da "eşitlik" kuruluşunda benimsenen temel değerlerin başında gelmektedir. Avrupa halklarının birliğini inşa etmek için insan onuru, özgürlük, eşitlik ve dayanışma gibi bölünmez ve evrensel değerlere dayanarak kurulan Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesinde de bu değerlerin altı çizilmektedir. Eşitlik ve kadın-erkek eşitliği Bildirge'nin 3.Bölümü'nde "Erkekler ve kadınlar

arasında eşitlik, istihdam, çalışma ve ücret dahil olmak üzere bütün alanlarda sağlanmalıdır. Eşitlik ilkesi, yeterli şekilde temsil edilmeyen cinsin lehine belirli avantajlar sağlanmasını öngören önlemlerin sürdürülmesini veya benimsenmesini engellemez.” İfadeleri ile vurgulanmaktadır. (Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi, Md.23) Avrupa Birliği'nin nihai anlaşması olan Lizbon'a bakıldığında da eşitlik ilkesinin temel değer olarak kabulünün yinelendiği görülmektedir (Lizbon Antlaşması, md1/a). Dolayısıyla bu temel değer bir doğal sonucu sayılabilecek kadın-erkek eşitliği, yani cinsiyet eşitliği, dolaylı olarak da olsa Avrupa Birliği'nin temel politika alanlarının önemli bir desteği olarak karşımıza çıkmaktadır. Birlik üyesi ülkeler açısından cinsiyet eşitliği üyelik süreçleri çerçevesinde şekillenmektedir. Birliğin üye devletleri, adalet ve içişleri, araştırma ve yenilikçilik, bilgi toplumu ve medya, bölgesel politika, çevre, dış ve güvenlik, eğitim ve gençlik, ekonomik ve parasal birlik, enerji, genişleme, gıda, veterinerlik ve bitki sağlığı, iç pazar, işletme ve sanayi, kamu sağlığı, kültür, ortak balıkçılık, ortak tarım, ortak ticaret, rekabet, sosyal politika ve istihdam, trans-Avrupa ağları, tüketicilik, ulaştırma ve vergilendirme olarak belirlenen temel politika alanlarında belirli standartlarda uyumlaştırma gayreti bilinmektedir. Bu temel politika alanlarına ek olarak temel alanları destekleyen ve onların doğurduğu uluslararası alana da yansıyan meseleler üzerine de Birlik çerçeve niteliğinde düzenlemeler yapmaktadır. Özellikle sosyal politika temel alanında ele alınan cinsiyet eşitliği bunlardan birisidir. Birlik, kendi örgütlenmesinde kurduğu Kadın Hakları ve Cinsiyet Eşitliği Komitesi (FEMM) ile öncelikle kendi iç yapısında sonra üye ülkelerde bu konuya ilişkin çerçeve standartların belirlenmesi gayretindedir. İlgili komitenin sorumluluklarına bakmak gerekirse, bunlar; birlikteki kadın haklarının ve ilgili Birlik önlemlerinin tanımı, tanıtımı ve korunması; üye ülkelerde kadın haklarının teşvik edilmesi; işgücü piyasasında fırsatlar ve işyerinde muameleler konusunda kadın ve erkek eşitliğinin teşvik edilmesi de dahil olmak üzere fırsat eşitliği politikasının inşası; cinsiyete dayalı her türlü şiddet ve ayrımcılığın kaldırılması; tüm politika sektörlerinde toplumsal cinsiyetin yaygınlaşması ve uygulanması; kadın haklarını içeren uluslararası anlaşma ve sözleşmelerin takibi ve uygulanması; kadın hakları konusunda farkındalığın teşviki şeklinde sıralanmaktadır (FEMM Rule of Procedure, <http://www.europarl.europa.eu>, Erişim Tarihi: 14.06.2019.). Komite, sıralanan bu sorumlulukları doğrultusunda ülkelere cinsiyet eşitliğine ilişkin raporlar talep

etmektedir. Raporlar doğrultusunda Birlik üyesi ülkelerde cinsiyet eşitliği politikalarının iktisadi, siyasal, kültürel alanlarda ne durumda olduğu görülmektedir. Çalışmada incelenen ülkeler için bunların kullanılmasının sebebi de raporların her açıdan cinsiyet eşitliği politikalarına yer vermesidir. Geniş bir perspektif ile ülkeler için cinsiyet eşitliği politikaları açısından bir karne niteliği taşıyan bu belgelerin siyasal karar alma mekanizmaları başlığı temel alınarak incelenmesi sonucunda görülmektedir ki, Avrupa Birliği ülkelerinden çoğu cinsiyet eşitliğini istenilen düzeyde sağlayamamaktadır. Ülkeler tarafından sunulan belgelerin çoğu ülkede güncellenmediği görülmüştür bu da konuya ilişkin gelişmelerin sunulamayacak düzeyde az veya düşük oranda olduğunu ortaya koymaktadır. Birlik üyelerinden cinsiyet eşitliği raporu sunmayan ülkelerin olması ise temel politika alanları dışındaki konularda Birliğin bağlayıcılığının büyük ölçüde ortadan kalktığı şeklinde yorumlanmaktadır.

Ülkeler bazında bakıldığında, Belçika, kotayı en sert uygulayan ilk ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Cinsiyet eşitliği ve özellikle kadınların siyasal karar mekanizmalarında cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında başarı oranı yüksektir. Danimarka, eşitlik temel değeri üzerinden cinsiyet eşitliği için çabalamaktadır. Mekanizmalar olmaksızın bu süreci yürüttüğünden bu durum temsil sayılarının değişkenliğini kolaylaştırabiliyor. Ancak buna rağmen başarı oranı Danimarka'da da yüksektir. Kurucu üyelerden Almanya, kota ve benzeri mekanizmaları yoğun bir biçimde kullansa da kadınların siyasal katılımında vasat olarak değerlendirilmektedir. İspanya'da ise durum oldukça iyiye gitmektedir. Özellikle son dönemde kota ve benzer mekanizmaların uygulanmasında çok hassas davranmaktadır. Cinsiyet eşitliği politikalarındaki tutumu ile örnek ülkelerden biri haline gelmiştir. Letonya'da herhangi bir mekanizma olmamasına rağmen kadınlar siyasal alanda temsili yüksek oranda üstlenmektedir. Üst karar alma pozisyonlarında görev alan kadınların rol model olduğu göz önünde bulundurulduğunda siyasal temsilde kadın rol modelin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu durum Letonya'yı cinsiyet eşitliğini sağlayan ülkelere olmaya yaklaştırmaktadır. Partiler bazında daha fazla mekanizma ihtiyacı olduğu ise açıktır. Portekiz için durum ne yazık ki olumlu değildir. Cinsiyet eşitliği Portekiz'de önem kazanamamış görünmektedir. Hollanda da ise kadın-erkek eşitliği öncelikli

konular arasında değerlendirilmemektedir. Kota uygulamalarını reddeden ülkede bunların hedef olarak ele alınmasının daha olumlu sonuçlar doğuracağı bakışı vardır. İsveç'te eşitlik temel değerinden hareketle gönüllü olarak yani herhangi bir ek mekanizma olmaksızın yüksek kadın siyasal katılımı ve cinsiyet dengesi görülmektedir. Bu da İsveç'i örnek ülkelerden birisi haline getirmektedir. Polonya da vasat ülkeler arasında yer almaktadır. Özellikle kadının aile kavramı içinde değerlendirilme çabası vardır. İrlanda'ya gelindiğinde ise burada sürecin oldukça karmaşık olduğu görülmektedir. Çünkü cinsiyet eşitliği noktasında toplumsal alanda gelişmeler yaşansa da siyasal alanda istenilen düzeyde cinsiyet dengesi ile temsil gerçekleştirilememektedir. Çek Cumhuriyeti cinsiyet eşitliğine ilişkin yasal düzenleme yapmak ve mekanizmalar geliştirmek gayretinde değildir. Bu da hemen her alanda cinsiyet eşitliğinden bahsedilememesi sonucunu doğurmaktadır. Fransa siyasal alanda özellikle cinsiyet eşitliği politikaları üzerinde çalışmaya devam etmektedir. Bu çalışmalar doğrultusunda iyileşme beklenmektedir. Slovenya da cinsiyet eşitliği konusunda çaba gösteren ülkelerden biridir. Siyasal alanda da kota gibi mekanizmaların işlerliğine özen gösterilmektedir. Kadının siyasal temsili noktasında da rakamların iyileşmesi beklenmektedir. İtalya'da ise cinsiyet eşitliği politikaları kademeli ve yavaş da olsa hayata geçirilmeye çalışılsa da belli noktalarda ciddi dirençle karşılaşmaktadır. Yunanistan da vasat ülkeler arasında değerlendirilmektedir. Toplum bilinçlendirme çabaları ve mekanizmaların süreçlere dahil edilmesi noktasında çaba sarf edilse de somut bir iyileşme görülmemektedir. Macaristan için de veriler oldukça düşüktür. Cinsiyet eşitliği politikalarının gündeme dahi gelmediği düşünülürse Macaristan'ın bu konuda uzun bir yolu olduğu söylenebilecektir. Hırvatistan pek çok mekanizmayı barındırmasına rağmen toplumsal cinsiyet rollerinin derinleşmesine sebep olan toplumsal hayat kadınların siyasal katılımını özellikle olumsuz olarak etkilemektedir. Litvanya da cinsiyet eşitliği için yolun başında ülkelerdendir. Burada da kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin derinleştirildiği görülmektedir. Kıbrıs ise cinsiyet eşitliği noktasında mekanizmalara sahip olan ancak uygulama sıkıntısı çeken son örnektir.

Yapılan ülke incelemelerinin ve sayısal verilerin tablolaştırılmış özeti⁶ aşağıdaki şekildedir.

Ülke	Kadının Siyasal Katılımına Yönelik Var Olan Mekanizmalar	2011-2018 Yılları Arasında Ulusal Düzeyde Yer Alan Majör Siyasal Partilerin Lider/Lider Yardımcısı Konumlarındaki Cinsiyet Dağılımına İlişkin Durum
Avrupa Birliği (Genel)	-	Parti lideri olarak 2011 yılında %15,6 oranında kadın temsili var iken 2012,2013,2014 yıllarında bu oran %11,8'e kadar düşmüştür. 2015 yılı itibariyle yeniden yükselişe geçen temsil oranı 2016 yılında %18,8'i görmüştür. Son durumda %18,4 kadın temsili görülmektedir. Yardımcı lider konumunda ise 2011-2018 yılları arasında %30'un altında kadın temsili bulunmamaktadır.
Belçika	-Seçim listesi kotası -Karar mekanizması kotası	Parti lideri verileri yalnızca 2012 yılında %9,1 e düşmüştür. 2013,2014 ve 2015 yıllarında %20 oranlarında seyrederken sonrasında %30 oranında kadın temsili görünmektedir. Yardımcı lider konumunda ise 2011 yılındaki %30,8 ve 2012 yılındaki %42,9luk temsil haricinde veriler %50nin altına düşmemiştir.

⁶ Yazar tarafından tablolaştırılmıştır. Veriler için bkz. European Institute for Gender Equality, Women and Men in Decision Making, Political Parties, https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/wmidm_pol_part_wmid_polpart/datatable, Erişim Tarihi: 10.06.2019.

Danimarka	-	Parti lideri oranı 2011-2015 yılları arasında %33,3,2016-2018 yılları arasında ise %20'dir. Yardımcı lider konumundaki oran ise %16,7 ve %14,3 olarak görülmektedir.
Almanya	- Karar mekanizması kotası (cinsiyet eşitliği temelli aday gösterme kotası) -Parti içi kotalar	Parti lideri oranı yalnızca 2012 yılında %28,6'ya düşmüştür. Onun dışında 2011 ve 2013'te %37,5, 2014-2017 arasında %42,9 olan oran 2018 senesi itibariyle %40'tır. Yardımcı lider verilerine bakıldığında oranın %40'ın altına düşmediği görülmektedir.
İspanya	-Parti içi kotalar	Parti lideri oranlarına bakıldığında 2011-2014 yılları arasında %0 olan kadın temsili yalnızca 2017 yılında %50'ye ulaşan temsil bir standarda kavuşmuş olarak görünmemektedir. Yardımcı lider konumundaki oran ise %50 olarak sabittir.
Letonya	-	Parti lideri olarak temsilde kadınlar yalnızca 2015-2016 yıllarında %22,2 oranına ulaşmış olup diğer yıllarda temsil bu oranın altında kalmıştır. Yardımcı lider oranı ise 2013,2014 ve 2015 yıllarında %20 olarak görülmüş ancak diğer yıllarda yardımcı konumunda kadın temsili bulunmamıştır.

Portekiz	-	Parti lideri konumunda 2016-2017 yıllarında %40 temsil oranına sahip olan Portekiz’de diğer yıllarda kadın parti lideri görülmemektedir. Yardımcı lider oranları da hemen her sene değişiklik göstererek %0 ila %50 arasında değişmektedir.
Hollanda	-Yasal olmayan parti içi kotalar	Parti lideri oranı en düşük 2013 yılında %14,3 şeklinde görülmüştür. 2011,2012 ve 2016 yıllarında %42,9 oranında temsili kadınlar üstlenirken diğer yıllarda oran %28,6’da kalmıştır. Yardımcı lider konumunda ise 2015’te %71,4 ile en yüksek temsil oranını görmüştür. Ancak oran her yıl değişmiş %14,3 ile %57,1 arasında seyretmiştir.
İsveç	-Gönüllü kota (özel mekanizma yok)	2011-2014 yılları arasında parti lideri konumunda kadın temsili %22,2 iken diğer yıllarda %37,5 olarak kalmıştır. Yardımcı lider olarak ise temsil oranı ilgili yıllar arasında yüksek seyretmiştir. %60 bu yıllardaki en düşük orandır.
Polonya	-Parti içi kota	Parti lideri konumunda kadın temsili yalnızca 2015 ve 2018 yılında %25 onun dışında temsili üstlenen kadın lider bulunmamaktadır. Yardımcı lider konumu oranları %23,1 ile %36,4 arasında değişmektedir.

İrlanda	-Seçim listesi kotası	2015,2016 ve 2018’de yalnızca %25 kadın temsili parti lideri düzeyinde görülmektedir. Diğer yıllarda kadın parti lideri yoktur. Yardımcı lider oranlarına bakıldığında da en düşük %33,3lük temsil üstlenilmiştir.
Çek Cumhuriyeti	-	Parti lideri konumunda kadın temsilci bulunmamaktadır. Yardımcı lider konumunda kadın temsil oranları ise 2011 ve 2012 yıllarında görece yüksek iken sonrasında %20lerde seyretmiştir.
Fransa	- Karar mekanizması ve seçim listesi kotası (cinsiyet eşitliği temelli aday gösterme kotası)	Parti lideri olarak 2011-2012 yıllarında kadın temsil oranı %33,3 iken sonrasında 2018 yılına gelene kadar kadın siyasal lider görülmemektedir. 2018 yılında temsil oranı %14,3e çıkmıştır. Yardımcı lider konumunda kadın temsil oranları ise %50nin altında seyrederken bu oran 2018 yılında %83,3’e yükselmiştir.
Slovenya	-Seçim listesi kotası	Parti liderliğinde kadın temsili %0- %20 arasında; yardımcı lider konumunda kadın temsili ise %40- %60 oranları arasında değişmektedir.
İtalya	-Seçim listesi kotası	Kadın parti lideri 2018 yılına kadar görülmemekte, 2018 yılında ise temsil oranı %20 olarak yansımaktadır. Yardımcı lider konumunda kadın temsili yalnızca 2015,2016 ve 2017 yıllarında %20-25 oranlarında gerçekleşmiştir.

Yunanistan	-Seçim listesi kotası	2013,2014,2015 yıllarında parti lideri konumunda kadın temsilci yok iken, diğer yıllarda temsil oranı %20-25 arasındadır. Yardımcı lider konumunda ise kadın temsili yoktur.
Macaristan	-Seçim listesi kotası (bazı siyasal partilerde)	Parti lideri konumunda hiç kadın temsilci bulunmamaktadır. Yardımcı lider olarak ise kadın temsili yalnızca 2018 yılında %25 oranında görülmektedir.
Hırvatistan	-Seçim listesi kotası	Parti lideri olarak kadın temsil oranı yalnızca 2011 yılında %50'yi görmüş, sonrasında 2016 yılına kadar %33,3 olarak bu oran devam etmiştir. 2016 yılı itibariyle kadın siyasal parti lideri bulunmamaktadır. Yardımcı lider konumunda temsil oranı da 2011 yılında %50 olmuş ancak bunun haricinde kadın temsil oranı %0-16,7 arasında değişmiştir.
Litvanya	-	Yalnızca 2014-2015 yıllarında parti lideri konumunda %14,3'lük temsil görülmüştür. Yardımcı lider konumunda ise kadın temsili oranı %12,5-45,5 arasında değişmektedir.
Kıbrıs	-Seçim listesi kotası	Parti lideri konumunda 2017 ve 2018 yılları haricinde kadın temsili yoktur. Bu yıllarda da temsil oranı %16,7 ve %20'dir. Yardımcı lider konumunda kadın temsili 2018 yılına kadar görülmemektedir. 2018 yılında bu konumda kadın temsil oranı ise %33,3'tür.

Türkiye	-Seçim listesi kotası -Parti içi kota (Bazı siyasal partilerde)	2011, 2014 ve 2015 yıllarında kadının parti lideri konumunda temsili yoktur. Diğer yıllarda ise bu oran %20dir. 2015 ve 2016 yıllarında %20 oranında, 2017 yılında ise %40 oranında yardımcı lider konumunda kadın temsili bulunmaktadır. Diğer yıllarda bu konumda kadın temsilci yoktur.
---------	---	--

Tablo 3.2: 2011-2018 Yılları Arasında Ulusal Düzeyde Yer Alan Majör Siyasal Partilerin Lider/Lider Yardımcısı Konumlarındaki Cinsiyet Dağılımına İlişkin Durum, Kadınların Siyasal Katılımına Yönelik Mekanizmalar ile Ülke Karşılaştırması.

Görüldüğü üzere öne çıkan ülkelerde majör siyasal partilerde de kadın temsili oranları da yürütülen mekanizmalar da değişmektedir. Buna göre, Avrupa Birliği'nin bütün üye ülkelerinin eşit düzeye gelebilmesi için Birlik düzeyinde daha etkin ve etkili bir politika yürütülmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Var olan mekanizmaların ise işlerliği noktasında da sorunların olduğu açıktır. Cinsiyet eşitliğinin öneminin çoğu incelenen ülkelerin büyük kısmında yeterince anlaşılmadığı bir başka husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna yönelik savunma olarak ise cinsiyet eşitliği raporlarında çoğu ülke için ekonomik krizlerin bu süreci engellediği dile getirmektedir. Birliğin Avrupa 2020 Stratejisi'ne bakıldığında da toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının ekonomik ve demografik kaygılarla büyük ölçüde istihdam odaklı ele alındığı görülmektedir (Oktay Yılmaz, 2017: 209). Bunların birbirinden bağımsız olmadığı kabul edilmekle birlikte, cinsiyet eşitliğinin ikincil bir politika alanı olmaması gerektiği bireylerden doğru ülkeler genelinde yerleşmesi gereken temel bakış açılarından birisidir. Çalışma çerçevesinde incelenen raporların düzenli aralıklarla yenilenmemesi bile Avrupa Birliği üyesi ülkelerin çoğunun bu konudaki tutumlarındaki eksikleri ortaya koyar niteliktedir.

Türkiye için de durum çoğu Avrupa Birliği üye ülkesinden farklı değildir. Yasal düzenlemelerin var olmasına rağmen cinsiyet eşitliğinin bireylerde bir temel eşitlik değeri ile benimsenmemesinden hareketle mekanizmalar cinsiyet eşitliğinin

sağlanabilmesi için yetersiz kalmaktadır. Türkiye'nin adaylık sürecinin uzaması ve Birliğin temel politika alanlarında ilerlemenin oldukça yavaş devam etmesi gibi iki ana neden ile Birliğin tavsiye niteliğinde karar verdiği politika alanlarına yönelik motivasyonun düştüğu görölmektedir.

SONUÇ

Siyasal katılım, seçme ve seçilme hakları üzerinden ele alınmakta, bunlar pasif ve aktif siyasal katılım olarak tanımlanmaktadır. Pasif siyasal katılım bireyleri siyasal alanda seçmen kategorisine dahil ederken, aktif siyasal katılım bireyleri siyasal alanda eyleyen pozisyonuna getirmektedir. Tarihsel sürece bakıldığında siyasal katılımın her iki anlamda gerçekleşebilmesi için belirli sınırların var olduğu görülmektedir. Bilindiği üzere, demokrasi teorilerinin başlatıldığı Antik Yunan'da yurttaş olarak sayılmak ve dolayısıyla siyasal alana pasif olarak dahil olabilmek için bireyin varlıklı olması, reşit olması gibi özelliklerin yanında erkek olması gerekmektedir. Siyasal alanda buradan başlayarak devam eden eşitsizlikten nasibini büyük ölçüde alanlar ise kadınlar olmuştur. Kadınların Fransız Devrimi ile başlayacak mücadelelerine siyasal alandaki hakları da böylece eklenmiştir.

Siyasal haklar kadınlar için her ülkenin kendine özgü gerçekleşen tarihsel sürecinde farklı dönemlerde elde edilmiştir. Ancak kamusal alana dahil olmak noktasında görünmez bariyerler kadınlar için var olmaya devam etmiştir. Aktif ve pasif siyasal katılımında da bu bariyerlerden söz etmek mümkündür. Kadınlar, özellikle aktif siyasal katılımında, yani iktidarda söz sahibi olmak ve karar alma gücünü paylaşmak için büyük çaba sarf etmiştir. Siyasete, siyasetle ilgili bir sorunun cevabını bilmediklerini söyleyen erkeklerden daha çok eğilimli kadınların sayıca oldukça fazla olduğunu ortaya koyan Avrupa Birliği Kadın Erkek Eşitliği Raporu sonuçları da göz önünde bulundurulduğunda kadınların siyasal katılımının önemi açıktır (2018 Report on equality between women and men in the EU, 2018).

Çalışma, kadınların siyasal katılımının öneminden ve "Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde ve aday ülke Türkiye'de kadının aktif siyasal katılımı karar alma mekanizmalarında nasıldır?" sorusundan hareketle şekillendirilmiştir. Ana sorunun cevabı ise çalışmada iki kademeli olarak aranmıştır. Öncelikle kadının siyasal katılımı karar alma mekanizmalarında ülkelerdeki majör siyasal partilerin lider ve lider yardımcısı konumları üzerinden Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü verileri ile incelenmiştir. Üye ülkelerin tamamı ve aday ülke Türkiye için majör siyasal partilerde en üst karar mekanizması olarak parti lideri ve yardımcılarının sayıları kadınların siyasal katılımı noktasında ele alınmıştır. Burada belli başlı ülkelerde karar

mekanizmalarında cinsiyet eşitliğini sağladığı veya sağlamaya yaklaştığı görülmüştür. Sayısal verilerin anlamlandırılabilmesi için Birliğin Kadın Hakları ve Cinsiyet Eşitliği Komitesi'ne Avrupa Birliği üye ülkelerinin ilettiği Cinsiyet Eşitliği Raporları üzerinden ülke bazlı inceleme ile çalışma devam ettirilmiştir. İlgili raporu Komite 'ye sunan 19 ülke ve aday ülke Türkiye incelenmiş ve kadınların karar mekanizmalarında aktif siyasal katılımı konusundaki öznel durumları karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. İki kademeli olarak yapılan inceleme sonucunda ortaya çıkan sonuçların başında cinsiyet eşitliğinin özellikle İskandinav ülkelerinde görüldüğü gibi temel eşitlik değeri üzerinden şekillenmesinin önemi gelmektedir. Ancak bunu bir değer olarak bireylerin benimsemesi oldukça farklı ve daha uzun soluklu bir süreç olacağından uluslar üstü bir yapı haline gelen Avrupa Birliği bu konuda teşvik görevini üstlenmektedir. Buna rağmen Birlik her ne kadar eşitlik temel değerinin bir doğal sonucu olması gereken cinsiyet eşitliğinin temel politika alanına dahil etmemektedir. Bunun ülkeler inisiyatifine bırakılmasının Birlik açısından bilinçli bir tercih olması da mümkündür. Birliğin cinsiyet eşitliğine sosyal politika başlığı altında yer vererek üye devletleri kendi politikalarını oluşturmaya teşvik etmesi, bu konuda eşgüdümleme ve tavsiye verme misyonlarını üstlendiğini göstermektedir. Birliğe üye ülkelerde kadınların siyasal katılımına yönelik mekanizmalara bakıldığında ise yoğun olarak kota uygulamaları karşımıza çıkmaktadır. Belçika, Almanya ve İspanya bu mekanizmaları etkili bir biçimde kullanarak siyasal katılımında kadınların belli bir oranda temsilini gerçekleştiren ülkeler olarak öne çıkmaktadır. İskandinav ülkelerinde ise herhangi bir mekanizma işletilmemektedir. Kadınların siyasal katılım oranı genelde yüksek olsa da bu ülkelerde yasal mekanizmaların bulunmaması temsil oranlarında dalgalanmalara sebep olmaktadır. Avrupa Birliği'nin diğer üye ülkelerinde ise siyasal katılımında istikrarlı bir eşit temsil ortaya koyamamaktadır. Cinsiyet dengesinin temsil ve özellikle karar alma mekanizmalarında sağlanabilmesi için Birliğin bu konuda yaptırım gücünü kullanması gerekliliği açıktır. Ancak Birlik temel kuruluş amacı çerçevesinde, özellikle istihdam alanında, cinsiyet eşitliği vurgusunu kuvvetlendirmektedir. Bunun dışında kadınların siyasal katılımı ve karar mekanizmalarındaki konumu Avrupa Birliği için öncelikli alanlardan sayılmamaktadır. Bunu cinsiyet eşitliğine ilişkin raporlarda da görmek mümkündür. Bu çalışma kapsamında da incelenen raporların yoğunlukla iş gücü piyasasındaki kadınları temel aldığı görülmektedir.

Birlik ülkelerinin yanında aday ülke Türkiye'ye bakıldığında ise kadınların siyasal katılımının ancak partiler düzeyinde kota gibi belirli mekanizmalarla desteklendiği görülmektedir. Bunların siyasal alana yansması ise istenilen düzeyde değildir. Türkiye'nin cinsiyet eşitliğini başta toplumsal alan olmak üzere siyasal ve ekonomik alanda farklı açılardan ve farklı mekanizmalarla yerleştirmek gayretine girmesi gerekliliği açıktır.

Cinsiyet eşitliği artık neredeyse bütün ülkeler için gündem maddesi haline gelmiştir. Ülkelerin tarihsel süreci, toplumsal değerleri ve siyasal kültürü göz önünde bulundurulduğunda cinsiyet eşitliğinin benimsenmesi sürecinin bütün ülkelerde benzer hızda ve doğrultuda gitmesi mümkün değildir. Bu da farklı mekanizmalar ve ilerleme birimleri ile değerlendirilerek aşılabilecektir.

Cinsiyet eşitliğinin siyasal alanda sağlanması ise daha özel bir konumda değerlendirilmelidir. Kadınların cinsiyetçi iş bölümünün yerleştiği bir dünya düzeninde haklarını koruma çabası düşünüldüğünde özellikle siyasal karar alma konularında kadınların yer alıyor olması bu sürecin daha eşitlikçi bir düzende devam etmesi için büyük önem taşımaktadır. Cinsiyet eşitliği siyasal alandan hareketle toplumun, ekonominin, kültürel hayatın bütün alanlarına etki edebilecektir. Kadınların siyasal alanda rol model olmasının olumlu yansmasının görüldüğü göz önünde bulundurulursa bunun kadınlar açısından toplumsal cinsiyet rollerinin büyük ölçüde yıpratıldığı cesaret kanadını güçlendirmesi mümkün olacaktır.

Kadınların aktif siyasal katılımını ve karar alma pozisyonlarında kadının temsil görevini üstlenmesini sağlayabilmek için birtakım mekanizmalara da ihtiyaç duyulacağı açıktır. Bunun için pek çok ülke örneğinde görülen kota uygulamalarının etkin kullanımının sağlanması, uluslararası örgütlerin konuya ilişkin projelerinin yoğunlaşması ve bu noktada teşvik mekanizmasının güçlendirilmesi, kadın liderlerin desteklenmesine yönelik çalışmaların yapılması, özellikle partilerin ve hükümetlerin karar mekanizmalarına yönelik kotaların uygulanması kadınların siyasal katılımında kayda değer bir orana erişilmesini sağlayabilecektir. Bunun yanı sıra kadın seçmenlerle kadın adayların desteklenmesi, kadın partilerinin kurulması ve kadın

örgütlerinin baskı grubuna dönüşmesi gibi ek mekanizmaların etkin kullanımı ile de aktif siyasal katılımı cinsiyet dengesinin sağlanması mümkün olabilecektir.

Sonuç olarak, kadınların siyasal katılımının Avrupa Birliği'ne üye ülkeler ve aday ülke Türkiye karşılaştırması yapıldığında, öne çıkan birkaç ülke haricinde cinsiyet eşitliği siyasal alanda özellikle karar mekanizmalarında kadınlar açısından olumsuz görüntü ortaya çıkmaktadır. Avrupa Birliği'nin cinsiyet eşitliğini temel politika alanlarına dahil etmemesinin de bir sonucu olarak ülkelerin bu konudaki gayretleri ya bulunmamakta ya da ağır ilerlemektedir. Var olan mekanizmaların ek mekanizmalarla desteklenerek geliştirilmesi bu noktada büyük önem taşımaktadır. Verimli bir politika alanına dönüşmesi için cinsiyet eşitliğine yönelik mekanizmaların etkin ve etkili kullanımının sağlanması ve kadınların siyasal katılımını ve siyasal alanda cinsiyet eşitliğinin görünür hale getirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AMSTERDAM ANTLAŞMASI (Çevrimiçi)
<https://www.ikv.org.tr/images/files/A6-tr.pdf>, 07 Mayıs 2019.
- ALTINDAL, Y.: 2007 “Kadının Siyasal Katılımı Bağlamında Partilerin Kadın Kollarının Sosyolojik Açidan Değerlendirilmesi”, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
2009 “Erkeksi Siyasetin "Erk"siz Dublörleri”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 12/21, 351-357.
- ANBARLI BOZATAY, Ş., KUTLU, S. Z.: 2014 “Siyasette Kadın Temsili Açısından 30 Mart 2014 Yerel Seçimi Sonuçlarının Çanakkale İli Örneğinde Değerlendirilmesi”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ**, 12/16, 131-156.
- BETHUNE, S., & VAN HOO, E.: 2013 “The Gender Issue in Belgian Party Politics and Elections”, **European View**, 12, 113-119.
- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KADIN (Çevrimiçi)
<http://www.unwomen.org/en/about-us/about-un-women>, 05 Mayıs 2017.
- CUMHURİYET HALK PARTİSİ (Çevrimiçi)
TÜZÜĞÜ: 2018
https://content.chp.org.tr/file/chp_tuzuk_10_03_2018.pdf, 14 Haziran 2019.

ÇAĞLAR, N.: 2011

“Kadının Siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, 3/4, 56-79.

DAHLERUP, D.: 1975

“Women’s Entry into Politics”, **Scandinavian Political Studies**, 139-162.

1988

“From a Small to a Large Minority: Women in Scandinavian Politics”, **Scandinavian Political Studies**, 11/4, 275–298.

ERYILMAZ, S.: 2013

“Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Kadın”, **Avrupa Birliği Hakkında Merak Ettikleriniz**, Ed. Ayhan Kaya, İstanbul, Hiperlink Yayınları, s. 275-288.

EU- DOCUMENTS

“European Institute For Gender Equality, Women And Men In Decision Making, Political Parties-Report” (Çevrimiçi)

https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/wmidm_pol_part_wmid_polpart/datatable, 10

Haziran 2019.

“EIGE Fachsheet for Netherlands-2015”, (Çevrimiçi)

file:///C:/Users/s.altinbas/Downloads/actsheet_eige_the_netherlands_2015_en.pdf, 11

Mayıs 2019.

“EU Commision Gender Equality”,
(Çevrimiçi)

https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-balance-decision-making-positions_en., 23 Nisan 2019.

“EU Commision Meetings”,
(Çevrimiçi)

<https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2019/06/30/>,
24 Temmuz 2019.

“EU Parliament”, (Çevrimiçi)

<http://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/59/equality-between-men-and-women>, 20 Nisan 2019.

“FEMM Rule of Procedure”,
(Çevrimiçi)

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getLastRules.do?language=en&reference=RESP-FEMM>, 14 Haziran 2019.

“Lizbon Antlaşması”, (Çevrimiçi)

http://publications.europa.eu/resource/cellar/688a7a98-3110-4ffe-a6b3-8972d8445325.0007.01/DOC_19, 7
Temmuz 2019.

“Report on equality between women and men in the EU-2018”,
(Çevrimiçi)

<https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/950dce57->

- [6222-11e8-ab9c-01aa75ed71a1](https://doi.org/10.1017/S0022211E8AB9C01AA75ED71A1), 20 Nisan 2019.
“Women in politics in the EU-2019”, (Çevrimiçi)
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635548/EPRS_BRI\(2019\)635548_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635548/EPRS_BRI(2019)635548_EN.pdf), 20 Nisan 2019.
- FOX, R. L., LAWLESS, J. L.: 2011 “Gendered Perceptions and Political Candidacies: A Central Barrier to Women's Equality in Electoral Politics”, **American Journal of Political Science**, 55/1, 59-73.
(Çevrimiçi)
<http://hdr.undp.org/en/composite/GII>, 5 Haziran 2019.
- GENDER INEQUALITY INDEX
- GÖKÇİMEN, S.: 2008 “Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi”, **Yasama Dergisi**, 10, 5-59.
(Çevrimiçi)
https://iyiparti.org.tr/Assets/pdf/iyi_parti_tuzugu.pdf, 14 Haziran 2019.
- İYİ PARTİ TÜZÜĞÜ
- KADINA YÖNELİK ŞİDDET VE AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİ VE BUNLARLA MÜCADELEYE DAİR AVRUPA KONSEYİ SÖZLEŞMESİ (Çevrimiçi)
<https://rm.coe.int/1680462545>, 7 Haziran 2019.
- KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ (Çevrimiçi)
<https://www.unicef.org/turkey/pdf/gi18.pdf>, 10 Kasım 2017.
- ULUSLARARASI SÖZLEŞMESİ
- KADINLARIN SİYASAL HAKLARINA İLİŞKİN SÖZLEŞME (Çevrimiçi)
<https://www.ombudsman.gov.tr/conte>

- [nts/files/18411--Kadinlarin-Siyasal-Haklarina-Iliskin-Sozlesme.pdf](https://files/18411--Kadinlarin-Siyasal-Haklarina-Iliskin-Sozlesme.pdf), 5
Mayıs 2017.
- KALAYCIOĞLU, E.: 1994
“Unconventional Political Participation: In Turkey and Europe: Comparative Perspectives”, **II Politico**, 59/3, 503-524.
- 2008
“Türkiye’de Demokrasi’nin Pekişmesi: Bir Siyasal Kültür Sorunu”, **Ergun Özbudun’a Armağan**, Ankara, Yetkin Yayınevi, s. 247-277.
- KOLAY, H.: 2015
“Kadın Hareketinin Süreçleri, Talepleri ve Kazanımları”, **EMO Kadın Bülteni**, 3, 5-11.
- KONAN, B.: 2011
“Türk Kadınının Siyasi Hakları Kazanma Süreci”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 6/1, 157-174.
- MILBRATH, L. W.: 1981
“Political Participation”, **The Handbook of Political Behavior**, Ed. Samuel L. Long, New York, Springer, s. 197-240.
- MOYSER, G., DAY, N., GARRY, P.: 1992
“Political Participation and Democracy in Britain” Cambridge, Cambridge University Press.
- MUTLU, A.: 2017
“Niteliksel Bağlamda Kadının Siyasetteki Yeri ve Anlamı”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 9, 24-46.
- NIE, N. H., VERBA, S.: 1975
“Political Participation”, **Handbook of Political Science: Nongovernmental**

OKTAY YILMAZ, B.: 2017

ÖZBUDUN, E.: 1975

PEKİN DEKLERASYONU VE EYLEM
PLANI

POLICY REPORTS

Politics, Ed. Fred I. Greenstein and Nelson W. Polsby, Mass., Addison Wesley, s. 1-70.

“Lizbon Stratejisinden Avrupa 2020 Stratejisine Avrupa Birliği’nin Toplumsal Cinsiyet Politikaları Nerede Duruyor?”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 54, 192-213.

“**Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma**”, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları.

(Çevrimiçi)
<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf>, 10 Kasım 2017.

“**The Policy on Gender Equality in Belgium-2015**”, (Çevrimiçi), [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/519192/IPOL_IDA\(2015\)519192_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/519192/IPOL_IDA(2015)519192_EN.pdf), 9 Mayıs 2019.

“**The Policy On Gender Equality in Germany-2015**”, (Çevrimiçi), [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/510025/IPOL_IDA\(2015\)510025_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/510025/IPOL_IDA(2015)510025_EN.pdf), 18 Ocak 2019.

“**The Policy On Gender Equality in Spain- 2009**”, (Çevrimiçi), <http://pendientedemigracion.ucm.es/info/target/Art%20Chs%20EN/EPBriefi>

[ngNoteSpGenPol_09EN.pdf](#), 20 Ocak 2019.

“The Policy on Gender Equality in Spain” (Çevrimiçi), [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/583112/IPOL_STU\(2016\)583112_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/583112/IPOL_STU(2016)583112_EN.pdf), 10 Mayıs 2019.

“The Policy On Gender Equality in Latvia- 2015”, (Çevrimiçi), http://www.gwi-boell.de/sites/default/files/uploads/2010/02/ipol_ida2015510008_en.pdf, 20 Ocak 2019.

“The Policy On Gender Equality in Portugal-2013”, (Çevrimiçi), [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/474439/IPOL-FEMM_NT\(2013\)474439_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/474439/IPOL-FEMM_NT(2013)474439_EN.pdf), 23 Ocak 2019.

“The Policy On Gender Equality in Poland-2011”, (Çevrimiçi), <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201107/20110725ATT24649/20110725ATT24649EN.pdf>, 10 Mayıs 2019.

“The Policy On Gender Equality in Poland- 2016”, (Çevrimiçi), http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/571372/IPOL_S

[TU\(2016\)571372_EN.pdf](#), 20 Mart 2019.

“The Policy On Gender Equality in Ireland-2015”, (Çevrimiçi), [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/536450/IPOL_IDA\(2015\)536450_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/536450/IPOL_IDA(2015)536450_EN.pdf), 22 Mart 2019.

“The Policy On Gender Equality in Czech Republic-2015”, (Çevrimiçi), [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/510009/IPOL_IDA\(2015\)510009_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/510009/IPOL_IDA(2015)510009_EN.pdf), 22 Mart 2019.

“The Policy on Gender Equality in France-2015”, (Çevrimiçi), [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/510024/IPOL_IDA\(2015\)510024_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/510024/IPOL_IDA(2015)510024_EN.pdf), 22 Mart 2019.

“The Policy on Gender Equality in Slovenia-2015”, (Çevrimiçi), [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510010/IPOL_STU\(2015\)510010_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510010/IPOL_STU(2015)510010_EN.pdf), 13 Nisan 2019.

“The Policy on Gender Equality in Italy-2014”, (Çevrimiçi), <http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/493052/IPOL->

[FEMM NT\(2014\)493052_EN.pdf](#), 13
Nisan 2019.

“The Policy on Gender Equality in Greece-2013”, (Çevrimiçi),
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/493028/IPOL-FEMM_NT\(2013\)493028_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/493028/IPOL-FEMM_NT(2013)493028_EN.pdf), 14
Nisan 2019.

“The Policy on Gender Equality in Hungary-2013”, (Çevrimiçi),
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/493017/IPOL-FEMM_NT\(2013\)493017_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/493017/IPOL-FEMM_NT(2013)493017_EN.pdf), 14
Nisan 2019.

“The Policy on Gender Equality in Croatia-2017”, (Çevrimiçi),
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596803/IPOL_STU\(2017\)596803_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/596803/IPOL_STU(2017)596803_EN.pdf), 14 Nisan
2019.

“The Policy on Gender Equality in Lithuania-2013”, (Çevrimiçi),
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/474435/IPOL-FEMM_NT\(2013\)474435_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/474435/IPOL-FEMM_NT(2013)474435_EN.pdf), 14
Nisan 2019.

“The Policy on Gender Equality in Cyprus-2012”, (Çevrimiçi),
<http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2012/462447/IPOL->

- [FEMM_NT\(2012\)462447_EN.pdf](#), 14 Nisan 2019.
- “The Policy on Gender Equality in Sweden”**, (Çevrimiçi), [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510011/IPOL_STU\(2015\)510011_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/510011/IPOL_STU(2015)510011_EN.pdf), 14 Nisan 2019.
- SABINE DE BETHUNE, E. V.: 2013 “The gender issue in Belgian party politics and elections”, **European View**, 12/1, 113-119.
- SEXISM, HARASSMENT AND VIOLENCE AGAINST WOMEN IN PARLIAMENTS IN EUROPE- ISSUES BRIEF: 2018 (Çevrimiçi) <https://ipu.org/resources/publications/reports/2018-10/sexism-harassment-and-violence-against-women-in-parliaments-in-europe>, 20 Mayıs 2019.
- SHAW, L. B., CHAMPLIN, D. P., SPALTER-ROTH, R. M., HARTMANN, H. I.: 1993 “Glass Ceiling Commission - The Impact of the Glass Ceiling and Structural Change on Minorities and Women”, **Cornell University ILR School Federal Publications**, 1-35.
- TATAR, T.: 2003 “Malatya'da Siyasi Katılım: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 13/1, 331-350.
- TEKELİ, Ş.:1982 **“Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat”**, İstanbul, Birikim Yayınları.
- THRELFALL, M.: 2005 “Explaining Gender Parity Representation In Spain: The Internal Dynamics Of Parties”, **European Consortium for Political Research**

- Conference-Conference** **Book,**
Budapest, s. 1-20.
- THE DUTCH ELECTIONS 2017 FROM A FEMINIST PERSPECTIVE (Çevrimiçi)
<https://www.womenlobby.org/The-Dutch-Elections-2017-from-a-feminist-perspective?lang=en>, 11
Mayıs 2019.
- THE ROLE OF MASS MEDIA IN (RE)DISTRUBUTION OF POWER: 2004 “**The Role of Mass Media In (Re)Distrubution of Power-A Comperative Report**”, University of Latvia.
- TURAN, G.: 2015 “**Why quotas work for gender equality?**”, OECD, (Çevrimiçi)
http://oecdobserver.org/news/fullstory.php/aid/4891/Why_quotas_work_for_gender_equality.html, 1
Nisan 2019.
- TÜRK KADINLAR BİRLİĞİ TARİHÇESİ (Çevrimiçi)
<http://www.turkkadinlartirliigi.org/tr/kurumsal/1/Tarihçe>, 14 Haziran 2019.
- UYSAL, B.: 1981 “Siyasal Katılma ve Katılma Davranışı Üzerinde Ailenin Etkisi”, **Amme İdaresi Dergisi**, 109-134.
- VERGE, T., FUENTE, M. D.: 2013 “Playing with different cards: Party politics, gender quotas and women’s empowerment”, **ECPR Joint Sessions of Workshops**, Mainz, s. 1-21.
- WILPF (Çevrimiçi)
<http://wilpfus.org/story/history>, 5
Mayıs 2017.

WOMEN IN POLITICS

(Çevrimiçi)

[https://www.womenlobby.org/-
Women-in-Politics-507-?lang=en](https://www.womenlobby.org/-Women-in-Politics-507-?lang=en), 14

Mayıs 2019.

YARAMAN, A.: 1999

**“Türkiye’de Kadınların Siyasal
Temsili (1935-1999)”**, İstanbul,
Bağlam Yayınevi.

YENİLMEZ, M. İ.: 2016

**“Gender Quotas and Comperative
Politics”** **Toros Üniversitesi İİBF
Sosyal Bilimler Dergisi**, 3/5, 109-129.